

Justis- og
beredskapsdepartementet

Handlingsplan

Frihet fra vold

Regjeringens handlingsplan for å forebygge og
bekjempe vold i nære relasjoner 2021–2024

.....

Innhold

Forord	4
Oversikt over tiltakene i planen	6
Innledning	14
Innsatsområde 1: Målrettet forebygging	25
Innsatsområde 2: Likeverdig og sammenhengende bistand	39
Innsatsområde 3: Effektiv beskyttelse og straffeforfølgelse	53
Innsatsområde 4: Bedre forebygging og bekjempelse av vold og overgrep i samiske samfunn	59
Innsatsområde 5: Helhetlig kriseberedskap	75
Innsatsområde 6: Styrket internasjonalt samarbeid	83
Referanser	86

Forord

Vold i nære relasjoner er alvorlig kriminalitet med store konsekvenser både for den som utsettes direkte og for den som lever i en tilværelse med vold. Denne volden utgjør et omfattende samfunns- og folkehelseproblem og er en av de største likestillingsutfordringene.

Barn og voksne skal ikke leve i utrygghet i sine egne hjem i frykt for personer de i utgangspunktet anser som sine nærmeste. Vi kan ikke godta at for noen er borte best fordi volden gjør hjemmet til et farlig sted. Alle skal ha friheten og muligheten til å leve trygge liv.

Det er kun den som utøver vold som er ansvarlig for sine handlinger. Offentlige myndigheter har en forpliktelse til å beskytte enkeltmennesket og forebygge og bekjempe denne kriminaliteten. Det framgår både av norsk lovgivning og internasjonale konvensjoner.

Vold i nære relasjoner er ikke bare fysisk vold, men også psykiske, seksuelle og økonomiske overgrep mot en person voldsutøveren har en nær relasjon til. Det kan være vold fra nåværende eller tidligere partner, inkludert kjæreste, samboer og ektefelle. Det kan også være vold mot andre i nær relasjon, både barn, unge, voksne og eldre. Vold mot familiens kjæledyr kan også være en del av voldsbildet. Ofte har volden en digital dimensjon. I ytterste konsekvens tar vold i nære relasjoner liv.

Når det er følelsesmessige bånd mellom voldsutsatt og voldsutøver kan det være vanskelig å bryte ut av et voldelig forhold. I mange tilfeller holdes volden skjult gjennom frykt, skam, isolasjon, manipulering og fornektelse. Den voldsutsatte vil ofte forsøke å skjule sin situasjon, barn er lojale mot sine foreldre og voldsutøver benekter at volden finner sted. Dette stiller politi og hjelpeapparat overfor noen særlige utfordringer. Det vanskeliggjør avdekking, etterforskning og muligheten til å bistå og beskytte voldsutsatte på en god måte.

Det pågår mye godt arbeid i de ulike sektorene og på de ulike nivåene i forvaltningen, men det er fortsatt en vei å gå for at alle skal kunne leve sine liv frie fra vold. Denne handlingsplanen slår fast at arbeidet mot vold i nære relasjoner skal ha høy prioritet også i årene som kommer. Utfordringene samfunnet står overfor, skal møtes med handling som er basert på solid og oppdatert kunnskap.

For å lykkes med å bekjempe vold i nære relasjoner må innsatsen være helhetlig og samordnet. Gjennom denne handlingsplanen legger regjeringen til rette for effektiv forebygging, mer likeverdige og sammenhengende tjenester til voldsutsatte og ansvarliggjøring, straffeforfølgning og behandling av den som utøver vold. Dette er i tråd med Europarådets konvensjon om forebygging og bekjempelse av vold mot kvinner og vold i nære relasjoner (Istanbulkonvensjonen).

For første gang har en handlingsplan mot vold i nære relasjoner en egen del om vold og overgrep i samiske samfunn. Det er behov for en styrket innsats for å sikre et likeverdig tilbud for den samiske befolkningen. Erfaringene med koronapandemien har også synliggjort behovet for et eget kapittel om beredskapen mot vold og overgrep under kriser. Norsk deltakelse i internasjonalt samarbeid mot vold mot kvinner og vold i nære relasjoner omtales i en egen del.

Gjennom denne handlingsplanen tar vi noen viktige skritt mot et tryggere samfunn der frihet fra vold for alle blir en realitet.

Monica Mæland
Justis- og
beredskapsminister

Kjell Ingolf Ropstad
Barne- og familieminister

Bent Høie
Helse- og
omsorgsminister

Guri Melby
Kunnskapsminister

Torbjørn Røe Isaksen
Arbeids- og sosialminister

Linda Hofstad Helleland
Distrikts- og
digitaliseringsminister

Abid Raja
Kultur- og
likestillingsminister

Olaug Vervik Bollestad
Landbruks- og
matminister

Oversikt over tiltakene i planen

Nr.	Tiltak	Ansvarlig departement
Innsatsområde 1: Måltrettet forebygging		
1	Videreutvikle opplæringsprogrammet «Tidlig Inn»	BFD, HOD
2	Videreutvikle læringsressursen «Jeg Vet» og kunnskaps- og øvingsplattformen «Snakke sammen»	BFD, KD
3	Utvikle rutiner og veiledningsmateriell for barnevernets sikkerhetsarbeid	BFD
4	Styrke kompetansen i barnevernet om vold og overgrep	BFD, KD
5	Opprette et ressurscenter i NAV med ansvar for nasjonal kompetanseheving om vold i nære relasjoner og utvikling av arbeidsmetodikk for arbeidslivsinkludering av voldsutsatte	ASD
6	Styrke folkehelsearbeidet i kommunene gjennom å: a) Videreføre arbeidet med å utvikle indikatorer slik at kommunene får bedre oversikt over vold og overgrep b) Styrke kompetansen til de kommunale folkehelserådgiverne om vold og overgrep som en folkehelseutfordring c) Vurdere hvordan vold og overgrep kan ivaretas i et folkehelseperspektiv ved gjennomgang av folkehelseloven d) Vurdere videre oppfølging av tiltak mot vold og overgrep i folkehelseprogrammet	HOD
7	Utarbeide overordnet strategi for helhetlig og planmessig utvikling av arbeidet rettet mot voldsutøvere og overgripere	HOD

8	<p>Styrke tilbudet til barn og unge med problematisk eller skadelig seksuell atferd (SSA) gjennom å:</p> <p>a) Utrede mulige lavterskeltjenester for barn og unge som står i fare for problematisk eller skadelig seksuell atferd mot andre barn og unge</p> <p>b) Øke kompetansen om problematisk og skadelig seksuell atferd (SSA) i psykisk helsevern for barn og unge og styrke kompetansen om SSA i RVTsene</p> <p>c) Øke kompetansen om problematisk og skadelig seksuell atferd i habiliteringstjenesten</p>	HOD
9	Videreutvikle familieverntjenestens arbeid med vold	BFD
10	Legge til rette for bedre koordinering av kampanjer og annet holdningsskapende arbeid for å forebygge vold i nære relasjoner	JD, ASD, BFD, HOD, KD, KMD, KUD, LMD
11	Videreutvikle kampanjen om avvergeplikten	JD
12	Inkludere informasjon om vold og overgrep i ny veileder om tilskuddsordningen for tros- og livssynssamfunn	BFD
13	Inkludere vold mot dyr (dyremishandling) i NKVTS' omfangsundersøkelse om vold i nære relasjoner	JD, BFD, HOD, LMD
14	Opprette funksjon for dyrevelferds kriminalitet i de resterende seks politidistriktene	JD, LMD
15	Vurdere opprettelsen av en undersøkelseskommisjon for gjennomgang av alvorlige saker der barn dør eller har vært utsatt for vold, seksuelle overgrep og omsorgssvikt	BFD, HOD, JD, KD
16	Vurdere opprettelsen av en undersøkelseskommisjon for gjennomgang av partnerdrap	JD, BFD, HOD, KD
17	Utarbeide et nasjonalt forebyggingsprogram for en samordnet innsats mot partnervold og partnerdrap	JD, BFD, HOD, KD
18	Sørge for at vordende og nybakte foreldre får informasjon om faren ved å riste spedbarn	HOD

Innsatsområde 2: Likeverdig og sammenhengende bistand

19	Styrke samarbeidet mellom direktoratene i arbeidet mot vold i nære relasjoner	JD, ASD, BFD, HOD, KD, KMD, KUD, LMD
20	Tydeliggjøre statsforvalternes rolle i arbeidet med vold i nære relasjoner gjennom felles og koordinerte oppdrag på feltet	JD, ASD, BFD, HOD, KD, KMD, KUD, LMD
21	Bidra til økt bruk av kommunale og interkommunale handlingsplaner mot vold i nære relasjoner gjennom å: a) Oppfordre til utarbeidelse av kommunale handlingsplaner eller innlemming av arbeidet mot vold i nære relasjoner i annet kommunalt planverk b) Revidere og oppdatere veilederen for utarbeidelse av kommunale handlingsplaner mot vold i nære relasjoner	JD
22	Utarbeide faglige anbefalinger for tverrfaglige konsultasjonsteam og utrede behov for regionale team	BFD, ASD, HOD, JD, KD
23	Sørge for at informasjon om individuell plan integreres i relevante veiledere	ASD, BFD, HOD, KD, KMD
24	Styrke psykososial oppfølging og traumebehandling av volds- og overgrepsofsatte gjennom å: a) Veilede og understøtte kommunenes arbeid med å få oversikt over og beskrive ansvar, oppgaver og aktiviteter for å sikre en helhetlig oppfølging av personer som har vært utsatt for vold og overgrep b) Vurdere hvordan opplæringsmodellen for trinnsvis TF-CBT kan tilbys kommunene, dersom resultatene fra utprøvingen er gode	HOD
25	Videreføre arbeidet med å utvikle og implementere kunnskapsmoduler om integrert rus- og voldsbehandling	HOD
26	Søke å etablere et nasjonalt tilbud for kvinner som gjennomfører straff, i samarbeid med kriesentrene, for å bistå kvinnelige innsatte som er eller har vært utsatt for vold i nære relasjoner	JD

27	<p>Styrke akutttilbudet til personer som er utsatt for vold i nære relasjoner gjennom å:</p> <p>a) Gjennomføre en kartlegging av det medisinske, rettsmedisinske og psykososiale akutttilbudet til voksne utsatt for vold i nære relasjoner, herunder også seksuelle overgrep</p> <p>b) Vurdere hvordan voksne utsatt for vold i nære relasjoner kan få et godt og likeverdig akutttilbud, herunder overgrepsmottakenes rolle i tilbudet til personer utsatt for vold i nære relasjoner</p> <p>c) Utarbeide nasjonale kliniske prosedyrer for psykososialt, medisinsk og rettsmedisinsk tilbud til voksne utsatt for seksuelle overgrep og vold i nære relasjoner</p>	HOD
28	Vurdere om sosialtjenesteloven i tilstrekkelig grad sikrer økonomisk uavhengighet for alle stønadsmottakere	ASD
29	Vurdere prioritering av personer som er utsatt for vold i nære relasjoner ved å tilby økonomisk støtte og økonomisk rådgivning i et «hurtigspor» i NAV	ASD
30	Utrede lovendringer og vurdere tiltak for å øke kvaliteten i krisesentertilbudet	BFD
31	Styrke TryggEst slik at flere kommuner kan få opplæring og kunnskap i arbeidet med å avdekke, fange opp og gi hjelp til sårbare og utsatte voksne	KUD
32	Utvikle anbefalinger for kvalitet og innhold i tilbudet til Nok.-sentrene og sentrene mot incest og seksuelle overgrep (SMISO), herunder tilbudet til barn	BFD
33	Evaluerer bruken og effekten av vold- og overgrepslinjen (VO-linjen) etter en treårig prosjektperiode, herunder relasjonen til øvrige telefontjenester	JD
34	<p>Sørge for systematisk involvering av sivilsamfunnet i arbeidet mot vold i nære relasjoner gjennom å:</p> <p>a) Bidra til at barn og unge medvirker i arbeidet mot vold og overgrep</p> <p>b) Revidere mandat og sammensetning til forumet for samarbeid mellom myndigheter og frivillige organisasjoner i arbeidet mot vold i nære relasjoner</p>	<p>BFD, ASD, HOD, JD, KD, KMD, KUD</p> <p>JD, ASD, BFD, HOD, KD, KMD, KUD, LMD</p>
35	Gjennomgå de ulike tilskuddsordningene på voldsfeltet og vurdere større grad av samordning	BFD, JD, KD, KUD

36	Utvikle informasjon om viktigheten av å bruke kvalifisert tolk og forbudet mot barn som tolk	KD, BFD, HOD, JD
37	Sørge for et godt og oppdatert kunnskapsgrunnlag om vold i nære relasjoner gjennom å: a) Igangsette ny forskning basert på identifiserte kunnskapshull b) Gjennomføre en ny nasjonal omfangsundersøkelse om vold i nære relasjoner og voldtekt som del av forskningsprogram om vold i nære relasjoner c) Gjennomføre en ny samfunnsøkonomisk analyse av kostnadene ved vold i nære relasjoner	BFD, JD, HOD, KD JD, ASD, BFD, HOD, KD, KMD, KUD, LMD JD
38	Utarbeide melding til Stortinget om innsatsen mot vold og overgrep	JD, ASD, BFD, HOD, KD, KMD, KUD, LMD
39	Utnevne et uavhengig nasjonalt organ for monitorering av Norges implementering av Istanbulkonvensjonen	JD

Innsatsområde 3: Effektiv beskyttelse og straffeforfølgelse

40	Evaluere bruken av adressesperre (kode 6 og 7) og følge opp evalueringen med relevante tiltak	JD, BFD
41	Videreutvikle bruken av kontaktforbud med elektronisk kontroll (omvendt voldsalarm) gjennom å: a) Følge opp evalueringen av omvendt voldsalarm for å sikre økt kompetanse og bruk b) Utrede bruk av elektronisk kontroll (omvendt voldsalarm) som straffeprosessuelt besøksforbud	JD
42	Pålegge domstolen å vurdere idømmelse av kontaktforbud med elektronisk kontroll (omvendt voldsalarm) i partnervoldssaker	JD
43	Evaluere bruk og erfaring med politiets risikovurderingsverktøy	JD
44	Følge opp evalueringen av Statens barnehus med relevante tiltak	JD, BFD, HOD
45	Revidere felles retningslinjer for Statens barnehus	JD, BFD, HOD
46	Gjennomgå og justere regelverket om tilrettelagte avhør av barn og andre særlig sårbare	JD

47	Revidere Riksadvokatens rundskriv om familievold	JD
48	Utarbeide kurs i integritetskrenkende saker for ansatte og meklere i konfliktrådene samt, styrke veiledningskompetansen for konfliktrådenes rådgivere	JD
49	Videreutvikle retningslinjene for håndtering av integritetskrenkende saker som også omfatter ivaretagelse av barns behov	JD
50	Sørge for at fornærmede får informasjon om gjenopprettende prosess på ulike stadier i straffesaksbehandlingen	JD
51	Evaluere Støttesentrene for kriminalitetsutsatte	JD
52	Sørge for at erfaringene og resultatene fra Prosjekt November/RISK nyttiggjøres i samarbeidet mellom politi og kommune også i andre deler av landet	JD, ASD, BFD, HOD
53	Bruke politiråd aktivt for å videreutvikle det forebyggende arbeidet mot vold i nære relasjoner	JD

Innsatsområde 4: Bedre forebygging og bekjempelse av vold og overgrep i samiske samfunn

54	Kartlegge kompetansesituasjonen og behovet for kunnskap og kompetanse på samisk og om samisk språk og kultur	KMD
55	Lansere e-læringsprogram om samer og nasjonale minoriteter	KMD
56	Styrke innsatsen mot vold og overgrep i reindriftssamiske samfunn gjennom å: a) Styrke kompetansen om reindriftsnæringen i det offentlige tjenesteapparatet b) Utarbeide informasjon til reindriftsnæringen om hjelpetilbud for voldsutsatte og voldsutøvere	JD, KMD, LMD JD, KMD, LMD
57	Styrke de regionale ressursentrene om vold, traumatisk stress og selvmordsforebygging (RVTS) sitt arbeid med vold og overgrep i samiske områder	HOD
58	Etablere et nasjonalt samisk kompetansesenter for familievern, barnevern og krisesentertilbud	BFD
59	Heve kunnskap og kompetanse om samisk språk og kultur i politiet	JD

60	Sørge for at reinpolitiet har kompetanse til å bidra til forebygging og oppfølging av saker om vold i nære relasjoner i samiske områder	JD
61	Tilpasse «Jeg Vet» og «Snakke sammen» til samiske forhold og sikre implementering i samiske områder	BFD
62	Oversette nettstedet plikt.no til samiske språk	JD
63	Ta i bruk nettstedet ovttas.no for å spre læringsressurser knyttet til vold og overgrep	KD
64	Ivareta det samiske perspektivet i arbeidet med å utvikle tilbudet til voldsutøvere og overgripere	HOD
65	Styrke krisesentertilbudet til den samiske befolkningen	BFD
66	Vurdere å etablere et eget barnehustilbud særlig tilrettelagt for barn i samisk kjerneområde	JD, BFD, HOD
67	Videreutvikle og implementere opplæringsprogram om barnevernets møte med urfolk og minoriteter	BFD
68	Vurdere behovet for særskilt informasjon og egne tiltak overfor samer som et eget punkt i veilederen for NAV-ansatte	ASD
69	Oppfordre til utvikling av kommunale handlingsplaner i forvaltningsområdet for samisk språk/kommuner med samisk befolkning	JD, ASD, BFD, HOD, KD, KMD, KUD, LMD
70	Etablere forum for utvikling av arbeidet mot vold og overgrep i samiske områder og utveksling av erfaringer og kompetanse mellom deltakerne	JD, ASD, BFD, HOD, KD, KMD, KUD, LMD
71	Styrke samarbeidet mellom norske myndigheter, Sametinget og samiske frivillige organisasjoner i arbeidet mot vold og overgrep i samiske samfunn	JD, ASD, BFD, HOD, KD, KMD, KUD, LMD
72	Utarbeide oversikt over forskning og forskningsbehov knyttet til vold og overgrep i samiske samfunn	JD
73	Styrke forskningen på vold og overgrep i reindriftssamiske samfunn	JD, LMD

Innsatsområde 5: Helhetlig kriseberedskap

74	Følge opp Stortingets vedtak 728 om beskyttelse mot vold og overgrep i hjemmene	JD, ASD, BFD, HOD, KD, KMD, KUD, LMD
75	Inkludere vold i nære relasjoner i beredskapsplaner, handlingsplaner og kommunikasjonsplaner i krisesituasjoner	JD, ASD, BFD, HOD, KD, KMD, KUD, LMD
76	Sørge for at informasjon om hjelpetjenestene når ut til alle som har behov for tjenestene i krisesituasjoner	JD, ASD, BFD, HOD, KD, KMD, KUD, LMD
77	Utarbeide nasjonal strategi for kortsiktig og langsiktig psykososial oppfølging ved pandemi	HOD
78	Utarbeide retningslinjer for alternativ gjennomføring av tilrettelagte avhør i krisesituasjoner	JD

Innsatsområde 6: Styrket internasjonalt samarbeid

79	Fremme og hegne om Istanbulkonvensjonen som et viktig verktøy i arbeidet mot vold mot kvinner og vold i nære relasjoner i relevante internasjonale sammenhenger	JD
80	Bidra til utvikling av et felles OECD-rammeverk for en helhetlig og samordnet statlig styring av arbeidet mot kjønnsbasert vold	JD
81	Videreutvikle EØS-satsingen mot kjønnsbasert vold og vold i nære relasjoner	JD
82	Spre informasjon om Lanzarotekonvensjonen som et verktøy i arbeidet for å beskytte barn mot seksuelle overgrep	BFD

Arbeids- og sosialdepartementet – ASD
Barne- og familiedepartementet – BFD
Helse- og omsorgsdepartementet – HOD
Justis- og beredskapsdepartementet – JD
Kommunal- og moderniseringsdepartementet – KMD
Kulturdepartementet – KUD
Kunnskapsdepartementet – KD
Landbruks- og matdepartementet – LMD

Innledning

Vold i nære relasjoner er alvorlig kriminalitet og utgjør et omfattende samfunns- og folkehelseproblem. Volden skaper utrygghet, kan gi helseutfordringer og tap av velferd, og begrenser den enkeltes livsutfoldelse og mulighet for aktiv samfunnsdeltakelse.

Vold i nære relasjoner utgjør en av de største barrierene for å nå målet om likestilling. Både kvinner og menn utsettes for vold i nære relasjoner, men kvinner er i større grad enn menn utsatt for alvorlig og gjentatt vold. Barn kan enten selv bli utsatt for vold i nære relasjoner eller oppleve vold mot noen i familien.

Regjeringens mål er å bidra til økt sikkerhet og trygghet for befolkningen og et tilgjengelig rettsvern for voldsutsatte. Handlingsplanen skal legge til rette for å forebygge vold i nære relasjoner, beskytte og hjelpe voldsutsatte og ansvarliggjøre og straffeforfølge voldsutøvere, gjennom en helhetlig og samordnet politikk.

Handlingsplanen gjelder for perioden 2021-2024. Planen er en oppfølging og videreutvikling av den forrige handlingsplanen mot vold i nære relasjoner «Et liv uten vold» (2014-2017) og Opptrappingsplan mot vold og overgrep (2017-2021). Åtte departementer har samarbeidet om utviklingen av planen. Sametinget og flere direktorater har bidratt i arbeidet. I tillegg er det innhentet innspill fra en rekke underliggende etater, institusjoner, forskningsmiljøer og frivillige organisasjoner.

For at befolkningen skal oppleve tjenestene fra politi og hjelpeapparat som sammenhengende og helhetlige, skal handlingsplanen legge til rette for bedre samordning mellom etater og sektorer på alle forvaltningsnivåer. Planen skal bidra til prioritering av forebygging, utvikling av likeverdige og mer sammenhengende tjenester til voldsutsatte, og straffeforfølgning av flere saker om vold i nære relasjoner. Det er behov for en særlig satsing på arbeidet mot vold og overgrep i samiske

samfunn. Alvorlige saker er avdekket og innspill fra Sametinget og andre sentrale aktører har bidratt til at dette for første gang er et eget innsatsområde i en handlingsplan. I tillegg har erfaringene med koronapandemien aktualisert et behov for å løfte frem beredskapen mot vold i nære relasjoner under kriser. Tiltakene i denne planen vil være viktige for å redusere de langsiktige konsekvensene av pandemien. Og til sist krever arbeidet mot vold mot kvinner og vold i nære relasjoner styrket internasjonal innsats. Alle skal føle seg trygge og være frie fra vold overalt og til enhver tid, uansett hvor en bor, jobber, studerer, reiser eller om en er på nettet.

På denne bakgrunn er handlingsplanen inndelt i følgende innsatsområder:

- 1) Målrettet forebygging
- 2) Likeverdig og sammenhengende bistand
- 3) Effektiv beskyttelse og straffeforfølgelse
- 4) Bedre forebygging og bekjempelse av vold og overgrep i samiske samfunn
- 5) Helhetlig kriseberedskap
- 6) Styrket internasjonalt samarbeid

Handlingsplanen skal bidra til Norges implementering av Europarådets konvensjon om forebygging og bekjempelse av vold mot kvinner og vold i nære relasjoner (Istanbulkonvensjonen) og til at Norge når FNs bærekraftsmål innen 2030. De store menneskelige omkostningene ved vold i nære relasjoner gjør dette til et prioritert område for kriminalitetsbekjempelse. Redusert forekomst av vold vil ha betydelige positive følger for folkehelsen, for likestillingen og for samfunnsøkonomien. Frihet fra vold i nære relasjoner er en forutsetning for en bærekraftig utvikling.

Menneskerettslige forpliktelser

Gjennom en rekke internasjonale avtaler har norske myndigheter forpliktet seg til å beskytte befolkningen mot vold, overgrep og annen inhuman behandling. Frihet fra vold er en grunnleggende forutsetning for vekst og livsutfoldelse, og for å kunne leve gode liv.

Flere av avtalene innebærer en forpliktelse til å forebygge og bekjempe vold mot kvinner og vold i nære relasjoner, og vold og seksuelle overgrep mot barn. Den mest konkrete menneskerettslige standarden settes av Europarådets konvensjon om forebygging og bekjempelse av vold mot kvinner og vold i nære relasjoner (Istanbulkonvensjonen). Konvensjonen trådte i kraft i Norge 1. november 2017.

Istanbulkonvensjonens formål er å forebygge og bekjempe alle former for vold mot kvinner og vold i nære relasjoner. Vold i nære relasjoner er en av flere former for vold som rammer kvinner i uforholdsmessig stor grad, og anerkjennes som diskriminering av kvinner. Mangel på likestilling sees både som årsak til og som konsekvens av vold mot kvinner.

Istanbulkonvensjonen omfatter hovedsakelig former for vold som bare kvinner opplever, eller som kvinner opplever oftere enn menn. Menn blir også utsatt for noen former for vold som omfattes av konvensjonen, herunder vold i nære relasjoner. Norge følger derfor konvensjonens oppfordring om å gjennomføre bestemmelsene for alle utsatte for vold i nære relasjoner.

For å nå hovedmålet om å bekjempe vold i nære relasjoner skal staten, i henhold til konvensjonen, innrette sin politikk mot tre delmål: volden skal forebygges, utsatte skal beskyttes og hjelpes, og utøvere skal

holdes ansvarlige for sine handlinger gjennom straffeforfølgning. Konvensjonen krever også at konkrete tiltak gjennomføres, samt at statsparten får på plass en helhetlig og samordnet politikk som legger til rette for effektiv gjennomføring av tiltakene.

I tillegg kommer følgende konvensjoner som er gitt forrang i norsk rett gjennom menneskerettsloven § 2, jf. § 3:

- Den europeiske menneskerettskonvensjonen (EMK)
- FNs konvensjon om å avskaffe alle former for diskriminering av kvinner (CEDAW)
- FNs konvensjon om barnets rettigheter (Barnekonvensjonen)
- FNs konvensjon om økonomiske, sosiale og kulturelle rettigheter
- FNs konvensjon om sivile og politiske rettigheter

FNs urfolkserklæring (UNDRIP) artikkel 22 andre ledd gir urfolk et særskilt vern mot å bli utsatt for vold. FNs urfolkserklæring er ikke rettslig bindende men anses som et sentralt dokument innenfor urfolksretten.¹

Øvrige relevante internasjonale dokumenter

- Europarådets konvensjon om beskyttelse av barn mot seksuell utnyttning og seksuelt misbruk (Lanzarotekonvensjonen)
- Beijing-plattformen (erklæring og handlingsplan)
- Europarådets konvensjon om tiltak mot menneskehandel
- FNs konvensjon om rettigheter for personer med nedsatt funksjonsevne (CRPD)
- FNs bærekraftsmål og 2030-agendaen for bærekraftig utvikling

¹ Jf. blant annet HR-2018-456-P avsnitt 97 (Nesseby).

Tverrgående prinsipper for en helhetlig og samordnet politikk

Denne handlingsplanen er utviklet med utgangspunkt i Istanbulkonvensjonens tverrgående prinsipper for en helhetlig og samordnet nasjonal politikk:

- Innsatsen skal ha en helhetlig tilnærming
- Innsatsen skal ha voldsutsattes rettigheter og behov i sentrum
- Innsatsen skal samordnes på tvers av sektorer og etater
- Det skal samarbeides systematisk med sivilt samfunn
- Innsatsen skal være kunnskapsbasert
- Innsatsen skal sikres tilstrekkelige ressurser
- Innsatsen skal koordineres, monitoreres og evalueres

Innsatsen skal ha en helhetlig tilnærming

Innsatsen mot vold i nære relasjoner forutsetter at det iverksettes tiltak for å forebygge, for å gi god bistand til den utsatte og for å straffeforfølge den som utøver volden. Forebygging skal være en hovedstrategi i arbeidet, samtidig skal voldsutsatte få hjelp og beskyttelse. Straffeforfølgning av voldsutøver står sentralt i den helhetlige innsatsen og er en forutsetning for å sikre voldsutsatte rettsvern.

Innsatsen skal ha voldsutsattes rettigheter og behov i sentrum

En helhetlig og samordnet politikk innebærer å ha utsattes behov og rettigheter i sentrum i utarbeidelsen av lover, regler og tiltak. Offentlige tjenester skal oppleves sammenhengende og helhetlige av den utsatte uavhengig av hvilke virksomheter som tilbyr dem. Dette krever samarbeid på tvers av forvaltningsnivåer og sektorer. Tjenestene må bygge tillit og ha god og tilpasset kommunikasjon. Den utsatte skal kunne forstå sine rettigheter og plikter og raskt kunne få avklart og løst sine behov. Tjenestene må møte utsatte med respekt og sensitivitet og sørge for en likeverdig behandling. At behandlingen er likeverdig innebærer å tilpasse hjelpen til den utsattes situasjon og behov. I blant innebærer likeverd i realiteten en «forskjellsbehandling».

Innsatsen skal samordnes på tvers av sektorer og etater

En helhetlig og samordnet politikk mot vold i nære relasjoner involverer alle relevante sektorer, etater, institusjoner og organisasjoner. God samhandling mellom forvaltningsnivåer og mellom ulike sektorer på statlig, regionalt og kommunalt nivå er en forutsetning for kvalitet i arbeidet og en effektiv utnyttelse av ressursene. I tillegg er det viktig med et godt samarbeid mellom offentlige, private og frivillige aktører.

Det skal samarbeides systematisk med sivilt samfunn

Frivillige og ideelle organisasjoner og private stiftelser bidrar med viktige tjenester og tilbud for voldsutsatte og voldsutøvere i det norske samfunnet. Sivilsamfunnet er en viktig samarbeidspartner for myndighetene og har erfaringer som gir nødvendig kunnskap og kompetanse inn i det helhetlige arbeidet. Sivilsamfunnet er et viktig korrektiv til myndighetenes arbeid. Samarbeidet med sivilsamfunnet kan også gi grunnlag for nye, innovative tjenester og tilbud.

Innsatsen skal være kunnskapsbasert

Et viktig element i en helhetlig og samordnet politikk er datainnsamling og forskning. Et solid og oppdatert kunnskapsgrunnlag innebærer innsamling av relevant statistikk og støtte til forskning. Det er viktig å innhente kunnskap om årsaker, omfang og konsekvenser av vold i nære relasjoner, samt å søke å evaluere effekten av iverksatte tiltak. Slik kunnskap er avgjørende for effektiv forebygging og avdekking av vold i nære relasjoner, og for å kunne gi et godt tilbud og tilpasset behandling til utsatte og utøvere.

Forskningsprogrammet om vold i nære relasjoner ved Velferdsforskningsinstituttet NOVA/OsloMet og Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress (NKVTS) er videreført for en ny femårsperiode (2019-2024). Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet har, i samarbeid med øvrige berørte direktorater, utredet videre forskningsbehov som en del av Opptappingsplan mot vold og overgrep (2017-2021). Det er viktig at kunnskapen som innhentes gjøres tilgjengelig.

Innsatsen skal sikres tilstrekkelig ressurser

Mange offentlige instanser har et ansvar for å forebygge og bekjempe vold i nære relasjoner. Mye arbeid pågår innenfor politi og rettsvesen, helse-, omsorgs- og velferdstjenester og utdanningssektoren. Flere ulike kompetansesentre er dessuten etablert for å bidra til kunnskapsutvikling på feltet. Til sammen brukes det i Norge betydelige offentlige ressurser til å bekjempe vold og overgrep. Samtidig viser studier at god forebygging av vold og overgrep vil kunne spare samfunnet for store menneskelige og økonomiske kostnader. Å prioritere arbeidet mot vold og overgrep er derfor en investering i fremtiden.

Tiltakene i denne handlingsplanen gjennomføres innenfor berørte departementers gjeldende budsjettrammer. Regjeringens prioriteringer på voldsfeltet vil fremgå av de årlige budsjettforslagene fra departementene.

Hvilket departement som har hovedansvaret for det enkelte tiltak framgår under tiltaksteksten. Enkelte tiltak har flere ansvarlige departementer. Det departementet som står oppført først er ansvarlig for å koordinere oppfølgingen av tiltaket.

Innsatsen skal koordineres, monitoreres og evalueres

Det er viktig å ha mekanismer på plass som sikrer at gjeldende politikk, planer, tiltak og regelverk gjennomføres etter intensjonen. Istanbulkonvensjonen pålegger statene å utpeke eller opprette ett eller flere offisielle organ med ansvar for å koordinering, gjennomføring, monitorering og evaluering av politikk som iverksettes for å imøtekomme forpliktelsene i konvensjonen. Justis- og beredskapsdepartementet har koordineringsansvar for arbeidet mot vold i nære relasjoner og leder en arbeidsgruppe bestående av åtte departementer og flere direktorater. Arbeidsgruppen har blant annet ansvaret for å utarbeide og følge opp handlingsplaner på området samt koordinere implementeringen av Istanbulkonvensjonen. For å følge med på at norsk lov, politikk og forvaltningspraksis er i samsvar med Istanbulkonvensjonen er det behov for å utpeke et offentlig organ som skal monitorere myndighetenes gjennomføring av konvensjonen. Denne handlingsplanen skal evalueres.

Årsaker, omfang og konsekvenser av vold i nære relasjoner

Vold i nære relasjoner kjennetegnes av at den utsatte har en nær relasjon til den som utøver volden. Det byr på noen helt spesielle utfordringer. Utsatt og utøver vil ha følelsesmessige bånd til hverandre og den utsatte kan i tillegg være økonomisk og materielt avhengig av voldsutøveren. Det kan derfor være vanskelig å bryte ut av et voldelig forhold. Vold er alvorlig kriminalitet som rammer den utsatte hardt og frarøver barn en trygg oppvekst.

Vold i nære relasjoner kan være grov, gjentakende og/eller kontrollerende. Den kan også være av mer episodisk karakter. Volden kan ta mange former: fysisk, psykisk, seksuell og økonomisk. Ofte opplever voldsutsatte ulike former for vold i kombinasjon. I dag har vold i nære relasjoner ofte en digital dimensjon, for eksempel ved at digitale plattformer og verktøy brukes til å kontrollere, trakassere, krenke eller true. Også grov omsorgssvikt, æresrelatert vold, tvangsekteskap og kjønnslemlestelse er former for vold i nære relasjoner. I ytterste konsekvens kan vold i nære relasjoner føre til tap av liv. Rundt hvert fjerde drap i Norge er partnerdrap, og langt de fleste drapsofrene er kvinner.

Psykisk vold er alle måter å skade, skremme eller krenke på som ikke er direkte fysiske i sin natur. Psykisk vold kan også utøves digitalt. I samisk kontekst kan ganning i enkelte tilfeller være en del av den psykiske volden (jf. side 61). Vold mot familiens kjæledyr kan også være en del av voldsbildet. Personer som er utsatt for vold lever ofte i frykt for at volden skal gjenta seg og eskalere. Dette omtales som latent vold og kan være like skadelig for en persons helse som konkrete voldshandlinger. Denne kompleksiteten reflekteres i straffeloven §§ 282 og 283 om mishandling og grov mishandling i nære relasjoner.

Å bli utsatt for vold i nære relasjoner kan medføre alvorlige og langvarige fysiske og psykiske helseplager som posttraumatisk stresslidelse, angstlidelser, depresjoner, skadelig rusmiddelbruk, spise- og søvnforstyrrelser, selvskading og selvmordstanker. Volden kan føre til isolasjon, økonomiske problemer, mangelfull utdanning og arbeidsledighet.

Skadevirkningene for barn, som enten selv utsettes for vold eller opplever vold mellom voksne i familien, er store. En uholdbar omsorgssituasjon i barndommen gir risiko for utrygghet, redusert helse og livskvalitet også i voksen alder, og kan øke risikoen for selv å bli voldsutøver eller voldsutsatt som voksen.

Volden har også betydelige samfunnsøkonomiske kostnader. Volden kan utløse behov for hjelpetiltak i skolen, psykisk og fysisk helsehjelp, barnevernstiltak, krisesentertilbud, sosialhjelp og bistand fra politi og domstol. Mange voldsutsatte mister også tilknytningen til arbeidslivet. En analyse fra 2012 anslår at vold i nære relasjoner koster det norske samfunnet mellom 4,5 og 6 milliarder kroner årlig.²

Livskvalitet

I den nye nasjonale befolkningsundersøkelsen om livskvalitet i Norge i 2020 har Statistisk sentralbyrå (SSB) sett på hvordan personer med ulike levekår opplever tilfredshet med livet. Av levekår vurderes helseforhold, sosiale relasjoner, arbeidsmiljø, skolemiljø, økonomi, boforhold, nærmiljø, demokratiske rettigheter, fritid og negative livshendelser. Rapporten viser at noen konkrete livshendelser skiller seg ut ved at en svært stor andel som har opplevd dem rapporterer om lav tilfredshet med livet. Det gjelder særlig sterkt personlige krenkende hendelser, som å bli utsatt for vold eller trusler om vold, tvunget eller forsøkt tvunget til seksuell omgang eller å bli ydmyket eller fornædret over lengre tid mv.³

Det er flere faktorer som kan forklare vold i nære relasjoner. Denne volden er både årsak til, uttrykk for og en konsekvens av manglende likestilling mellom kvinner og menn. En slik forståelse må imidlertid suppleres med andre forklaringer på volden, og det må tas høyde for både strukturelle, relasjonelle og individuelle faktorer og samspillet mellom disse.

En rekke ulike omfangsundersøkelser viser at vold i nære relasjoner har et stort omfang i Norge. Enkelte kan ha større risiko enn andre for å bli utsatt for vold i nære relasjoner, og faktorer som påvirker risiko kan også påvirke hvilke former for vold man utsettes for. Kjønn er en viktig risikofaktor. Kvinner utsettes i større grad enn menn for alvorlig og gjentatt vold. I tillegg kan blant annet alder, etnisitet, funksjonsnedsettelse, kjønnsuttrykk, kjønnsidentitet og seksuell orientering påvirke risikoen. FNs spesialrapportør for urfolks rettigheter konkluderte i sin globale studie fra 2015 med at urfolk er spesielt utsatt for vold og overgrep. Også forhold som sosioøkonomisk status, migrasjon, nasjonal minoritetsbakgrunn, rus og graviditet kan ha betydning for utsatthet. Flere av disse faktorene kan virke sammen og bidra til økt risiko.

² Rasmussen, I., Strøm, S., Sverdrup, S. & Vennemo, H. (2012).

³ Støren, K. S., Rønning E. & Gram, K. H. (2020).

Omfang av vold i nære relasjoner i Norge

Flere kvinner enn menn utsettes for alvorlig og gjentatt vold i nære relasjoner

I en nasjonal omfangsundersøkelse fra 2014 oppgir 9,2 prosent av kvinnene og 1,9 prosent av mennene at de har blitt utsatt for alvorlig fysisk vold fra partner. 7 prosent av kvinnene og 0,8 prosent av mennene oppgir at de har opplevd to eller flere grove voldsformer som både grov fysisk vold og voldtekt. 9,4 prosent av kvinnene og 1,1 prosent av mennene har opplevd voldtekt i løpet av livet. Menn oppgir at de har blitt utsatt for mindre alvorlig vold i omtrent like stor grad som kvinner.⁴

En fjerdedel av alle drap i Norge er partnerdrap

Partnerdrap har de siste to tiårene utgjort en fjerdedel av alle drap begått i Norge. De fleste av de drepte er kvinner. I 2020 ble det begått 31 drap i Norge. Fem av drapsopfrene var partner eller ekspartner til gjerningspersonen. I perioden 1990 til 2019 har partnerdrap kostet 259 personer livet.⁵

Eldre over 65 år utsettes for vold i nære relasjoner

Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress (NKVTS) sin nasjonale studie fra 2017 indikerer at mellom 56 000 og 75 000 hjemmeboende eldre har vært utsatt for vold og overgrep etter at de fylte 65 år. Den samlede forekomsten av vold og overgrep mot eldre hjemmeboende personer etter fylte 65 år, var mellom 6,8 og 9,2 prosent. Her var det ikke signifikante forskjeller mellom kjønnene. De fleste som hadde vært utsatt for vold og overgrep oppga psykiske overgrep, etterfulgt av fysisk vold, seksuelle overgrep og økonomiske overgrep. Utøver av volden var i de fleste tilfellene nærstående til den utsatte.

NKVTS' studie viser at eldre som har vært utsatt for alvorlig fysisk vold eller alvorlige seksuelle overgrep tidligere i livet, er mer voldsutsatte også i eldre år.⁶

Barn og unge utsettes for vold i familien

En nasjonal omfangsstudie fra 2019 om vold og overgrep mot barn og unge viser at 20 prosent av ungdommer har opplevd mindre alvorlig fysisk vold, og omtrent 5 prosent mer alvorlig fysisk vold fra foreldre eller omsorgspersoner. Omtrent 20 prosent har opplevd gjentatte psykiske krenkelser fra foreldre, og dette gjelder flere jenter enn gutter. Litt mer enn 5 prosent har opplevd seksuelle overgrep fra en voksen, ofte utenfor familien. 4 prosent har opplevd vold mot kjæledyr. Et viktig funn er at utsatte barn som oftest opplever flere hendelser og flere typer vold. Dette gjelder i større grad jenter enn gutter.⁷ NOVAs undersøkelser fra 2007 og 2015 viser en nedgang i den mindre alvorlige volden mot barn og unge (lugging, klyping, dytting og slag med flat hånd), i perioden mellom undersøkelsene. Dette gjelder særlig vold fra mor. Omfanget av den grove volden fra foreldre er stabilt.⁸ Barn av foreldre fra land utenfor Norden opplever mer alvorlig fysisk vold enn barn der begge foreldre er fra Norge eller Norden. Vold mot mor er også betydelig oftere rapportert av ungdom med foreldre født utenfor Norden.⁹

Lhbtqi-personers utsatthet for vold i nære relasjoner

Det er lite forskning på vold mot lhbtqi-personer i Norge. En oppsummering av funn fra ulike internasjonale studier viser at lhbtqi-personer oftere utsettes for vold i nære relasjoner enn heterofile, selv om det ikke dreier seg om store forskjeller. Studien viser også at psykisk

4 Thoresen, S. & Hjemdal, O. K. (Red.) (2014).

5 NOU 2020: 17 «Varslede drap?».

6 Sandmoe, A., Wentzel-Larsen, T., & Hjemdal, O. K. (2017).

7 Aakvaag, H. F., & Strøm, I. F. (Red.) (2019).

8 Mossige, S. & Stefansen, K. (red.) (2016).

9 Aakvaag, H. F., & Strøm, I. F. (Red.) (2019).

partnervold er den formen for vold som forekommer hyppigst.¹⁰ Den norske levekårsundersøkelsen fra 2013, som dekker lesbiske, homofile og bifile, fant at bifile kvinner i større grad enn andre er utsatt for vold og trusler. Bifile kvinner er også mer urolige for partnervold.¹¹

Unge lhbtqi-personer ser ut til å være en spesielt utsatt gruppe når det gjelder vold i familien. Flere opplever å bli avvist, kastet ut hjemmefra, eller utsatt for fysisk eller psykisk vold fra familien. Unge lhbtqi-personer med etnisk minoritetsbakgrunn, lesbiske og homofile med samisk bakgrunn, og unge som bryter med normer for kjønnsidentitet og kjønnsuttrykk, er særlig sårbare.¹² Mangel på kompetanse om kjønns- og seksualitetsmangfold i hjelpeapparatet og frykt for diskriminering, homofobi og transfobi, hindrer en del voldsutsatte lhbtqi-personer å være åpne i møte med hjelpeapparat og sosiale nettverk. Frykt for ikke å bli tatt alvorlig kan også være et hinder for å oppsøke hjelp.¹³

Personer med nedsatt funksjonsevne utsettes for grovere overgrep

Kunnskapen om vold mot personer med nedsatt funksjonsevne er begrenset, men eksisterende kunnskap tyder likevel på at personer med nedsatt funksjonsevne i større grad enn befolkningen generelt utsettes for vold, trusler og seksuelle overgrep. Statistisk sentralbyrå (SSB) sin levekårsundersøkelse fra 2018 viser at 10 prosent av personer med funksjonsnedsettelse har vært utsatt for vold eller trusler, mot 5 prosent blant befolkningen for øvrig.¹⁴ Norsk og internasjonal forskning viser at kvinner med funksjonsnedsettelser utsettes for de samme formene for vold som kvinner generelt; fysisk,

psykisk, seksuell og økonomisk vold. Det ser imidlertid ut til at frekvensen er høyere og overgrepene grovere enn for kvinner generelt.¹⁵ En kartlegging av levekår til personer med utviklingshemming i samiske områder viser at samer med utviklingshemming er mer utsatt for mobbing og vold enn andre.¹⁶ Enkelte med nedsatt funksjonsevne har behov for offentlige tjenester, assistanse og pleie i hverdagen. Dette kan også innebære avhengighetsrelasjoner, maktforskjeller og dermed også økt sårbarhet.

Personer med innvandrerbakgrunn utsettes for vold av partner og partners familie

SSBs undersøkelse «Levekår blant innvandrere i Norge 2016» viser at innvandrerbefolkningen er mer utsatt for ulike levekårsbelastninger, herunder vold, enn befolkningen for øvrig.¹⁷ Innvandrerkvinner er mer utsatt for vold enn både innvandrer menn og kvinner i befolkningen for øvrig.¹⁸ SSBs undersøkelse viser at utsatthet for vold varierer med opprinnelsesland.¹⁹ Til tross for betydelig oppmerksomhet rundt temaet i offentligheten finnes det lite forskningsbasert kunnskap om omfang av og former for vold i norske familier som har opprinnelse fra andre land. Over halvparten av beboerne på krisesentrene i 2019 hadde imidlertid innvandrerbakgrunn.²⁰ Overrepresentasjon av kvinner med innvandrerbakgrunn på krisesentre kan henge sammen med at kvinner med slik bakgrunn oftere er isolerte på grunn av svakere tilknytning til arbeidsliv og manglende sosialt nettverk.²¹

Intervjuer med kvinner med og uten innvandrerbakgrunn utsatt for vold, viste at flertallet av kvinnene med innvandrerbakgrunn var utsatt for vold fra mannen de var gift eller samboer med. Et mindretall var imidlertid utsatt for vold og sterk kontroll fra utøvere i mannens familie. Voldsutsatte

10 Fjær, E. G., Gundersen, T. & Mossige, S. (2013).

11 Anderssen, N. & Malterud, K. (2013).

12 Elgvin, O., Bue, K. & Grønningsæter, A. B. (2013), Grønningsæter, A. B. & Nuland, B. R. (2009), Van der Ros (2013) og Hafstad g. S. & Augusti E. M. (red.) (2019) s. 108-109.

13 Fjær, E. G., Gundersen T. & Mossige S. (2013) og Øverlien, C. (2020).

14 SSB (2019).

15 Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet (2021a).

16 Melbøe, L. Johnsen, B-E., Fedreheim, G. E. & Hansen, K. L. (2016).

17 Vrålstad og Wiggen (red.) (2017).

18 Egge-Hoveid, K. (2017).

19 Vrålstad, S. & Wiggen K. S. (red.) (2017).

20 Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet (2020).

21 Kiamanesh, P. & Hauge M. I. (2018).

kvinner som levde i arrangerte ekteskap, men også enkelte andre voldsutsatte kvinner med innvandrerbakgrunn, skilte seg ut ved at de i større grad var bundet til voldsutøver gjennom praktisk og økonomisk avhengighet – heller enn emosjonell tilknytning.²²

Samer rapporterer om høy forekomst av vold

Tallmaterialet fra den andre levekårsundersøkelsen i områder med samisk og norsk bosetting (SAMINOR II), viser at særlig samiske kvinner rapporterer om høyere forekomst av fysisk, psykisk og seksuell vold enn personer med ikke-samisk bakgrunn i samme geografiske område. 49 prosent av de samiske kvinnene og 35 prosent av de ikke-samiske kvinnene rapporterte at de har blitt utsatt for vold. 22 prosent av samiske kvinner rapporterte om seksuell vold, mens 16 prosent ikke-samiske kvinner rapporterte om det samme. Også samiske menn rapporterte om en høyere forekomst av opplevd vold (40 prosent) enn ikke-samiske menn (23 prosent). Flere i den samiske svargruppen rapporterte at voldsutøver var ukjent sammenlignet med ikke-samiske respondenter.²³

Å prioritere arbeidet mot vold og overgrep er en investering i fremtiden.

22 Bredal, A. (2020).

23 Eriksen, A. M. A. (2020).

Rammene for handlingsplanen

Denne handlingsplanen omhandler vold i nære relasjoner. Det vil si vold fra nåværende eller tidligere partner, inkludert kjæreste, samboer og ektefelle. Det vil også si vold mot andre i nær relasjon som kan være både barn, unge, voksne og eldre. Handlingsplanens del om vold og overgrep i samiske samfunn har et bredere perspektiv og inkluderer også vold og seksuelle overgrep utenfor nære relasjoner. Handlingsplanen omfatter alle uavhengig av etnisitet, funksjonsevne, seksuell orientering, kjønnsidentitet eller kjønnsuttrykk.

Partnerdrap er den mest alvorlige formen for partnervold, og ofte forekommer det vold i nære relasjoner før drapet. Regjeringen oppnevnte i oktober 2018 et utvalg som fikk i mandat å gjennomgå saker med drap der gjerningspersonen var daværende eller tidligere partner. Hensikten var å avdekke eventuell svikt og utfordringer i det offentlige tjenesteapparatets håndtering av sakene i forkant av drapene, og identifisere tiltak som kan bidra til at partnerdrap kan forebygges og forhindres. Partnerdrapsutvalget leverte sin utredning, NOU 2020: 17 «Varslede drap?», i desember 2020. Utredningen har vært på høring og enkelte av de foreslåtte tiltakene er tatt inn i denne handlingsplanen.

Det er viktig at tiltak i denne handlingsplanen også ses i sammenheng med andre relevante planer og strategier. Regjeringen har siden 1998 valgt å løfte arbeidet mot negativ sosial kontroll, tvangsekteskap og kjønnslemlestelse i egne handlingsplaner, og våren 2021 lanseres en ny handlingsplan om negativ sosial kontroll og æresrelatert vold. Bakgrunnen for dette er blant annet ønsket om å videreføre tidligere satsinger som en del av regjeringens integreringspolitikk, samt å vektlegge virkemidler som fremmer likestilling, økt deltakelse i samfunnet og retten til å ta egne valg. I tillegg adresseres transnasjonale utfordringer. Videre er det fortsatt et særskilt behov for styrking av det offentlige tjenesteapparatet på dette området. En rekke av tiltakene i den foreliggende planen har relevans også for arbeidet mot negativ sosial kontroll og æresrelatert vold. Enkelte tiltak inngår i begge planer.

Vold og overgrep mot barn og unge er hovedtema i Opptrappingsplan mot vold og overgrep (2017-2021). Enkelte av tiltakene i denne planen er en videreføring av tiltak i opptrappingsplanen, og noen av tiltakene er en oppfølging av Barnevoldsutvalgets utredning NOU 2017: 12 «Svikt og svik».

Noen barn og voksne utsettes for vold fra personer som er ansatt for å hjelpe dem med å gjøre ting andre klarer selv. Det kan for eksempel gjelde eldre, personer med funksjonsnedsettelse, personer med rusavhengighet eller psykiske lidelser. Slik vold kan ha visse likhetstrekk med volden som finner sted i nære relasjoner, fordi den utsatte kan befinne seg i et avhengighets- og tillitsforhold til utøveren. Tiltak på dette området inngår ikke i rammene for denne handlingsplanen, men enkelte av tiltakene i planen vil likevel kunne ha relevans også på dette området.

Voldtekt og andre seksuelle overgrep kan også være former for vold i nære relasjoner og oppleves ofte i kombinasjon med andre voldsformer. Det helhetlige arbeidet mot voldtekt er ivarettatt gjennom Handlingsplan mot voldtekt (2019-2022). Det foreligger også en egen handlingsplan mot menneskehandel. Menneskehandel kan også innebære vold og overgrep i nære relasjoner. Øvrige relevante arbeider fra regjeringen framgår i egen boks.

Relevante meldinger, NOUer, strategier og planer

- Meld. St. 7 (2015-2016) «Likestilling i praksis – like muligheter for kvinner og menn»
- Regjeringens årlige likestillingspolitiske redegjørelse
- «Trygghet, mangfold, åpenhet» Regjeringens handlingsplan rettet mot diskriminering på grunn av seksuell orientering, kjønnsidentitet og kjønnsuttrykk (2017-2020)
- «Mestre hele livet» Regjeringens strategi for god psykisk helse (2017-2022)
- Prop. 12 S (2016-2017) Opptrappingsplan mot vold og overgrep (2017-2021)
- NOU 2017: 12 «Svikt og svik. Gjennomgang av saker hvor barn har vært utsatt for vold, seksuelle overgrep og omsorgssvikt»
- «Trygge Foreldre – trygge barn» Regjeringens strategi for foreldrestøtte (2018-2021)
- Meld. St. 19 (2018-2019) «Folkehelsemeldinga - Gode liv i eit trygt samfunn»
- Handlingsplan mot voldtekt (2019-2022)
- Prop. 121 S (2018-2019) Opptrappingsplan for barn og unges psykiske helse (2019-2024)
- Regjeringens handlingsplan «Kvinner, fred og sikkerhet» (2019-2022)
- Regjeringens integreringsstrategi «Integrering gjennom kunnskap» (2019-2022)
- Regjeringens handlingsplan for likestilling av personer med funksjonsnedsettelse «Et samfunn for alle - Likestilling, demokrati og menneskerettigheter» (2020-2025)
- Regjeringens handlingsplan mot rasisme og diskriminering på grunn av etnisitet og religion (2020-2023)
- Handlingsplan mot diskriminering av og hat mot muslimer (2020-2023)
- Handlingsplan mot menneskehandel
- NOU 2020: 17 «Varslede drap?» Partnervoldsutvalgets utredning
- Prop. 100 L (2020-2021) «Endringer i velferdstjenestelovgivningen (Samarbeid, samordning og barnekoordinator)»
- NOU 2020: 16 «Levekår i byer. Gode lokalsamfunn for alle»
- Regjeringens handlingsplan «Frihet fra negativ sosial kontroll og æresrelatert vold» (2021-2024)
- Meld. St. 34 (2020-2021) «Sammen mot barne-, ungdoms- og gjengkriminalitet»
- Meld. St. (2020-2021) «Vi må bli høyrde og sette. Det handlar om respekt.» Menneskerettar for personar med utviklingshemming
- Forebygging og bekjempelse av internettrelaterte overgrep mot barn. Nasjonal strategi for samordnet innsats (2021-2025)

INNSATSOMRÅDE 1:

Målrettet forebygging

Regjeringens fremste mål på dette området er å forhindre at vold i nære relasjoner forekommer. God forebygging kan redusere behovet for mer inngripende tiltak senere og spare enkeltindivider og samfunnet for store kostnader, både menneskelige og økonomiske.

Vold i oppveksten er en vesentlig risikofaktor for voldelige partnerskap eller foreldreskap senere i livet.²⁴ Mindre kriminalitet gir dessuten befolkningen økt sikkerhet og trygghet, og legger grunnlag for bedre folkehelse og en bærekraftig utvikling. Denne planen skal bidra til at den forebyggende innsatsen styrkes gjennom i større grad å adressere årsakene til volden.

Til tross for de åpenbare gevinstene som følger av effektiv forebygging, er hovedtyngden av virkemidlene fremdeles innrettet mot å reparere i etterkant. Det er flere årsaker til det. For det første vil ofte det mer langsiktige forebyggende arbeidet som involverer flere aktører, måtte vike for det mer akutte og hendelsesstyrte. Det er heller ikke like enkelt å måle effekten av det forebyggende arbeidet. Gevinsten av godt forebyggende arbeid i egen sektor tas dessuten ofte ut i en annen sektor. For eksempel vil tidlig intervensjon og tiltak for å sikre gode oppvekstvilkår for barn i regi av barnevern, helse- og omsorgstjenester, barnehage og skole kunne gi mindre kriminalitet og innebære et lavere trykk og mindre utgiftsvekst i justissektoren.

For å lykkes i det forebyggende arbeidet, må samarbeidet og samhandlingen mellom sektorer som har en rolle og et ansvar styrkes.

Samarbeid øker den samlede kunnskapen og gir et bedre beslutningsgrunnlag for å iverksette forebyggende tiltak. Partnerdrapsutvalget viste at samordningsutfordringer mellom instansene er en vesentlig årsak til at det samlede forebyggingspotensialet ikke blir utnyttet tilstrekkelig.²⁵

De forebyggende tiltakene kan rette seg mot befolkningen som helhet, mot grupper av befolkningen eller mot enkeltpersoner. Tiltakene varierer i form og innhold, og kan være en del av den generelle velferds- og likestillingspolitikken, innebære målrettede holdnings- og informasjonskampanjer, foreldreveiledning, tilpasset hjelp til personer eller familier i risiko, behandlingstilbud til voldsutøvere eller konkrete beskyttelsestiltak for å trygge voldutsatte.

Et hovedmål for politi og påtalemyndighet er å bidra til redusert kriminalitet. Politiet skal være en aktiv deltaker i lokale samarbeidsstrukturer for å styrke forebygging. Det er vesentlig at vold i nære relasjoner blir avdekket og oppklart slik at voldsutøvere kan straffeforfølges og ilegges en adekvat reaksjon.

Effektiv forebygging av vold i nære relasjoner krever tidlig innsats fra et bredt sett av aktører på

24 Alternativ til Vold (2011).

25 NOU 2020: 17 «Varslede drap?»

flere nivåer. Fra 2020 trer barnevernsreformen i kraft, og kommunene vil da få et større ansvar både faglig og økonomisk. Dette stiller krav til kommunens samlede familiestøttende arbeid. Tidlig innsats, med tiltak som er godt tilpasset barnas og familiens behov, står sentralt. Reformen er viktig for kommunenes tilrettelegging av tverrfaglig samhandling mellom ulike tjenester og nivåer.

Helse- og omsorgstjenestene skal ha særlig oppmerksomhet rettet mot at pasienter og brukere kan være utsatt for, eller kan stå i fare for å bli utsatt for, vold eller seksuelle overgrep. Kommunen, de regionale helseforetakene og fylkeskommunen skal legge til rette for at helse- og omsorgstjenesten og tannhelsetjenesten blir i stand til å forebygge, avdekke og avverge vold og seksuelle overgrep.

God oppfølging av voldsutøvere, også ut over et eventuelt straffespor, er nødvendig i et forebyggende perspektiv. Hjelpe- og behandlingstilbudet til voldsutøvere er derfor et viktig satsingsområde og utgjør en del av den helhetlige innsatsen mot vold i nære relasjoner. Det er viktig med kunnskapsbaserte behandlingstilbud også for personer som er domfelt for vold i nære relasjoner og som gjennomfører straff i samfunnet eller i fengsel.

Tidlig avdekking av vold er god forebygging. Voldsopplevelser i barndommen kan ha betydelige negative helsemessige og sosiale konsekvenser for den som er utsatt og gir også økt risiko for å utsettes for ny vold. Helsestasjons- og skolehelsetjenesten har en viktig rolle i arbeidet med å forebygge, avdekke og avverge vold, overgrep og omsorgssvikt. Tjenesten møter nesten alle i målgruppen og har stor tillit i befolkningen.

Det er også viktig at barn og unge får kunnskap om vold og overgrep og hvor de kan få hjelp om de er utsatt. Både forskning og kunnskap fra barn og unge selv peker i retning av at barn bør lære om følelser, kropp, grenser og vold i barnehage og skole. Undervisningen kan gis av barnehagelærer og lærer, men også av helsesykepleier, annet helsepersonell eller andre relevante aktører.

Kunnskap om vold og overgrep inngår i rammeplan for barnehagen, opplæringsloven, læreplanen for skolen, og i planverket for lærerutdanningene

og i alle helse- og sosialfagutdanningene. Ifølge opplæringsloven skal skolens ansatte i sitt arbeid være oppmerksomme på forhold som kan føre til tiltak fra barneverntjenesten. I skolens læreplan som gjelder fra høsten 2020²⁶, er temaene seksualitet, grenser, vold og seksuelle overgrep nye læremål. Barnehagen skal ha et bevisst forhold til at barn kan være utsatt for omsorgssvikt, vold og seksuelle overgrep og vite hvordan man kan forebygge/oppdage dette. Ny rammeplan for barnehagen presiserer at barnehagepersonalet skal observere og vurdere barnas omsorgs- og livssituasjon og ved behov ta nødvendige grep. Rammeplanene for de ulike lærerutdanningene inneholder krav om at kandidatene gjennom utdanningen skal få kunnskaper om temaet vold og overgrep mot barn og unge. Kandidatene skal være kjent med lovverk og rettigheter på området. De skal også kunne identifisere tegn på vold og seksuelle overgrep, og kunne iverksette nødvendige tiltak, eventuelt i samarbeid med relevante faginstanser. Gjennom Nasjonale retningslinjer for helse- og sosialfagutdanninger (RETHOS) og «Forskrift om felles rammeplan helse- og sosialfaglige grunnutdanninger» er det stilt krav om at alle kandidater ved de helse- og sosialfaglige utdanningene skal ha kunnskap om sosiale og helsemessige problemer inkludert omsorgssvikt, vold, overgrep, rus- og sosioøkonomiske problemer og kunne identifisere og følge opp mennesker med slike utfordringer. Kandidaten skal kunne sette inn nødvendige tiltak og/eller behandling, eller henvise videre ved behov.

²⁶ De nye læreplanene begynte å gjelde fra august 2020 for 1.-9. trinn og Vg1, fra høsten 2021 for 10. trinn og Vg2 og fra høsten 2022 for Vg3.

PROFUND – Profesjoner i samspill

Universitetet i Agder (UiA) har utviklet en modell for tverrprofesjonell undervisning PROFUND – «Profesjoner i samspill» der vold og overgrep mot barn og unge og tidlig innsats for barns psykiske helse er sentrale tema. Minst en gang hvert studieår møtes over 900 studenter fra sykepleie-, vernepleie-, sosionom-, barnevern-, barnehagelærer- og grunnskolelærerutdanningene til felles obligatorisk undervisning på tvers av utdanningene. Politi, barnevern, alarmtelefonen for barn og unge, Redd Barna, Stine Sofies Stiftelse, ABUP (Avdeling for barns og unges psykiske helse) og Forandringsfabrikken bidrar i undervisningen. Samarbeidet mellom fakultetene som har ansvar for disse utdanningene ble etablert i 2014 og er forankret i universitetsledelsen. Målet er å gjøre studentene bedre i stand til å samarbeide med andre profesjoner i deres framtidige yrker, om blant annet bekjempelse av vold og overgrep mot barn og unge. En modell for tverrprofesjonell praksis er utviklet. Gjennom felles undervisning, tverrprofesjonelle gruppearbeid og felles praksis får studentene ved UiA bedre kjennskap til hverandres samfunnsmandat og profesjonsforståelse. UiA samarbeider også med andre universiteter om temaene vold og overgrep.

Vold i nære relasjoner kan være særlig vanskelig å avdekke i enkelte religiøse miljøer som er preget av sterkt indre samhold og med tradisjon og praksis for å «ordne opp internt».²⁷ Det er viktig at politi og hjelpeapparat er særlig oppmerksomme på at terskelen for å søke hjelp kan være ekstra høy for personer med tilknytning til enkelte religiøse miljøer.

Norsk nettverk for tverrprofesjonelt samarbeid og samarbeidslæring

Norsk nettverk for tverrprofesjonelt samarbeid og samarbeidslæring (TPS-nettverket) er en sammenslutning av helse- og sosialfaglige miljøer ved norske universitet og høyskoler og deres praksisfelt. Nettverket fokuserer på samarbeid og samarbeidslæring, både i yrkesfeltet og i helse- og sosialfaglig universitets- og høyskoleutdanning. Deltakende miljøer arbeider for å styrke tverrprofesjonelt samarbeid sammen med, og til beste for, brukere av tjenestetilbudene.

Sammenhengen mellom vold mot dyr og vold mot mennesker er godt dokumentert og sterkere ved alvorlig og gjentakende vold. Sadistisk dyrevold utført av barn er en sterk markør for fremtidig voldelig atferd.²⁸ Avdekking av vold og overgrep forutsetter både kunnskap om disse sammenhengene og et tett samarbeid mellom alle berørte tjenester. Mattilsynets inspektører eller andre veterinærer kan være den første som mistenker omsorgssvikt eller mishandling av barn, eller andre former for vold i familien.

Selv om vold i nære relasjoner finner sted i alle samfunnslag, viser forskning at opphopning av levekårsutfordringer gir høyere risiko for voldutsatthet.²⁹ Forebygging av vold i nære relasjoner forutsetter derfor en aktiv arbeids-, velferds-, rus- og familiepolitikk.

Både Barnevoldsutvalget og Partnerdrapsutvalget har foreslått å etablere nasjonale permanente kommisjoner for å lære av feil, og for å videreutvikle arbeidet med å forebygge henholdsvis alvorlig vold mot barn og partnerdrap.

27 Norbakken, E. H. (2012) og Gerhardsen, E. (2010)

28 Dyrevernalliansen (2016).

29 NOU 2020: 16 «Levekår i byer».

Tiltak 1: Videreutvikle opplæringsprogrammet «Tidlig Inn»

Opplæringsprogrammet «Tidlig Inn» er utviklet for kommunalt ansatte, deres ledere og fastleger som i sin tjeneste møter gravide og småbarnsforeldre. For å sikre en forsvarlig tjeneste får de ansatte opplæring i kartleggingsverktøy og metoder for samtale om rus, psykisk helse og vold. Formålet er å oppdage mulig risiko i familien og gi gravide og småbarnsfamilier tidlig kompetent hjelp gjennom tverrfaglig samarbeid. Kompetansesentrene som tilbyr opplæringsprogrammet vil få i oppgave å vurdere hvorvidt og hvordan programmet kan videreutvikles for å spre kunnskap om hvordan helsefremmende og forebyggende tjenester kan tilpasses begge foreldrenes behov. «Tidlig Inn» må sees i sammenheng med det øvrige foreldrestøttende arbeidet i kommunen.

Ansvarlige departementer: BFD, HOD

Effektiv forebygging av vold i nære relasjoner krever tidlig innsats fra et bredt sett av aktører på flere nivåer.

Familie for første gang

«Familie for første gang» er et lisensbasert program som retter seg mot førstegangsførelse med sammensatte utfordringer, og har vært under utprøving i Oslo og Rogaland siden 2016. Målgruppen i programmet er førstegangsførelse som har opplevd vold eller overgrep i hjemmet eller har vanskelige erfaringer fra egen oppvekst (omsorgssvikt eller kontakt med barnevern). I hver region opprettes et høyt kvalifisert sykepleierteam som følger opp deltakerne. Programmet ble følgeevaluert i perioden 2016 til 2019 av Arbeidsforskningsinstituttet (AFI) og kan vise til lovende resultater.³⁰ AFI konkluderte med at det er behov og høy aksept for et «høyintensivt» program som «Familie for første gang» i Norge. Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet har derfor fått i oppdrag å videreføre og utvide programmet i perioden 2021-2027. Programmet har tidligere foregått i noen bydeler i Oslo og i tre kommuner i Rogaland. Utvidelsen innebærer: 1) en geografisk utvidelse i eksisterende områder (flere bydeler i Oslo og flere kommuner i Rogaland), samt å styrke de eksisterende teamene med flere sykepleiere, 2) at en utvidelse til tre nye geografiske områder er startet opp (i Bergen, Trondheim og Agder-regionene), 3) gjennomføring av en effektevaluering av programmet og styrking av det nasjonale fagkontoret som har ansvar for implementering av, og faglig kvalitet i, programmet.

30 Pedersen, E., Ballo, J. G. & Nilsen, W. (2020).

Kurs i foreldreveiledning i introduksjonsprogrammet for nyankomne flyktninger

Stortinget har vedtatt lov om integrering gjennom opplæring, utdanning og arbeid (integreringsloven), jf. Prop. 89 L (2019-2020) og Innst. 389 L (2019-2020). Integreringsloven erstatter introduksjonsloven fra 2003 og trådte i kraft 1. januar 2021. I § 14 i den nye loven fremgår det hva introduksjonsprogrammet som et minimum skal inneholde. Her framgår det at deltagere som har barn under 18 år skal delta på kurs i foreldreveiledning. Det samme gjelder deltagere som får barn i løpet av programmet.

Tiltak 2: Videreutvikle læringsressursen «Jeg Vet» og kunnskaps- og øvingsplattformen «Snakke sammen»

«Jeg Vet» (jegvet.no) er en kunnskapsbasert læringsressurs for alderstilpasset opplæring om vold, overgrep og mobbing. Læringsressursen skal bidra til at barnehager, grunnskoler og videregående skoler gir barn og unge kunnskap som fremmer livsmestring og folkehelse. Innholdet i «Jeg Vet» er forankret i rammeplan for barnehager og skolens læreplanverk, og ligger på den digitale læringsplattformen Salaby.no. Fra og med 2020 til ut 2022 revideres innholdet i «Jeg Vet», i tråd med nytt læreplanverk og innspill fra barn, elever, lærere og samarbeidspartnere. Særlig aktuelt er det å oppdatere og synliggjøre ressursens innhold opp mot det nye tverrfaglige temaet «Folkehelse og livsmestring i skolen».

De regionale ressursentrene om vold, traumatisk stress og selvmordsforebygging (RVTS) har utarbeidet den digitale opplæringsplattformen «Snakke sammen» (Snakkemedbarn.no), som skal øke kompetansen i å gjennomføre vanskelige samtaler med barn og unge man er bekymret for. Målgruppen for plattformen er voksne som jobber

med barn. En del av plattformen, SNAKKEsim, gjør det mulig å øve på å snakke med barn og unge om vold og overgrep gjennom simulering av samtaler. RVTSene har de senere årene mottatt øremerkede midler for å videreutvikle og implementere «Snakke sammen», i tillegg til å bidra til implementering av «Jeg Vet». Fra og med 2021 er statsforvalterne gitt et særskilt oppdrag om å bidra til å gjøre ressursene kjent i kommunene. Det er igangsatt evaluering av nytteeffekten og bruken av verktøyene. «Jeg Vet» og «Snakke sammen» er gratis å ta i bruk og fritt tilgjengelig for alle.

Ansvarlige departementer: BFD, KD

Tiltak 3: Utvikle rutiner og veiledningsmaterieil for barnevernets sikkerhetsarbeid

Det skal utvikles rutiner og veiledningsmaterieil om barnevernets sikkerhetsarbeid, herunder vurdere behovet for innføring av Patriark eller andre risikovurderingsverktøy som barnevernet i Sverige og Danmark har tatt i bruk.

Ansvarlig departement: BFD

Tiltak 4: Styrke kompetansen i barnevernet om vold og overgrep

Regjeringen har igangsatt et historisk kompetanseløft i barnevernet der det vil bli stilt eksplisitte krav til læringsutbytte på voldsfeltet i utdanningene. Det skal utvikles retningslinjer som definerer kunnskap og ferdigheter. Regjeringen vil også fremme krav om masterutdanning for ledere i kommunalt barnevern, der kandidatene ved endt utdanning skal ha inngående kunnskap om vold og overgrep.

Ansvarlige departementer: BFD, KD

Felles nasjonal kompetansestrategi om vold og overgrep

For å heve kompetansen i tjenestene skal det utarbeides en tverrsektoriell kompetansestrategi om vold og overgrep, som ledd i oppfølgingen av Opptappingsplan mot vold og overgrep (2017-2021). Behovet for et kompetanseløft i politi og hjelpeapparat om vold i nære relasjoner er også en av anbefalingene i NOU 2020: 17 «Varslede drap?». Kompetansestrategien skal blant annet tegne et bilde av hvilken kompetanse som behøves i arbeidet og hvordan kompetansen skal økes hos hvilke aktører. Strategien vil også ha en gjennomgang av sentrale aktørers oppgaver og ansvar, herunder rollen til de regionale ressursentrene om vold, traumatisk stress og selvmordsforebygging (RVTS). Barne- og familiedepartementet vil lede arbeidet, som vil involvere flere departementer og direktorater. En kartlegging gjennomført av Norsk Institutt for innovasjon, forskning og utdanning (NIFU) viser at det både er felles kompetansebehov for ulike tjenester og sektorspesifikke eller profesjonsspesifikke kompetansebehov. Det er særlig behov for handlings- og samhandlingskompetanse, slik at ansatte kan handle på bakgrunn av mistanke om eller kjennskap til vold og overgrep og delta i eller koordinere tverretattlig samarbeid.³¹

Tiltak 5: Opprette et ressurscenter i NAV med ansvar for nasjonal kompetanseheving om vold i nære relasjoner og utvikling av arbeidsmetodikk for arbeidslivsinkludering av voldsutsatte

Det å ha vært utsatt for vold i nære relasjoner kan føre til en usikker tilknytning til arbeidslivet og nedsatt arbeidsevne på grunn av store og langvarige helsemessige, sosiale og sikkerhetsmessige hindre for fullføring av utdanning og deltakelse i arbeidslivet. For å sikre og heve kompetansen ved NAV-kontorene, skal det opprettes et nasjonalt ressurscenter i NAV. Ressurscenteret vil få i oppdrag å utvikle læringsverktøy blant annet om vold i nære relasjoner. Dette vil blant annet dekke fenomenforståelse, kunnskap om veiledningssamtalen og arbeidsrettet oppfølging overfor brukere som blir, eller har vært utsatt for vold i nære relasjoner. Det er også utarbeidet en veileder for NAV-ansatte om vold i nære relasjoner og menneskehandel som skal holdes oppdatert og gjøres kjent for alle NAV-ansatte. Veilederen er publisert på NAVs nettsider, og fungerer også som informasjon til brukere av NAV.

Ansvarlig departement: ASD

Tiltak 6: Styrke folkehelsearbeidet i kommunene gjennom å:

a) Videreføre arbeidet med å utvikle indikatorer slik at kommunene får bedre oversikt over vold og overgrep

Vold og overgrep er en betydelig folkehelseutfordring, og bør få en tydeligere plass i kommunenes folkehelsearbeid. For at kommunene skal kunne jobbe målrettet mot vold og overgrep er det behov for oversikt over omfang, faktorer som hemmer eller fremmer utsatthet samt hvilke tiltak som kan iverksettes.

Folkehelseinstituttet har gjennomført en vurdering av tilgjengelige datakilder med tanke på å utvikle indikatorer for vold og overgrep som kan inkluderes i folkehelseprofiler. Dette arbeidet videreføres i 2021. Folkehelseinstituttet

31 Røsdal, T., Madsen, A. Å., Næss, T. & Larsen, E. H. (2019).

har også inkludert et eget kapittel om vold og overgrep i folkehelse rapporten.

Ansvarlig departement: HOD

b) Styrke kompetansen til de kommunale folkehelserådgiverne om vold og overgrep som en folkehelseutfordring

Folkehelserådgivere utgjør en ressurs for kommunene i det forebyggende og helsefremmende arbeidet. Temaet forebygging av vold og overgrep er relativt nytt i folkehelsesammenheng. Det er nødvendig å styrke kompetansen om vold og overgrep som folkehelseutfordring og hva som er virksomme tiltak. Gjennom både annen forskning og tiltaksutvikling i «Program for folkehelsearbeid i kommunene» vil man få ny kunnskap om dette. Denne kunnskapen vil viderefremmes til folkehelserådgivere i kommuner og fylkeskommuner.

Ansvarlig departement: HOD

c) Vurdere hvordan vold og overgrep kan ivaretas i et folkehelseperspektiv ved gjennomgang av folkehelseloven

Etter folkehelseloven skal kommunene ha oversikt over folkehelsen og identifisere sine folkehelseutfordringer. Regjeringen vil i arbeidet med gjennomgang av folkehelseloven vurdere hvordan vold og overgrep kan ivaretas i et folkehelseperspektiv i lov og i forskrift om oversikt over folkehelsen.

Ansvarlig departement: HOD

d) Vurdere videre oppfølging av tiltak mot vold og overgrep i folkehelseprogrammet

«Program for folkehelsearbeid i kommunene» er en tiårig satsing fra 2017-2026, og et samarbeid mellom kommunenes interesseorganisasjon KS, Folkehelseinstituttet, Helsedirektoratet og Helse- og omsorgsdepartementet. Innenfor rammen av programmet har Vestfold og Telemark fylkeskommuner mottatt midler for å sørge for utvikling av tiltak for å forebygge vold og overgrep, samt få ny kunnskap om hva som er virksomme tiltak i et folkehelseperspektiv.

Ansvarlig departement: HOD

Endringer i helselovgivningen

I 2018 trådte endringer i kraft i helselovgivningen som tydeliggjør helse- og omsorgstjenestens ansvar for å forebygge, avdekke og avverge vold og seksuelle overgrep. Helse- og omsorgstjenesteloven §3-3a pålegger kommunen å ha særlig oppmerksomhet rettet mot at pasienter og brukere kan være utsatt for, eller kan stå i fare for å bli utsatt for, vold eller seksuelle overgrep. Kommunen skal også legge til rette for at helse- og omsorgstjenesten blir i stand til å forebygge, avdekke og avverge vold og seksuelle overgrep. Tilsvarende endringer er gjort i spesialisthelsetjenesteloven og tannhelsetjenesteloven for å tydeliggjøre de regionale helseforetakenes og fylkeskommunenes ansvar.

Tiltak 7: Utarbeide overordnet strategi for helhetlig og planmessig utvikling av arbeidet rettet mot voldsutøvere og overgripere

De fleste som kommer til behandling for voldsutøvelse, har utøvd vold i familien. Behandlingstilbudet til voksne spenner fra familievernkontor, som er et lavterskeltilbud, via tilbud i spesialisthelsetjenesten, som distriktpsikiatriske sentre (DPS), til tjenester og tilbud med mer spesifikke mandat. Eksempler på sistnevnte er stiftelsen Alternativ til Vold (ATV) og sinnemestringstilbudet utviklet ved St. Olavs hospital, avdeling Brøset. Helse- og omsorgsdepartementet bevilger i 2021 midler til et overordnet strategiarbeid for helhetlig og planmessig utvikling av arbeidet rettet mot voldsutøvere og overgripere. Strategien vil fokusere på de viktigste satsingsområdene for helsesektoren, og skal berøre både kommune- og spesialisthelsetjenesten. I tillegg til Brøset, Nasjonalt kompetansesenternettverk for sikkerhets, fengsel- og rettspsykiatri (SIFER) og Regionale ressursentre om vold, traumatisk stress og selvmordsforebygging

(RVTS), vil Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress (NKVTS), ATV og spisskompetansemiljøet om vold og høykonflikt i familievernet kunne være viktige bidragsytere i dette strategiarbeidet. Jf. også tiltak 64.

Ansvarlig departement: HOD

Behandlingstilbud for personer som har begått, eller står i fare for å begå, seksuelle overgrep mot barn

BASIS er et frivillig behandlingstilbud for innsatte i fengsel med problematikk knyttet til seksuallovbrudd. Fra 2020 er BASIS tilgjengelig i utvalgte fengsler over hele landet. Formålet er å redusere faren for tilbakefall etter løslatelse. Helsedirektoratet, de regionale helseforetakene, Kriminalomsorgsdirektoratet og Kriminalomsorgen er involvert.

I 2020 åpnet «Det finnes hjelp» – et helhetlig tilbud til voksne som har seksuell interesse for barn og som ønsker hjelp til å unngå å handle på denne interessen. Tilbudet består av nettsiden Detfinneshjelp.no med informasjon og en chattetjeneste for råd og veiledning anonymt samt individuell behandling i poliklinikk hos psykolog/psykiater. Time til behandling kan bestilles via chatten eller direkte hos behandlingstjenestene på telefon. Det trengs ikke henvisning fra lege. Behandlingstilbudet i poliklinikk ble etablert i Helse Sør-Øst og Helse Vest RHF i 2020, og etableres i Helse Midt-Norge og Helse Nord RHF i 2021.

Tiltak 8: Styrke tilbudet til barn og unge med problematisk eller skadelig seksuell atferd (SSA) gjennom å:

a) Utrede mulige lavterskeltjenester for barn og unge som står i fare for problematisk eller skadelig seksuell atferd mot andre barn og unge

De siste årene har det vært en økt satsing på kunnskap om barn og unge med problematisk eller skadelig seksuell atferd (SSA), både i klinisk arbeid, i forskningslitteraturen og blant beslutningstakere. Kunnskapen viser at majoriteten utøver skadelig seksuell atferd overfor noen de kjenner, og for noen gjelder dette søsken eller andre i familien. Andre retter slik atferd mot ukjente. Skadelig seksuell atferd kan også foregå over nettet. Norge mangler et lavterskeltilbud med enkel tilgang til informasjon, råd og veiledning for den som står i fare for å utøve skadelig seksuell atferd mot andre barn og unge. Det bør også vurderes hvordan et lavterskeltilbud kan knyttes opp mot en behandlings- og oppfølgingstjeneste for å sikre et helhetlig tilbud.

Ansvarlig departement: HOD

b) Øke kompetansen om problematisk og skadelig seksuell atferd (SSA) i psykisk helsevern for barn og unge og styrke kompetansen om SSA i RVTSene

Det er fortsatt for liten kapasitet i behandlingstilbudet til unge med problematisk eller skadelig seksuell atferd (SSA), og i behandlingstilbudet til voldsutøvere generelt i psykisk helsevern. Helse Vest RHF har fått i oppdrag å lede arbeidet med å styrke kompetansen og etablere behandlingstilbud i alle helseregioner for barn og unge med problematisk eller skadelig seksuell atferd, uavhengig av hvor i landet de bor. Oppdraget skal også sikre at det etableres samarbeid mellom det nasjonale kliniske nettverket (ledet av Helse Vest RHF/ Betanien/V27) og det nasjonale tverrsektorielle kompetansenettverket (koordinert av Helse Midt RHF). Helse Vest RHF skal samarbeide med de øvrige RHFene om oppdraget.

Ansvarlig departement: HOD

c) **Øke kompetansen på problematisk og skadelig seksuell atferd i habiliteringstjenesten**

Problematisk eller skadelig seksuell atferd (SSA) er også en utfordring for habiliteringstjenesten for barn og unge. Det vurderes å være behov for å etablere et tilsvarende prosjekt for kompetanseutvikling innen habiliteringstjenesten som har vært gjort i psykisk helsevern for barn og unge. Helse Vest RHF får i ansvar å utarbeide en plan for hvordan behandlingstilbudet til barn og unge (opptil 25 år) med skadelig seksuell atferd skal styrkes i habiliteringstjenesten nasjonalt. Helse Vest RHF skal også lede kompetanseutviklingsarbeidet i habiliteringstjenesten i alle helseregionene.

Ansvarlig departement: HOD

Tiltak 9: Videreutvikle familieverntjenestens arbeid med vold

NOU 2019: 20 «En styrket familietjeneste – En gjennomgang av familieverntjenesten», Partnerdrapsutvalgets utredning NOU 2020: 17 «Varslede drap?» samt pågående og gjennomført forskning i regi av NOVA om familievernets arbeid med vold, er viktige kunnskapsgrunnlag for videreutvikling av tilbudet.

Ansvarlig departement: BFD

Familievernets arbeid mot vold i nære relasjoner

Familieverntjenesten kommer ofte i kontakt med familier der en eller flere medlemmer utøver vold eller blir utsatt for vold. Familievernets arbeid mot vold er de senere årene styrket med hensyn til organisering og kapasitet i tillegg til fag- og kompetanseutvikling. Det er opprettet et eget spisskompetansemiljø for arbeidet mot vold og høykonflikt ved Enerhaugen familievernkontor i Oslo.

De siste årene har familievernet registrert stadig flere saker der vold er tema. Årsakene til dette er blant annet at det har vært rettet mer oppmerksomhet mot arbeid med vold i tjenesten, at kompetansen blant de ansatte er blitt hevet, og at en har lagt bedre til rette for å registrere voldssaker i familievernet.

Det er et langsiktig arbeid å sikre bedre kjennskap til familieverntjenesten i befolkningen. NOVA har forsket på hvilke implikasjoner satsingen på voldsarbeid har for familievernet som tjeneste, og skal på oppdrag fra Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet forske videre på familievernets voldsarbeid fra og med 2021. I mange voldssaker vil et forsvarlig tilbud innebære et samarbeid mellom flere instanser. Politiet, barnevernstjenesten, Alternativ til Vold, tjenester innen psykisk helsevern og andre aktører som tilbyr behandling er særlig aktuelle samarbeidspartnere for familievernet.

Alternativ til Vold

Stiftelsen Alternativ til Vold (ATV) er et behandlings- og kompetansesenter på vold, med særlig vekt på vold i nære relasjoner. ATV har høy kompetanse i å behandle voksne voldsutøvere, og har de senere årene fått et familiemandat som innebærer økte statlige ressurser til å kunne tilby hjelp og behandling også til voksne utsatte og barn som lever med vold hjemme. Noen av dagens ATV-kontorer gir også et tilbud til unge voldsutøvere. Regjeringen har hatt som mål å gradvis sikre bedre geografisk spredning av ATVs tilbud. Per 1. januar 2021 har ATV 15 kontorer spredt over store deler av landet, herunder nye kontor i Alta og Trondheim som ble etablert i 2020. ATV er en viktig samarbeidspartner for familievernet. ATV har også fått statlige midler for å bidra til å utvide bruken av det forebyggende kurset «Bryt voldsarven», som tilbys foreldre som selv har vokst opp med vold i familien.

Tiltak 10: Legge til rette for bedre koordinering av kampanjer og annet holdningsskapende arbeid for å forebygge vold i nære relasjoner

De siste årene er det gjennomført en rekke kampanjer som skal bidra til å heve befolkningens kunnskapsnivå om vold i nære relasjoner og om hvor man kan søke hjelp. Det er viktig at kampanjer og annet holdningsskapende arbeid er godt koordinert for størst mulig effekt. Partnerdrapsutvalget anbefaler at det jevnlig gjennomføres tilpassede nasjonale kampanjer blant annet om vold i nære relasjoner, partnerdrap, hjelpetilbud, varslingsplikt og avvergeplikt. Også digital vold skal inngå i kampanjevirkomheten.

Ansvarlige departementer: JD, ASD, BFD, HOD, KD, KMD, KUD, LMD

Dinutvei.no

Informasjonstiltak og kampanjer kan bidra til å skape større åpenhet om vold i nære relasjoner, redusere følelsen av skam, øke kunnskapen om tjenestetilbudene og senke terskelen for å søke hjelp.

Regjeringen har opprettet nettportalen dinutvei.no om vold i nære relasjoner og voldtekt. Formålet med dinutvei.no er å sikre bred og kvalitetssikret informasjon til utsatte, utøvere, hjelpeapparatet og allmennheten om rettigheter og hjelpetiltak. [Dinutvei.no](https://dinutvei.no) driftes av Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress (NKVTS). Informasjonen finnes på 13 språk og nettsiden har også en spørsmål og svartjeneste.

Ung.no

Nettstedet [Ung.no](https://ung.no) har en sentral rolle i det offentliges informasjons- og opplysningsarbeid rettet mot ungdom i alderen 13-20 år. Nettstedet gir informasjon om rettigheter, plikter og muligheter og har informasjon om temaer knyttet til vold og overgrep. [Ung.no](https://ung.no) har en spørsmål og svartjeneste der ungdom kan spørre om det de lurer på.

Zanzu.no

[Zanzu.no](https://zanzu.no) tilbyr enkel og oversiktlig informasjon om seksuell og reproduktiv helse på syv språk. Nettsiden inneholder blant annet informasjon om vold i nære relasjoner, seksualisert vold og kvinnelig kjønnslemlestelse.

Tiltak 11: Videreutvikle kampanjen om avvergeplikten

Enkelte former for vold eller overgrep er så alvorlige at alle har en lovpålagt plikt til å søke å avverge at det skjer. Dette gjelder blant annet mishandling i nære relasjoner (§§ 282 og 283). Plikten er beskrevet i straffeloven § 196 og utløses idet man får kunnskap om at handlingen vil skje, eller tror at det er mest sannsynlig at handlingen vil skje. Man kan avverge ved å varsle politi, barnevern eller på annen måte søke å forhindre at handlingen skjer.

Kartlegginger har vist at det mangler kunnskap om avvergeplikten, både i tjenesteapparatet og i den generelle befolkningen. Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress (NKVTS) gjennomfører en kampanje om avvergeplikten rettet mot ansatte i barnehager, skoler og helsevesenet og mot allmennheten. Kampanjen leder til nettsiden plik.no som informerer om når du kan ha plikt til å avverge og hvordan du kan avverge.

Ansvarlig departement: JD

Tiltak 12: Inkludere informasjon om vold og overgrep i ny veileder om tilskuddsordningen for tros- og livssynssamfunn

Ny lov om tros- og livssynssamfunn (trossamfunnsloven) trådte i kraft 1. januar 2021. Vold, tvang, overgrep og negativ sosial kontroll kan være grunnlag for å nekte tros- eller livssynssamfunn tilskudd. Det vil bli utarbeidet en ny veileder for tros- og livssynssamfunn til erstatning for dagens forstanderveileder. Ny veileder skal inneholde oppdatert informasjon om vold i nære relasjoner.

Ansvarlig departement: BFD

Tiltak 13: Inkludere vold mot dyr (dyremishandling) i NKVTS' omfangsundersøkelse om vold i nære relasjoner

Vold mot dyr er ofte en del av volden i familien. I familier som har kjæledyr, vil vold mot eller drap av dyret, eller trusler om dette, kunne ha traumatiserende effekt. Trusler om vold mot kjæledyr vil kunne hindre eller utsette at voldsutsatte oppsøker hjelp for seg selv og sine barn på krisesenter, og barn kan utsette seg selv for stor risiko for å beskytte kjæledyret mot vold. Fortsatt er det lite kunnskap, og det finnes lite forskning på dette temaet i Norge. Økt bevissthet og systematikk der kartlegging av omsorg for dyr og trusler mot dyr inngår i utredning av livssituasjon og trusselbilde, samt hjelp til plassering av eventuelle dyr, er derfor viktig for å kunne ivareta voldsutsatte. For å avdekke hvor utbredt fenomenet er vil det inngå spørsmål om dyremishandling i Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress (NKVTS) sin nye omfangsundersøkelse om vold i nære relasjoner som skal gjennomføres i 2021. Spørsmål om vold mot kjæledyr som del av volds- og trusselbildet inngår i rapporteringen fra krisesentrene fra og med 2020. Det er utarbeidet en artikkel om denne tematikken i forbindelse med publisering av krisesenterstatistikken i juni 2021.

Ansvarlige departementer: JD, BFD, HOD, LMD

Tiltak 14: Opprette funksjon for dyrevelferds- kriminalitet i de resterende seks politidistriktene

Hovedmålet med opprettelsen av egne funksjoner for dyrevelferds-kriminalitet er et effektivt samarbeid mellom Mattilsynet og politiet for å forebygge og bekjempe kriminalitet mot dyr. En del av bakgrunnen for, og formålet med, de senere års satsing mot dyrevelferds-kriminalitet er også avdekking og forebygging av vold i nære relasjoner, herunder vold mot barn. Det er etablert et tett samarbeid mellom Mattilsynet og politiet i form av dyrekrimgrupper i seks politidistrikter. Ordningen skal utvides til alle landets tolv politidistrikter i løpet av 2021.

Ansvarlige departementer: JD, LMD

Se sammenhengen

Samarbeidsprosjektet «Se sammenhengen» ble opprettet i 2017 av Norges Miljø- og biovitenskapelige universitet (NMBU) Veterinærhøgskolen, Dyrebeskyttelsen Norge og Krisesentersekretariatet. Gjennom dette samarbeidsprosjektet er det utarbeidet en veileder for dyrehelsepersonell om vold mot dyr og vold i nære relasjoner. Veilederen er en viktig brikke i arbeidet med å øke bevisstheten om sammenhengen mellom vold mot dyr og vold i nære relasjoner, og skal gjøre veterinærer bedre rustet til å avdekke dyremishandling. Veilederen gir også praktiske råd om hvordan man går fram ved mistanke om vold mot dyr og mennesker. Med økt kunnskap og bevissthet om emnet, vil dyrehelsepersonell kunne bidra til å hjelpe både voldsutsatte mennesker og dyr. Et annet viktig mål med veiledningsmateriellet er å oppfordre til tettere samarbeid mellom ulike etater og yrkesgrupper.

Tiltak 15: Vurdere opprettelsen av en undersøkelseskomisjon for gjennomgang av alvorlige saker der barn dør eller har vært utsatt for vold, seksuelle overgrep og omsorgssvikt

Barnevoldsutvalget anbefalte i NOU 2017: 12 «Svikt og svik» å opprette en fast undersøkelseskomisjon for gjennomgang av alvorlige saker der barn dør eller har vært utsatt for vold, seksuelle overgrep eller omsorgssvikt. Hensikten med kommisjonen vil være å utrede hendelsesforløp, årsaksfaktorer og årsakssammenhenger for å bidra til læring og forebygging av framtidige hendelser. Et slikt organ vil kunne se på flere sektorer i sammenheng og ha et tverrfaglig og helhetlig perspektiv. Se også tiltak 16.

Ansvarlige departementer: BFD, HOD, JD, KD

Tiltak 16: Vurdere opprettelsen av en undersøkelseskomisjon for gjennomgang av partnerdrap

Partnerdrapsutvalget anbefalte i NOU 2020: 17 «Varslede drap?» å opprette en fast undersøkelseskomisjon for gjennomgang av partnerdrap. Hensikten med kommisjonen vil være å utrede hendelsesforløp, årsaksfaktorer og årsakssammenhenger for å bidra til læring og forebygging av framtidige drap. Et slikt organ vil kunne se på flere sektorer i sammenheng og ha et tverrfaglig og helhetlig perspektiv. Se også tiltak 15.

Ansvarlige departementer: JD, BFD, HOD, KD

Tiltak 17: Utarbeide et nasjonalt forebyggingsprogram for en samordnet innsats mot partnervold og partnerdrap

Et nasjonalt forebyggingsprogram skal bidra til å sikre felles innsats for forebygging av partnervold og partnerdrap på tvers av sektorer og forvaltningsnivåer. Forebyggingsprogrammet skal ta høyde for både individuelle, relasjonelle og kontekstuelle risiko- og beskyttelsesfaktorer, ta hensyn til flere dimensjoner av volden og rette seg mot flere målgrupper. Tiltaket skal ses i sammenheng med tiltak 16 om partnerdrapskomisjon. Programmet skal oppdateres jevnlig.

Ansvarlige departementer: JD, BFD, HOD, KD

.....

**Tiltak 18:
Sørge for at vordende og nybakte
foreldre får informasjon om faren ved å
riste spedbarn**

Risting av spedbarn er en svært alvorlig form for fysisk barnemishandling av barn under ett år. En av årsakene til volden kan være slitne og frustrerte foreldre som etter lengre tids stress og problemer mister fatningen og utøver fysisk vold mot barnet. Det er viktig å nå ut til begge foreldre med informasjon om faren ved å riste barnet. Risting av spedbarn bør være tema både i svangerskapsomsorgen, i fødsels- og barselomsorgen og i helsestasjonsprogrammet.

Ansvarlig departement: HOD

***Sammenhengen mellom vold mot
dyr og vold mot mennesker er godt
dokumentert og sterkere ved alvorlig
og gjentakende vold.***

INNSATSOMRÅDE 2:

Likeverdige og sammenhengende bistand

Vold kan ramme den utsatte på mange områder i livet, og utsatte for vold i nære relasjoner kan ha behov for hjelp fra flere tjenester over kortere eller lengre tid. God hjelp til rett tid kan bidra til å forebygge negative ettervirkninger av vold. Å sikre hele befolkningen tilgang til likeverdige og tilrettelagte tjenester er en sentral oppgave for myndighetene. Innsatsen skal være kunnskapsbasert og bygge på forskning og statistikk.

Det har skjedd en gradvis utvikling av hjelpetilbudet til utsatte for vold i nære relasjoner. Det er etablert et bredt tjenestetilbud med god struktur, og kvaliteten i tjenestene har blitt bedre. Mange får god hjelp til rett tid, men ikke alle som er utsatt for vold i nære relasjoner opplever å få den bistanden og beskyttelsen som det er behov for. Det er i tillegg viktig å nå ut med god og tilrettelagt informasjon til alle utsatte.

Å beskytte og hjelpe utsatte fordrer et effektivt samarbeid mellom relevante statlige etater, lokale og regionale myndigheter og frivillige organisasjoner. Dette kan være en utfordring. Forvaltningens inndeling i sektorer skaper barrierer for samarbeid på tvers, og slike tverrgående samfunnsoppdrag karakteriseres ofte som gjenstridige problem. På sentralt nivå har en rekke departementer og direktorater ansvar. På lokalt, regionalt og helseforetaksnivå, er mange av velferdstjenestene involvert. Det er også aktørene i straffesakskjeden. Organiseringen gjør at de ansatte i tjenestene arbeider ut fra ulike samfunnsoppdrag og prioriteringer. Sektorene og tjenestene har forskjellig historie, kompetanse og kultur. De er organisert forskjellig, med ulike systemer for finansiering og juridisk rammeverk. Ansvar kan oppleves uklart, oppgaver overlapper hverandre og kjennskapet til hverandre er ofte for liten.

Hvis tjenestene skal lykkes med å gi et helhetlig tilbud til utsatte for vold i nære relasjoner, må det legges til rette for bedre samordning av virkemidler og innsats. Departementer og direktorater må forme og innrette de statlige virkemidlene med tanke på behovet hos brukerne og tjenestene lokalt og regionalt. Bedre samarbeid og dialog mellom sektorene, forvaltningsnivåene og ikke minst med utsatte selv, er nødvendig for å få dette til. For aktørene i hjelpeapparatet og politiet er kjennskap til og avklaring av egne og andres roller avgjørende for å kunne gi brukerne et helhetlig og samordnet tilbud.

Usikkerhet rundt bruken av reglene for taushetsplikt, opplysningsplikt og opplysningsrett kan i mange tilfeller virke hemmende på samarbeidet mellom aktørene i tjenesteapparatet. Ofte praktiseres taushetsplikten langt strengere enn det loven krever. Det er utarbeidet en tverrfaglig veileder om taushetsplikt, opplysningsplikt og opplysningsrett i forvaltningen. Veilederen skal bidra til en felles forståelse av regelverket om taushetsplikt og informasjonsutveksling i forvaltningen. Veilederen skal formidle gjeldende rett på en slik måte at ulike etater og enkeltpersoner skal kunne finne ut hva som gjelder nettopp for dem, både av generelle og mer sektorspesifikke regler. Det blir blant annet lagt vekt på å få frem når

opplysningsplikten gjelder uavhengig av eventuell taushetsplikt. Veilederen har vært på høring.

En viktig oppgave framover er å gjøre det etablerte tjenestetilbudet mer robust, herunder å styrke kvaliteten i tjenestene. Dette inkluderer de generelle tjenestene som fastleger, helsestasjons- og skolehelsetjenesten, psykisk helse- og rusarbeid i kommunen, psykisk helsevern, arbeids- og sosialtjenesten, barnevernstjenesten og familievern. I tillegg omfatter det de spesialiserte tjenestene som overgrepsmottak, krisesentertilbud og sentrene mot incest og seksuelle overgrep, som har hjelp til volds- og overgrepssatte som sin primære oppgave. Det er fortsatt behov for å utvikle bedre modeller for mer samordnet hjelp til voldsutsatte, som kan bidra til å gi et samlet helhetlig tilbud til den som trenger det.

Kommunene har ansvar for en stor del av det relevante tjenesteapparatet i arbeidet mot vold i nære relasjoner, og er likhet med statlige myndigheter forpliktet av Istanbulkonvensjonen. En rekke bestemmelser i aktuelle lover og forskrifter gir kommunene en plikt til å sørge for en helhetlig og individuelt tilpasset oppfølging av utsatte for vold i nære relasjoner, deres pårørende og voldsutøvere. Blant annet plikter kommunene etter krisesenterlova § 4 å sørge for at kvinner, menn og barn som er utsatt for vold eller trusler om vold i nære relasjoner får en helhetlig oppfølging gjennom samordning av tiltak mellom krisesentertilbudet og andre deler av tjenesteapparatet. Kommunale handlingsplaner er et sentralt verktøy for å sikre et helhetlig og sammenhengende tilbud i kommunene.

Tiltak 19: **Styrke samarbeidet mellom direktoratene i arbeidet mot vold i nære relasjoner**

Det er behov for å styrke koordinering og samarbeid mellom direktoratene. Godt samarbeid på direktoratsnivå forutsetter enhetlige styringssignaler fra departementene og tydelig ledelse og prioritering i direktoratene.

Ansvarlige departementer: JD, ASD, BFD, HOD, KD, KMD, KUD, LMD

Tiltak 20: **Tydeliggjøre statsforvalternes rolle i arbeidet med vold i nære relasjoner gjennom felles og koordinerte oppdrag på feltet**

Statsforvalterne har en viktig rolle i arbeidet mot vold i nære relasjoner og får oppdrag fra flere departementer på dette området. Statsforvalteren er også tilsynsmyndighet på en rekke velferdsområder, og fører blant annet tilsyn med kommunenes oppfølging av krisesenterlova. Som en del av aktivitets- og redegjørelsesplikten skal statsforvalteren rapportere årlig om likestillingsarbeidet, herunder innsatsen mot kjønnsbasert vold.

Ansvarlige departementer: JD, ASD, BFD, HOD, KD, KUD, KMD, LMD

Styrket aktivitets- og redegjørelsesplikt

Fra og med 1. januar 2020 gjelder en styrket aktivitets- og redegjørelsesplikt (ARP), jf. likestillings- og diskrimineringsloven § 24 annet ledd. Offentlige myndigheter pålegges en plikt til å arbeide aktivt for å hindre diskriminering på grunn av kjønn, og å forebygge trakassering, seksuell trakassering og kjønnsbasert vold, og motarbeide stereotypisering. Offentlige myndigheter har nå en plikt til å rapportere årlig om likestillingsarbeid, herunder innsatsen mot vold i nære relasjoner. Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet har utarbeidet et veiledningsmaterieell til likestillingsarbeidet, inkludert maler for redegjørelsen. De årlige rapporteringene fra sektorene om arbeidet mot vold i nære relasjoner inngår i kultur- og likestillingsministerens årlige likestillingsredegjørelse for Stortinget.

.....

Tiltak 21: Bidra til økt bruk av kommunale og interkommunale handlingsplaner mot vold i nære relasjoner gjennom å:

a) Oppfordre til utarbeidelse av kommunale handlingsplaner eller innlemming av arbeidet mot vold i nære relasjoner i annet kommunalt planverk

Kommunale eller interkommunale handlingsplaner kan være gode verktøy for å koordinere den lokale innsatsen mot vold i nære relasjoner. En kartlegging fra 2018 viste at 40 prosent av kommunene hadde handlingsplaner mot vold i nære relasjoner.³² Undersøkelsen viste at handlingsplaner som har klare strategier og konkrete tiltak for voldsarbeidet, og som blir implementert og evaluert, er nyttige verktøy for politikere og administrasjon, og for å sikre kvaliteten på tjenestene. Jf. også tiltak 69.

Ansvarlig departement: JD

b) Revidere og oppdatere veilederen for utarbeidelse av kommunale handlingsplaner mot vold i nære relasjoner

Det er utarbeidet en web basert veileder for utvikling av kommunale handlingsplaner mot vold i nære relasjoner. De regionale ressursentrene om vold, traumatisk stress og selvmordsforebygging (RVTS) skal bistå kommunene i utviklingen av slike planer. En studie fra 2018 om bruken og nytten av kommunale handlingsplaner har en rekke anbefalinger som følges opp gjennom en revisjon av den web baserte veilederen.³³ Rapporten anbefaler blant annet opprettelse av en egen koordinatorfunksjon i kommunene. Veilederen skal oppdateres fortløpende og revideres hvert tredje år.

Ansvarlig departement: JD

Tiltak 22: Utarbeide faglige anbefalinger for tverrfaglige konsultasjonsteam og utrede behov for regionale team

Det finnes i overkant av 30 konsultasjonsteam rundt om i landet som skal bidra til å avdekke vold og overgrep mot barn og unge. Teamene er tverrfaglig sammensatt og gir råd og veiledning til voksne som er usikre på, eller har mistanke om, at barn kan være utsatt for vold eller seksuelle overgrep. Sakene drøftes anonymt. En evaluering fra 2019 viser at det er stor variasjon i teamene, både med hensyn til hvor de er forankret, hvordan de blir brukt og målgruppen for teamene.³⁴ Forskerne bak evalueringen konkluderer med at konsultasjonsteam gir bedre hjelp i kompliserte saker og anbefaler at ordningen videreutvikles og at det på nasjonalt nivå utvikles retningslinjer for konsultasjonsteamene. Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet er derfor gitt i oppdrag å utarbeide faglige anbefalinger for tverrfaglige konsultasjonsteam og utrede behov for regionale team i samarbeid med relevante direktorater. Der det er relevant skal det samiske perspektivet ivaretas i konsultasjonsteamene.

Ansvarlige departementer: BFD, ASD, HOD, JD, KD

Tiltak 23: Sørge for at informasjon om individuell plan integreres i relevante veiledere

Individuell plan er en måte å samordne tjenestene til det beste for den enkelte voldsutsatte. Retten til individuell plan skal primært sikre et helhetlig tilbud for pasienter og brukere med behov for langvarige og koordinerte tjenester. Gjennom individuell plan sees tjenester fra ulike sektorer og nivåer i sammenheng og innrettes slik at den planen gjelder kan nå sine mål. Erfaringer tyder imidlertid på at ikke alle som har rett til individuell plan mottar dette.

Ansvarlige departementer: ASD, BFD, HOD, KD, KMD

32 Sandmoe, A. & Nymoen, R. C. (2019).

33 Sandmoe, A. & Nymoen, R. C. (2019).

34 Tonheim M., Danielsen, H. & Jakobsen, R. (2019).

Endringer i velferdstjenestelovgivningen (samarbeid, samordning og barnekoordinator)

Arbeids- og sosialdepartementet, Barne- og familiedepartementet, Helse- og omsorgsdepartementet, Kommunal- og moderniseringsdepartementet og Kunnskapsdepartementet har lagt fram en proposisjon om endringer i velferdstjenestelovgivningen for Stortinget (Prop. 100 L (2020-2021)). Proposisjonen inneholder forslag til endringer i 14 lover. I proposisjonen foreslås det blant annet harmonisering og styrking av reglene om samarbeid og individuell plan, innføring av en samordningsplikt for kommunen ved ytelse av velferdstjenester, innføring av en rett til barnekoordinator samt utvidelse av helse- og omsorgstjenestens ordning med lovpålagte samarbeidsavtaler. Formålet med endringene er å styrke oppfølgingen av utsatte barn og unge og deres familier gjennom økt samarbeid mellom velferdstjenestene.³⁵

Tiltak 24: Styrke psykososial oppfølging og traumebehandling av volds- og overgrepssatte gjennom å:

- a) **Veilede og understøtte kommunenes arbeid med å få oversikt over og beskrive ansvar, oppgaver og aktiviteter for å sikre en helhetlig oppfølging av personer som har vært utsatt for vold og overgrep**

Forskrift om ledelse og kvalitetsforbedring i helse- og omsorgstjenesten pålegger kommunen «å ha oversikt over og beskrive virksomhetens mål, oppgaver, aktiviteter og organisering. Det skal klart fremgå hvordan ansvar, oppgaver og myndighet er fordelt og hvordan det skal

arbeides systematisk for kvalitetsforbedring og pasient- og brukersikkerhet i virksomheten». Plikten omfatter også virksomhetens ansvar etter helselovgivningen for å forebygge, avdekke og avverge vold og overgrep og oppfølgingsansvar for personer som har vært utsatt for dette.

Mange strever med fysiske og psykiske reaksjoner etter traumatiske hendelser, som vold i nære relasjoner, og enkelte vil oppleve vedvarende plager. Å være utsatt for langvarig eller alvorlig vold kan utløse psykiske reaksjoner med behov for psykososial oppfølging og eventuelt behandling. I sin oppfølging av personer som har vært utsatt for potensielt traumatiske hendelser som vold og overgrep i nære relasjoner, bør tjenestene legge nasjonale faglige føringer om proaktiv psykososial oppfølging ved ulykker, kriser og katastrofer til grunn. Ved å yte aktiv oppfølging over tid, er det mulig å vurdere behov for flere tiltak eller spesifikke behandlingsintervensjoner. Kommunene har en sentral rolle i å tilby proaktiv psykososial oppfølging og i å henvise til spesialisthelsetjenesten når det er påkrevet.

Ansvarlig departement: HOD

- b) **Vurdere hvordan opplæringsmodellen for trinnvis TF-CBT kan tilbys kommunene, dersom resultatene fra utprøvingen er gode**

For å styrke kommunenes tilbud til voldsutsatte barn som trenger hjelp, men som ikke nødvendigvis har behov for spesialistbehandling, utprøves modellen «Stepped-Care TF-CBT» i ti kommuner. Målet er å styrke kommunenes kompetanse i oppfølging av voldsutsatte barn og omsorgsgivere, slik at de kan tilby hjelp til flere utsatte barn, gi hjelp på et tidlig tidspunkt og tilrettelegge for et godt samarbeid med spesialisthelsetjenesten. Dersom resultatene fra utprøvingen, som vil foreligge i 2021, er gode, vil man se på mulighetene for å tilby opplæringsmodellen til flere kommuner.

Ansvarlig departement: HOD

³⁵ Prop. 100 L (2020-2021). *Endringer i velferdstjenestelovgivningen (samarbeid, samordning og barnekoordinator)*.

Oppfølging av voldsutsatte i helsetjenesten

Personer som er utsatt for vold i nære relasjoner vil i en akutt situasjon ofte tas hånd om av den kommunale legevaktjenesten, overgrepsmottak eller barne- og ungdomsavdelinger i spesialisthelsetjenesten. Disse tjenestene vil behandle den akutte tilstanden, og deretter henvise personen videre ut fra behov og forsvarlighetshensyn. Etter akutfasen vil medisinsk og psykososial oppfølging hovedsakelig skje lokalt i den kommunale helse- og omsorgstjenesten, eller i spesialisthelsetjenesten.

Fastlegen følger pasienter over tid, og kan følge opp både somatiske og psykiske problemer som følger av vold. Fastlegen kan også henvise videre ved behov. Helseesykepleiere i helsestasjons- og skolehelsetjenesten og ansatte innen kommunalt psykisk helse- og rusarbeid er også viktige aktører i arbeidet mot vold i nære relasjoner. Fra 2020 skal alle kommuner ha tilgang på psykologkompetanse. Psykologene har traumekompetanse, og kan være sentrale i vurdering av rutiner for psykososial oppfølging. De kan også være en støtte for andre i kommunen som skal følge opp voldsutsatte, enten de jobber

i helse- og omsorgstjenesten, på skole eller i barnehage. Kommunens administrasjon har oversikt over ulike aktører og tilbud innen helse- og omsorgstjenesten i kommunen, og hvor det er hensiktsmessig å etablere samarbeidsavtaler og samhandlingsrutiner.

Kartlegging av voldserfaringer inngår i alle Helsedirektoratets pakkeforløp for psykisk helse og rus. Det er anbefalt at det spørres om vold, overgrep og andre traumatiske erfaringer allerede i første samtale i psykisk helsevern. I tillegg skal behovet for umiddelbare tiltak og eventuelt behov for kriseplan/sikkerhetstiltak vurderes, samt om det er behov for koordinerte tjenester og samarbeid med andre aktører som for eksempel NAV, familievern og barnevern.

Kompetansen om traumebehandling i spesialisthelsetjenesten er styrket de senere årene. Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress (NKVTS) bidrar til implementering av kunnskapsbaserte traumebehandlingsmetoder både i psykisk helsevern for barn og unge og for voksne.

Tiltak 25: Videreføre arbeidet med å utvikle og implementere kunnskapsmoduler om integrert rus- og voldsbehandling

Alkohol og andre rusmidler er ofte inne i bildet i forbindelse med voldshendelser. Rusproblemer kan også utvikles etter voldseksposering. For å styrke kompetansen om rus og vold i tjenestene har Kompetansesenter rus (KoRus) i samarbeid med de regionale ressursentrene om vold, traumatisk stress og selvmordsforebygging (RVTS) fått i oppdrag å utvikle kunnskapsmoduler om vold og rus som særlig vektlegger integrert og samtidig behandling av rus- og voldsproblematikk for både utsatte og utøvere.

Ansvarlig departement: HOD

Rus- og psykiske helseproblemer og vold

Kartleggingsverktøyet «BrukerPlan», som kommunene benytter for å kartlegge omfanget av rus- og psykiske helseproblemer blant tjenestemottakerne, viste at 18 prosent av alle registrerte tjenestemottakere med rusmiddelproblemer og/eller alvorlige psykiske problemer i 2019 har opplevd vold eller trusler i hverdagen, enten ved å ha «vært utsatt for vold», «utsatt andre for vold», eller begge deler, siste 12 måneder. Kvinner er i større grad enn menn utsatt for vold.

Voldsutsatte kvinner i fengsel – samarbeidsprosjekt mellom Bredtveit fengsel og Oslo krisesenter

I samarbeid med Bredtveit fengsel og forvaringsanstalt drifter Oslo krisesenter et prosjekt for kvinner i fengsel som er utsatt for vold i nære relasjoner. Prosjektet har hatt som mål å gi de innsatte kvinnene en mulighet til å bearbeide sine voldserfaringer, samt å forebygge ny vold gjennom å tematisere hvordan kvinnene kan beskytte seg mot vold i nære relasjoner, også etter soningsopphold.

Prosjektet har også som formål å spre kunnskap om vold i nære relasjoner i kriminalomsorgen. Det har derfor også omfattet kompetansehevende tiltak for de ansatte i fengselet.

En evaluering fra 2017 viser at fengselsprosjektet har vært et vellykket, forsvarlig og ikke minst viktig prosjekt. Kvinnelige innsatte er en sårbar gruppe. I prosjektet møtes kvinnene med en «empowerment-tilnærming» og ikke en «sykdomstilnærming». For de innsatte har det også vært en viktig side ved prosjektet at de krisesenteransatte har kommet utenfra, og at prosjektet ikke har vært en del av fengselets interne programmer eller rehabiliteringstilbud.³⁶

Tiltak 26: Søke å etablere et nasjonalt tilbud for kvinner som gjennomfører straff, i samarbeid med krisesentrene, for å bistå kvinnelige innsatte som er eller har vært utsatt for vold i nære relasjoner

Personer som gjennomfører straff, blant annet for voldsutøvelse, kan selv ha vært utsatt for vold i nære relasjoner. Dette tiltaket handler om at voldsutsatte kvinner under straffegjennomføring skal få samme type tilbud som voldsutsatte kvinner ellers i samfunnet, herunder hjelp fra krisesentrene til å bearbeide sine voldserfaringer og støtte til hvordan de kan beskytte seg mot vold etter løslatelse. Tiltaket innbefatter også kompetansehevende tiltak for kriminalomsorgens ansatte.

Ansvarlig departement: JD

Tiltak 27: Styrke akutttilbudet til personer som er utsatt for vold i nære relasjoner gjennom å:

a) Gjennomføre en kartlegging av det medisinske, rettsmedisinske og psykososiale akutttilbudet til voksne utsatt for vold i nære relasjoner, herunder også seksuelle overgrep

Personer som utsettes for vold i nære relasjoner kan ha behov for akutt helsehjelp. En akuttbehandling kan være en henvendelse vedrørende akutt fysisk voldsskade, men det kan også være avdekking av vold hvor det er en tid siden siste voldshendelse. I tillegg til medisinske undersøkelser og behandling, psykososial støtte og oppfølging, kan det være nødvendig å foreta rettsmedisinske undersøkelser og sporsikring når noen har blitt utsatt for vold. Mangelfull kartlegging og dokumentasjon av voldens omfang og konsekvenser medfører risiko for at alvoret i situasjonen undervurderes, for utilstrekkelig oversikt over behandlingsbehovene og for svekket rettsikkerhet og erstatningsmuligheter i etterkant.

Ansvarlig departement: HOD

36 Dullum, J. V. (2017).

b) **Vurdere hvordan voksne utsatt for vold i nære relasjoner kan få et godt og likeverdig akutttilbud, herunder overgrepsmottakenes rolle i tilbudet til personer utsatt for vold i nære relasjoner**

Ansvar for tilbud til voksne utsatt for seksuelle overgrep ble i 2016 overført fra primærhelsetjenesten til spesialisthelsetjenesten, mens vold i nære relasjoner primært skulle behandles i primærhelsetjenesten. Det er nå behov for å kartlegge det medisinske, rettsmedisinske og psykososiale akutttilbudet til voksne utsatt for vold i nære relasjoner. Det er også behov for å vurdere overgrepsmottakenes rolle i tilbudet til voksne utsatt for vold i nære relasjoner.

Ansvarlig departement: HOD

c) **Utarbeide nasjonale kliniske prosedyrer for psykososialt, medisinsk og rettsmedisinsk tilbud til voksne utsatt for seksuelle overgrep og vold i nære relasjoner**

Helsedirektoratet publiserer i 2021 ny nasjonal faglig retningslinje for kvalitet og kompetanse i overgrepsmottak. Retningslinjen erstatter veilederen «Overgrepsmottak. Veileder for helsetjenesten» utgitt i 2007. I forlengelse av retningslinjen, som inneholder nasjonale anbefalinger og krav til organisering, samhandling og kompetanse, er det behov for å oppdatere den tidligere veilederens klinisk faglige innhold og utarbeide nye nasjonale prosedyrer til bruk av helsepersonell i overgrepsmottak og øvrige tjenester som arbeider med personer utsatt for seksuelle overgrep og vold i nære relasjoner.

Ansvarlig departement: HOD

**Tiltak 28:
Vurdere om sosialtjenesteloven i tilstrekkelig grad sikrer økonomisk uavhengighet for alle stønadsmottakere**

Vold i nære relasjoner har mange uttrykk, herunder økonomisk vold, som innebærer å fratras råderett over egen økonomi. Ektefeller har etter ekteskapsloven gjensidig underholdsplikt, men i enkelte tilfeller kan det være slik at en ektefelle faktisk ikke blir forsørget av den andre. Dette kan særlig være aktuelt dersom vedkommende oppholder seg på kriesesenter, lever i skjul fra voldelig ektefelle eller prøver å komme seg bort fra tvangsekteskap.

Økonomisk stønad etter sosialtjenesteloven tar utgangspunkt i husholdningens samlede økonomi, og utbetalinger skjer i dag som hovedregel til den som søker. Når stønaden skal dekke livsopphold til flere enn søker, kan dette bidra til å vanskeliggjøre økonomisk selvstendighet for de øvrige. For å bidra til økonomisk selvstendighet, likestilling, utjevning av maktforhold og økt bistand til å komme i inntektsgivende arbeid, vil Arbeids- og sosialdepartementet vurdere bestemmelsene i sosialtjenesteloven, herunder hovedregelen om utbetaling av økonomisk stønad.

Ansvarlig departement: ASD

**Tiltak 29:
Vurdere prioritering av personer som er utsatt for vold i nære relasjoner ved å tilby økonomisk støtte og økonomisk rådgivning i et «hurtigspor» i NAV**

Partnerdrapsutvalget anbefalte i NOU 2020: 17 at NAV-kontorene bør prioritere personer som utsettes for vold i nære relasjoner der det er ventetid på tjenestene, og at disse bør få tilbud om økonomisk rådgivning og støtte i et «hurtigspor». Utvalget viste til at det er viktig at voldsutsatte som har rett til økonomiske ytelser fra NAV får dette raskt. Arbeids- og sosialdepartementet skal vurdere anbefalingen i samarbeid med Arbeids- og velferdsdirektoratet.

Ansvarlig departement: ASD

Tiltak 30: Utrede lovendringer og vurdere tiltak for å øke kvaliteten i krisesentertilbudet

Krisesentertilbudet er det primære spesialiserte beskyttelses- og hjelpetilbudet til usatte for vold i nære relasjoner. I 2020 bodde 1668 voksne på landets 44 krisesentre. 62 prosent av beboerne hadde innvandrerbakgrunn og åtte prosent av beboerne var menn. Nordlandsforskning utarbeidet i 2019 en kunnskapsoversikt om kommunenes krisesentertilbud,³⁷ som viser at det er en positiv utvikling i krisesentertilbudets innhold, men at en del utfordringer gjenstår. Tilbudet til særlig sårbare grupper som voldsutsatte med rusproblemer, psykiske lidelser eller nedsatt funksjonsevne er mangelfullt. Det samme gjelder tilbudet til menn og barn som kommer i følge med fedre. Mange barn får avbrudd i barnehage eller skole mens de bor på krisesentre. Grad av implementering av krisesenterloven i kommunene varierer og det er behov for å styrke samarbeidet mellom krisesentrene og øvrige kommunale tjenester, blant annet helse- og omsorgstjenesten. Det er også svakheter når det gjelder behandling av personopplysninger. Parterndrapsutvalget foreslår i sin utredning NOU 2020: 17 «Varslede drap?» en rekke anbefalinger for å styrke krisesentertilbudet. Barne- og familiedepartementet skal utrede endringer i krisesenterloven og vurdere tiltak for å styrke tilbudet.

Ansvarlig departement: BFD

Bistand til å finne bolig etter krisesenteropphold

Personer som oppholder seg på krisesentre, eller i andre midlertidige tiltak, regnes som bostedsløse, og kommunen har ansvar for å hjelpe personer i en slik situasjon. Staten tilrettelegger for at kommunene kan ivareta sitt ansvar gjennom Husbanken som bistår med økonomiske virkemidler og faglige råd. Ny strategi for den sosiale boligpolitikken – Alle trenger et trygt hjem (2021-2024) ble lagt fram i desember 2020, og har flere tiltak for å forbedre situasjonen for vanskeligstilte på boligmarkedet. Et viktig tiltak er forslag til ny boligsosial lov som klargjør kommunenes ansvar på det boligsosiale feltet og skjerper ansvaret på enkelte områder. Med den nye loven vil kommunene, i likhet med i dag, ha plikt til å gi individuelt tilpasset bistand til dem som er vanskeligstilt på boligmarkedet. Lån og tilskudd fra Husbanken bidrar til å øke tilbudet av boliger til vanskeligstilte på boligmarkedet. Husbanken, KS og utvalgte kommuner er i startfasen av et digitaliseringsarbeid som skal gjøre det enklere for personer å raskt få en kommunal bolig tilpasset deres behov. Regjeringen bevilget i 2020 30 millioner kroner årlig over tre år til utvikling av nye løsninger i prosjektet. Husbanken har, sammen med de andre velferdsdirektoratene, utviklet en nettside for veiledning på det boligsosiale området; veiviseren.no. Her gis det blant annet steg-for-steg veiledning i hvordan kommunene og krisesentrene kan bistå personer til en god overgang fra krisesentre til egen bolig. I løpet av strategiperioden vil regjeringen rette en særskilt innsats mot dem som står i fare for å bli eller er bostedsløse, barn og unge, og personer med nedsatt funksjonsevne. Bostedsløse, deriblant personer på krisesentre, vil derfor være en prioritert gruppe for den boligsosiale innsatsen framover.

37 Bliksvær, T., Skogøy, B. E., Sloan, L., Bakar, N., Johnson, R. & Kosuta, M. (2019)

Bistand til å komme i arbeid

Det å ha vært utsatt for vold i en nær relasjon kan ha store konsekvenser for utdanning og arbeid. Eksempelvis har kvinner som har vært utsatt for seksuelle overgrep i barndommen eller vold i nære relasjoner, dobbelt så stor sjanse for å bli uføretrygdet, sammenlignet med kvinner utsatt for andre alvorlige hendelser. Tilknytning til arbeidsliv og egen inntekt bidrar også til at voldsutsatte kvinner ikke flytter tilbake til voldsutøver etter opphold på krisesenter. For å kunne bistå voldsutsatte på best mulig måte, kreves det god samhandling mellom flere instanser, hvorav krisesentre, helsevesen og NAV er av de mest sentrale.

Tiltak 31: Styrke TryggEst slik at flere kommuner kan få opplæring og kunnskap i arbeidet med å avdekke, fange opp og gi hjelp til sårbare og utsatte voksne

TryggEst er utviklet for å hjelpe kommunene til å ivareta risikoutsatte voksne innbyggere. TryggEst skal bidra til å forhindre, avdekke og håndtere vold og overgrep mot voksne som i liten eller ingen grad er i stand til å beskytte seg selv. Systemet er prøvd ut i 10 kommuner/bydeler i perioden 2018-2020. Kommunene som har deltatt, har i gjennomsnitt avdekket og behandlet seks til åtte ganger flere saker enn før kommunene innførte TryggEst. Modellen er samfunnsøkonomisk lønnsom, og er vurdert til å ha stor betydning for økt sosial tillit og økt trygghet og livskvalitet hos de voldsutsatte.

Ansvarlig departement: KUD

Tiltak 32: Utvikle anbefalinger for kvalitet og innhold i tilbudet til Nok.-sentrene og sentrene mot incest og seksuelle overgrep (SMISO), herunder tilbudet til barn

Dixi ressurscenter mot voldtekt og de 23 SMISO- og Nok.-sentrene³⁸ gir råd, støtte og veiledning til personer som har vært utsatt for seksuelle overgrep og deres pårørende. Sentrene, som totalt hadde 2870 brukere i 2019, er et supplement til offentlige tjenester. De finansieres av stat, kommune og regionale aktører, for eksempel de regionale helseforetakene. 84 prosent av brukerne er kvinner og jenter. Målgruppen er i hovedsak voksne, men sentrene kan også ha et tilbud til overgrepssatte under 18 år. Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet har fått i oppdrag å utvikle anbefalinger til sentrene som skal bidra til tydeligere faglige råd/retningslinjer for kvalitet og innhold i tilbudet, og et mer likeverdig tilbud. NOVAs evaluering av sentrene fra 2017³⁹ gir viktige innspill til det videre arbeidet med sentrene.

Ansvarlig departement: BFD

Tiltak 33: Evaluere bruken og effekten av Vold- og overgrepslinjen (VO-linjen) etter en treårig prosjektperiode, herunder relasjonen til øvrige telefontjenester

Myndighetene har gjennom flere år gitt støtte til ulike hjelpetelefoner for voldsutsatte, herunder Landsdekkende telefon for incest- og seksuelt misbrukte og deres pårørende, Alarmtelefonen for barn og unge og Røde Kors-telefonen om tvangsekteskap og kjønnslemlestelse. I tillegg skal alle krisesentertilbudene kunne gi råd og veiledning over telefon. Det er også opprettet en hjelpetelefon for eldre som er utsatt for vold: «Vern for eldre – nasjonal kontaktelefon».

38 Flere av sentrene mot incest og seksuelle overgrep (SMISO) og Fellesskap mot seksuelle overgrep (FMSO) byttet navn til Nok. i november 2020.

39 Smette, I., Stefansen, K. & Dullum, J. (2017).

Vold- og overgrepslinjen ([VO-linjen](#)) åpnet 1. oktober 2019 og er en hjelpelinje for den som opplever vold eller overgrep i nære relasjoner. Tjenesten er døgnåpen alle dager i året og betjenes av Krisesentersekretariatet og Oslo krisesenter. Hjelpelinjen er også for pårørende og ansatte i hjelpeapparatet. Våren 2021 ble det etablert en chat i tilknytning til telefontjenesten. VO-linjen samarbeider med nettstedet [dinutvei.no](#) som har oversikt over alle hjelpetjenestene for utsatte for vold i nære relasjoner over hele landet.

Ansvarlig departement: JD

Tiltak 34: Sørge for systematisk involvering av sivilsamfunnet i arbeidet mot vold i nære relasjoner gjennom å:

a) Bidra til at barn og unge medvirker i arbeidet mot vold og overgrep

Departementer og direktorater har jevnlig kontakt med barne- og ungdomsorganisasjonene både gjennom faste møter og møter om utvalgte tema. Dette gir viktige innspill til arbeidet som gjelder barn og unge. Det er viktig å involvere grupper som ivaretar urfolks og minoriteters interesser. Det skal etableres en fast struktur for møter hvor vold og overgrep er tema. Kommunene oppfordres til å benytte etablerte strukturer som ungdomsråd og elevmedvirkning i arbeidet mot vold og overgrep i kommunene. Direktoratene vil følge opp dette overfor statsforvalterne.

Ansvarlige departementer: BFD, ASD, HOD, JD, KD, KMD, KUD

b) Revidere mandat og sammensetning til forumet for samarbeid mellom myndigheter og frivillige organisasjoner i arbeidet mot vold i nære relasjoner

Justis- og beredskapsdepartementet har etablert et samarbeidsforum som skal bidra til å videreutvikle og styrke det faglige nettverket mellom statlige myndigheter, ulike fagmiljøer og organisasjoner. Forumet tar opp ulike tema relatert til arbeidet mot vold i nære relasjoner og ledes av statssekretær i Justis- og

beredskapsdepartementet. Regjeringen ønsker å engasjere de frivillige organisasjonene i oppfølgingen av Istanbulkonvensjonen gjennom samarbeidsforumet. Brukerorganisasjoner og samiske organisasjoner skal inviteres til å delta i forumet.

Ansvarlige departementer: JD, ASD, BFD, HOD, KD, KMD, KUD, LMD

Tiltak 35: Gjennomgå de ulike tilskuddsordningene på voldsfeltet og vurdere større grad av samordning

Engasjementet fra sivilsamfunnet er avgjørende for et godt og helhetlig arbeid mot vold i nære relasjoner. Tilskuddsordninger rettet mot frivillige organisasjoner finansierer en rekke tiltak over hele landet og bidrar til å styrke samarbeidet mellom frivillig og offentlig sektor. Det er behov for å se på den samlede innretningen på tilskuddsordningene for å sikre god samordning mellom de ulike ordningene.

Ansvarlige departementer: BFD, JD, KD, KUD

Tolk i saker om vold i nære relasjoner

Det kan være særlig vanskelig å snakke om vold i nære relasjoner og andre overgrep på et språk man ikke er trygg på, og hvor man kanskje mangler viktige begreper og nyanser i språket. Voldsutsatte som ikke har norsk som morsmål vil i mange tilfeller ha behov for kvalifisert tolk i sin kontakt med hjelpeapparat, politi og rettsvesen.

Kommunikasjon gjennom tolk avhenger blant annet av tillit til tolken. Frykt for brudd på taushetsplikt forekommer også i saker om vold i nære relasjoner. Kvalifiserte tolker er godt kjent med regler om taushetsplikt og habilitet, og har ved oppføring i Nasjonalt tolkeregister samtykket til å følge retningslinjene for god tolkeskikk. Disse tolkene vil dermed være godt rustet til å skape tillit i denne type situasjoner. Bruken av kvalifisert tolk gir tolkebrukere en trygghet om at tolken har dokumenterte språkferdigheter og er bevisst sitt ansvar som tolk.

Stortinget vedtok lov om offentlige organers ansvar for bruk av tolk mv. (tolkeloven) i juni 2021.⁴⁰ I dag bruker offentlig sektor for lite

tolk, kvalitetskravene til tolker er ikke gode nok, det finnes for få kvalifiserte tolker og det mangler gode rutiner for å bestille tolk blant tolkebrukere. Omfattende bruk av ukvalifiserte tolker og at kravene til habilitet og taushetsplikt ikke overholdes godt nok, har ført til at det er lav tillit til bruken av tolker i offentlig sektor.

Hovedmålet med ny tolkelov er å tydeliggjøre offentlige organers ansvar for å bruke tolk og å bidra til en kvalitetsreform på tolkefeltet. Loven inneholder blant annet en plikt for offentlige organer til å bruke tolk. Videre inneholder loven krav om å bruke kvalifisert tolk når bruk av tolk er nødvendig for å ivareta hensynet til rettssikkerhet eller for å yte forsvarlig hjelp og tjeneste. Tolker som skal utføre oppdrag for politiet og domstolene skal legge fram uttømmende og utvidet politiattest. Loven stiller også krav til tolken, som krav til god tolkeskikk, habilitet og taushetsplikt. God kvalitet på tolkingen bidrar til effektive offentlige tjenester og riktige avgjørelser, og vil øke tilliten til tolketjenesten.

Tiltak 36: Utvikle informasjon om viktigheten av å bruke kvalifisert tolk og forbudet mot barn som tolk

Krav om å bruke kvalifisert tolk og forbudet mot å bruke barn som tolk må være godt kjent i hjelpeapparatet, politiet og domstolene. Det skal derfor gjennomføres en informasjonskampanje om samtaler med tolking med minoritetsspråklige i særlig sårbare situasjoner, og om hvorfor man må bruke kvalifisert tolk i samtaler om vold i nære

relasjoner. Informasjonskampanjen kan også rette seg mot minoritetsspråklige for å bygge tillit til kvalifiserte tolkers kompetanse, inkludert habilitet og taushetsplikt. Kampanjen skal også belyse forbudet mot å bruke barn som tolk.

Ansvarlig departement: KD, ASD, BFD, HOD, JD

⁴⁰ Prop. 156 L (2020-2021) Lov om offentlige organers ansvar for bruk av tolk mv. (tolkeloven)

Bruk av tolk i helse- og omsorgstjenesten

Etter pasient- og brukerrettighetsloven skal pasienten ha informasjon som er nødvendig for å få innsikt i sin helsetilstand og innholdet i helsehjelpen. Informasjonen skal være tilpasset mottakerens individuelle forutsetninger, som alder, modenhet, erfaring og kultur- og språkbakgrunn. Språkbarrierer mellom helse- og omsorgstjenesten og pasienter kan utgjøre en fare for pasientsikkerheten. I Helsedirektoratets veileder om kommunikasjon via tolk for ledere og personell i helse- og omsorgstjenesten, er helse- og omsorgspersonells ansvar for å vurdere behovet for, og for å bestille, tolk tydeliggjort. Det er presisert at pårørende ikke skal brukes i stedet for kvalifisert tolk.

Deling av taushetsbelagte opplysninger mellom forvaltningsorganer

Forvaltningslovutvalget, som leverte sin utredning i mars 2019⁴¹, har foreslått at taushetsbelagte opplysninger generelt skal kunne deles med personer i andre forvaltningsorganer der dette er nødvendig for å utføre oppgaver som er lagt til avsenderorganet eller mottakerorganet, og delingen ikke utgjør et uforholdsmessig inngrep overfor den opplysningene gjelder. Det arbeides med en mulig hjemmel for utvidet adgang til informasjonsdeling innenfor dagens regelverk.

Tiltak 37: Sørge for et godt og oppdatert kunnskapsgrunnlag om vold i nære relasjoner gjennom å:

a) Igangsette ny forskning basert på identifiserte kunnskapshull

Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet har, i samarbeid med andre relevante direktorater, utarbeidet et forslag til prioriteringer for framtidig forskning som vil være et viktig grunnlag for å vurdere ny forskning på feltet.

Ansvarlige departementer: BFD, HOD, JD, KD

b) Gjennomføre en ny nasjonal omfangsundersøkelse om vold i nære relasjoner og voldtekt som del av forskningsprogram om vold i nære relasjoner

God og presis kunnskap om omfanget av vold og overgrep utgjør et viktig grunnlag for utvikling av forebyggende tiltak og utforming av hjelpetilbud. Den nasjonale omfangsundersøkelsen om vold i nære relasjoner og voldtekt fra 2014 utgjør en viktig del av dette kunnskapsgrunnlaget. Undersøkelsen skal gjennomføres ved jevne mellomrom, neste gang i 2021.

Ansvarlige departementer: JD, ASD, BFD, HOD, KD, KMD, KUD, LMD

c) Gjennomføre en ny samfunnsøkonomisk analyse av kostnadene ved vold i nære relasjoner

Vold i nære relasjoner har store samfunnsøkonomiske kostnader. Det er behov for å oppdatere den samfunnsøkonomiske analysen fra 2012⁴² for slik å synliggjøre betydningen av godt forebyggende arbeid på dette området.

Ansvarlig departement: JD

41 NOU 2019: 5 «Ny forvaltningslov — Lov om saksbehandlingen i offentlig forvaltning (forvaltningsloven)».

42 Rasmussen, I., Strøm, S., Sverdrup, S. & Vennemo, H. (2012).

.....

Tiltak 38: Utarbeide melding til Stortinget om innsatsen mot vold og overgrep

Regjeringen har besluttet å utarbeide en melding til Stortinget om vold og overgrep. Meldingen skal ta utgangspunkt i NOU 2020: 17 «Varslede drap?» (Partnerdrapsutvalgets utredning), og NOU 2017: 12 «Svikt og svik» (Barnevoldsutvalgets utredning) samt evalueringen av Statens barnehus. Riksrevisjonens rapport etter undersøkelsen av myndighetenes innsats mot vold i nære relasjoner og rapport fra Europarådets overvåkningskomite GREVIO om Norges implementering av Istanbulkonvensjonen, vil også være sentrale dokumenter i arbeidet med meldingen. I tillegg skal det sees hen til forskning på de ulike formene for vold, blant annet vold og overgrep i samiske samfunn, i minoritets- og majoritetsmiljøer og til den planlagte utredningen om kvinnehelse der vold og overgrep kan bli et tema. Meldingen vil også være en oppfølging av Opptappingsplan mot vold og overgrep som løper ut i 2021.

Ansvarlige departementer: JD, ASD, BFD, HOD, KD, KMD, KUD, LMD

Tiltak 39: Utnevne et uavhengig nasjonalt organ for monitorering av Norges implementering av Istanbulkonvensjonen

Europarådets konvensjon om forebygging og bekjempelse av vold mot kvinner og vold i nære relasjoner (Istanbulkonvensjonen) pålegger partene å utnevne et nasjonalt organ for monitorering av implementeringen av konvensjonen, jf. konvensjonens artikkel 10.

Ansvarlig departement: JD

***Kommunale handlingsplaner er
et sentralt verktøy for å sikre et
helhetlig og sammenhengende
tilbud i kommunene.***

INNSATSOMRÅDE 3:

Effektiv beskyttelse og straffeforfølgelse

Målet med tiltak for effektiv beskyttelse og straffeforfølgelse er å holde utøvere av vold i nære relasjoner ansvarlige for sine kriminelle handlinger og å sikre voldsutsatte tilgang til rettsvern og beskyttelse.

Vold i nære relasjoner kan i ytterste konsekvens føre til tap av liv. Gjennom de siste 20 årene er innsatsen økt betraktelig og politiet har fått en rekke virkemidler for å ivareta og beskytte den som er utsatt. Samtidig er kvaliteten på straffesaksarbeidet hevet gjennom etterforskningsløftet i politiet. Det er imidlertid vesentlig at politiet benytter de virkemidler og beskyttelsestiltak som er stilt til disposisjon på en strukturert og systematisk måte. Partnerdrapsutvalgets utredning (NOU 2020: 17 «Varslede drap?») og evalueringen av blant annet besøksforbud og kontaktforbud med elektronisk kontroll (omvendt voldsalarm) viser at potensialet for forebygging ikke er utnyttet godt nok.

Det er grunn til å anta at en relativt stor andel av vold i nære relasjoner fortsatt ikke avdekkes og meldes til politiet. Den nære tilknytningen til voldsutøver, opplevelse av skyld og skam, manglende tillit til politiet, språkutfordringer og/eller frykt for hva som vil skje i etterkant av en anmeldelse er blant hindrene for å melde fra. Det er viktig at voldsutsattes møte med politiet er en så trygg og god opplevelse som mulig.

Til tross for de klare anvisningene som blant annet følger av Riksadvokatens årlige mål- og prioriteringsrundskriv, er det utfordringer med å sikre god kvalitet på politiets straffesaksbehandling på dette området. Oppklaringsprosenten for saker om vold i nære relasjoner er lav og utviklingen har gått i negativ retning de siste fem årene. I tillegg henlegges mange saker og etterforskningen tar ofte

lang tid. I Riksadvokatens gjennomgang av politiets straffesaksbehandling for 2020 vurderes situasjonen på dette området som bekymringsfull.

Statsadvokatene har ansvaret for straffesaksbehandlingen i politidistriktene. Gjennom fagledelse og klagebehandling skal de blant annet utføre kvalitetskontroll av politiets etterforskning og påtalevedtak. Et viktig tiltak i fagledelsen er stedlige inspeksjoner og tilsyn. I 2016 gjennomførte statsadvokatene særskilte undersøkelser om etterforskningen i saker om voldtekt og mishandling i nære relasjoner. Statsadvokatenes rapporter peker på forbedringspunkter, herunder mer aktiv bruk av etterforskningsplaner i disse sakene og bedre sikring av bevis i den tidlige fasen av etterforskningen. Avvikene er fulgt opp med instruksjon, veiledning og kompetansehevende tiltak.

Kunnskap og kompetanse om vold og overgrep er vesentlig for å kunne forebygge og beskytte den som er utsatt. Gjennom politireformen er det gjennomført flere tiltak som øker fokuset på god etterforskning og kompetanseheving.

Omvendt voldsalarm er ett av flere verktøy politiet har til disposisjon for å beskytte personer som utsettes for vold i nære relasjoner. Formålet er å øke fornærmedes sikkerhet og trygghetsfølelse, og flytte byrden som følger av vold og krenkelser fra den utsatte til gjerningspersonen.

Statens barnehus er etablert for å bedre rettsikkerheten og ivaretagelsen av barn og unge under 16 år, samt voksne med utviklingshemming, som er utsatt for vold og seksuelle overgrep og der saken er anmeldt til politiet. I 2015 ble det foretatt endringer i straffeprosessloven og en ny bestemmelse om tilrettelagte avhør av barn og andre særlig sårbare fornærmede og vitner trådte i kraft. Reglene for tilrettelagte avhør har bidratt til å styre ressursene mot, og sikre tilstrekkelig prioritering av, saker om vold og overgrep mot barn og andre særlig sårbare. Fristene for gjennomføring av avhør etter straffeprosessloven § 239 oppleves imidlertid fra politiets side som så vidt detaljerte at det kan gi unødig ressursbruk i en tidlig fase av etterforskningen samt gå på bekostning av kvalitet.

Strafferettsprosesser har en viktig normdannende effekt og kan bidra til at omfanget av vold i nære relasjoner i samfunnet reduseres. Tilrettelagte møter i regi av konfliktrådene er et supplement til straffeprosessen, men kommer ikke til erstatning for denne. Dersom saken overføres til konfliktråd skal det alltid være med utgangspunkt i voldsutsattes ønsker og behov.

Omfanget av integritetskrenkende saker som sendes konfliktrådene har økt de siste årene. Dette gjelder også for straffereaksjonene som ble innført i 2014: ungdomsstraff, ungdomsoppfølging og oppfølging i konfliktråd. Det er vesentlig at meklere/tilretteleggere og ansatte i konfliktrådene innehar nødvendig fenomenkunnskap og prosessforståelse for å tilrettelegge for møter i integritetskrenkende saker. Som en del av forskningsprogram om vold i nære relasjoner (2019-2024) skal NOVA evaluere bruken av konfliktråd i saker om vold i nære relasjoner.

Tiltak 40: Evaluere bruken av adressesperre (kode 6 og 7) og følge opp evalueringen med relevante tiltak

Adressesperre er et tiltak som kan iverksettes for å beskytte trusselutsatte personer. Kripos har ansvar for å melde inn behov for adressesperre for voksne og deres barn til folkeregisteret. Barnevernstjenesten har ansvar for å melde inn

behov for adressesperre i saker hvor Fylkesnemnda har fattet vedtak om skjult adresse etter barnevernloven § 4-19 annet ledd, annet punktum.

Evaluator skal se på omfanget av bruken av adressesperre, hva som kjennetegner disse sakene og hvordan politiet og barnevernstjenesten organiserer seg i dette arbeidet. Evaluator skal også se på vurderingene som ligger til grunn for bruken av kode 6 og 7, og eventuelt hvilke andre beskyttelsestiltak som iverksettes for å beskytte de trusselutsatte. Evaluator skal også belyse hvordan tiltaket oppleves for de utsatte og hvilke konsekvenser det får for dem. Evaluator skal særskilt se på de ulike gruppene av trusselutsatte med sperret adresse; unge og voksne uten barn, voksne som har omsorg for barn samt barn og unge under barnevernets omsorg.

Ansvarlige departementer: JD, BFD

Tiltak 41: Videreutvikle bruken av kontaktforbud med elektronisk kontroll (omvendt voldsalarm) gjennom å:

- a) **Følge opp evalueringen av omvendt voldsalarm for å sikre økt kompetanse og bruk**
Ordringen med kontaktforbud med elektronisk kontroll (omvendt voldsalarm), trådte i kraft 1. februar 2013. Ordringen innebærer at trusselutøveren bærer en alarmerhet som slår ut når vedkommende beveger seg innenfor en forbudssone med elektronisk «gjerde». NOVA gjennomførte i 2019/2020 en evaluering av bruken av omvendt voldsalarm.⁴³

Ansvarlig departement: JD

- b) **Utrede bruk av elektronisk kontroll (omvendt voldsalarm) som straffeprosessuelt besøksforbud**
I motsetning til besøksforbud som kan ilegges i forebyggende øyemed, idømmes omvendt voldsalarm som et rettighetstap etter straffeloven § 57. Justis- og

⁴³ Dullum, J. V. (2020).

beredskapsdepartementet vurderer muligheten for å åpne for bruk av omvendt voldsalarm også ved straffeprosessuelt besøksforbud. Dette vil kunne senke terskelen for bruk og gjøre omvendt voldsalarm lettere tilgjengelig som beskyttelsestiltak.

Ansvarlig departement: JD

Tiltak 42: Pålegge domstolen å vurdere idømmelse av kontaktforbud med elektronisk kontroll (omvendt voldsalarm) i partnervoldssaker

Domstolen har i dag en plikt til å vurdere idømmelse av kontaktforbud med elektronisk kontroll i saker som gjelder mishandling mot barn, jf. straffeloven § 282 annet ledd. For å øke bruken av omvendt voldsalarm skal domstolen pålegges å vurdere idømmelse av kontaktforbud med elektronisk kontroll i alle saker som ender i domfellelse for partnervold etter straffeloven §§ 282 og 283.

Ansvarlig departement: JD

Tiltak 43: Evaluere bruk og erfaring med politiets risikovurderingsverktøy

Bruk av risikovurderingsverktøy i politiet har stor verdi når det gjelder å forebygge og hindre gjentatt alvorlig vold i nære relasjoner. Bruken setter politiet bedre i stand til å iverksette riktige beskyttelsestiltak og øker tryggheten for den voldsutsatte. Siden 2015 har politiet benyttet verktøyet SARA (*Spousal Assault Risk Assessment Guide*). Hvert politidistrikt har en egen SARA-koordinator som samarbeider med relevante samfunnsaktører, koordinerer politidistriktets forebyggende arbeid mot mishandling i nære relasjoner og inngår i politidistriktets arbeid med kompetanseutvikling og opplæring om mishandling i nære relasjoner. Risikovurderingsverktøyet Patriark benyttes i saker om æresrelatert vold.

I flere politidistrikt er risikovurderingsverktøy godt implementert, mens det i andre distrikt fortsatt er utfordringer. Det er vesentlig å innhente kunnskap om hva som hindrer effektiv bruk av risikovurderingsverktøyene.

Ansvarlig departement: JD

Tiltak 44: Følge opp evalueringen av Statens barnehus med relevante tiltak

På oppdrag fra Politidirektoratet gjennomfører NOVA en evaluering av Statens barnehus, som skal ferdigstilles i 2021. Hovedformålet med evalueringen er å belyse om Statens barnehus fyller sitt samfunnsoppdrag på en hensiktsmessig måte og om hensynet til barnets beste er ivaretatt. Evalueringen skal bidra til kunnskap om dagens barnehus og gi en oversikt over barnehusenes virksomhet. Evalueringen skal gi anbefalinger for den videre utviklingen av barnehusene. Evalueringen skal også vurdere hvordan balansen mellom strafferettslige oppgaver og hjelp/oppfølging ivaretas i barnehusene.

Ansvarlige departementer: JD, BFD, HOD

Tiltak 45: Revidere felles retningslinjer for Statens barnehus

Felles retningslinjer for Statens barnehus forelå i 2016. Flere av problemstillingene som skulle tas inn i retningslinjene var så vidt komplekse at det av tidsmessige hensyn ble besluttet ikke å inntas på daværende tidspunkt. Retningslinjene skal derfor revideres og oppdateres.

Ansvarlige departementer: JD, BFD, HOD

.....

Tiltak 46:
Gjennomgå og justere regelverket om tilrettelagte avhør av barn og andre særlig sårbare

Det er vesentlig at regelverket om tilrettelagte avhør oppleves som godt tilpasset rammene som etterforskere, spesialavhørere, påtalejurister og andre på feltet jobber innenfor. Justis- og beredskapsdepartementet vil derfor vurdere enkelte justeringer i regelverket. Hjemmelsgrunnlaget for avhenting av barn til tilrettelagte avhør og endring av salær-forskriften knyttet til følgepersoner skal også vurderes.

Ansvarlig departement: JD

Tiltak 47:
Revidere Riksadvokatens rundskriv om familievold

Som et ledd i arbeidet med å sikre god kvalitet på straffesaksbehandlingen utarbeidet Riksadvokaten i 2008 et eget rundskriv om familievold (3/2008). Retningslinjene omhandler politiet og påtalemyndighetens håndtering av saker om familievold, gjennom hele straffesaksprosessen. Det er behov for å oppdatere gjeldende rundskriv.

Ansvarlig departement: JD

Tiltak 48:
Utarbeide kurs i integritetskrenkende saker for ansatte og meklere i konfliktrådene, samt styrke veiledningskompetansen for konfliktrådenes rådgivere

Sekretariatet for konfliktrådene (Sfk) vil utvikle et særskilt kurstillbud om håndtering av saker som gjelder vold og andre integritetskrenkelser. Kurset vil gi deltakerne fenomenkunnskap og ferdigheter til å håndtere denne type saker. I tillegg skal kurset styrke ivaretagelsen av partene og gjenopprettende prosessers rolle i saker som gjelder vold og andre integritetskrenkelser. De tilrettelagte møtene mellom partene skal være frivillige, grundig forberedt og gjennomføres på en måte som ivaretar partenes behov.

Ansvarlig departement: JD

Tiltak 49:
Videreutvikle retningslinjene for håndtering av integritetskrenkende saker som også omfatter ivaretagelse av barns behov

For å sikre at integritetskrenkende saker som kommer til konfliktrådene håndteres godt og likeverdig i hele landet, skal det videreutvikles retningslinjer for vurdering av sakenes og partenes egnethet, kontaktetablering med fornærmede samt for saksgangen i sin helhet. Retningslinjene skal inneholde informasjon som spesifikt omhandler ivaretagelse av barns behov.

Ansvarlig departement: JD

Tiltak 50:
Sørge for at fornærmede får informasjon om gjenopprettende prosess på ulike stadier i straffesaksbehandlingen

Sekretariatet for konfliktrådene (Sfk) skal utvikle informasjonsmaterieell for fornærmede om gjenopprettende prosess. Materiellet skal distribueres gjennom støttesentre for kriminalitetsutsatte, bistandsadvokater, domstolene, politi- og påtalemyndigheten, kriesentre, helsevesen og andre samarbeidspartnere. Dette skal legge til rette for at tilbudet om tilrettelagt dialog når fram til fornærmede/utsatte tidlig i straffesaksbehandlingen.

Ansvarlig departement: JD

Tiltak 51:
Evaluere Støttesentrene for kriminalitetsutsatte

Utsatte for integritetskrenkende kriminalitet, som vold i nære relasjoner, kan ha behov for bistand gjennom hele straffesaken. For å kunne gi nødvendig støtte, oppfølging og informasjon ble det i 2017 etablert 12 støttesentre for kriminalitetsutsatte, ett i hvert politidistrikt. Gjennom å plassere sentrene hos politiet får utsatte

.....

raskere hjelp av personer som har god kunnskap om saken deres. Som et ledd i arbeidet for å videreutvikle tilbudet skal det gjennomføres en evaluering, der særlig brukernes erfaringer skal vies oppmerksomhet.

Ansvarlig departement: JD

**Tiltak 52:
Sørge for at erfaringene og resultatene fra Prosjekt November/RISK nyttiggjøres i samarbeidet mellom politi og kommune også i andre deler av landet**

For at vold i nære relasjoner skal opphøre forutsettes en tett kobling mellom politiets beskyttelsestiltak, praktisk bistand og psykososial oppfølging. Tidligere Prosjekt November, nå RISK, i Oslo Politidistrikt har utviklet en arbeidsmetodikk som ivaretar både utsatte og utøvere og som har styrket det forebyggende voldsarbeidet.

Ansvarlige departementer: JD, ASD, BFD, HOD

Kunnskap og kompetanse om vold og overgrep er vesentlig for å kunne forebygge og beskytte den som er utsatt.

**Tiltak 53:
Bruke politiråd aktivt for å videreutvikle det forebyggende arbeidet mot vold i nære relasjoner**

Politiråd er det øverste strategiske samarbeidsorganet mellom politi og kommune. Politiet er forpliktet til å tilby et politirådssamarbeid med alle landets kommuner. Politiet skal ta initiativ til å sette vold i nære relasjoner på dagsorden i politirådene, med mål om å videreutvikle det lokale forebyggende arbeidet mot vold i nære relasjoner. Aktørene bør benytte politirådene aktivt til å utveksle kunnskap som sikrer et godt beslutningsgrunnlag for å iverksette tiltak som samlet sett gir forebyggende effekt.

Ansvarlig departement: JD

INNSATSOMRÅDE 4:

Bedre forebygging og bekjempelse av vold og overgrep i samiske samfunn

Sametingspresident Aili Keskitalo:

«Så lenge vold mot samiske kvinner skjer, er det et brudd på enkeltmenneskers rettigheter og muligheter for utvikling. Så lenge vold forekommer mot menn eller kvinner, bremser det utviklingen av det samiske samfunn og levest. Vi kan rett og slett ikke godta det (2018).»

Sametinget og samiske organisasjoner har de siste årene satt temaer som vold i nære relasjoner, seksuelle overgrep, hatkriminalitet, situasjonen til personer med funksjonsnedsettelse og situasjonen til seksuelle minoriteter i samiske samfunn på dagsorden. Det er avdekket alvorlige saker om vold og overgrep i samiske områder, og flere sager har stått frem med selvopplevde voldserfaringer og stilt krav om åpenhet om temaet. Økende grad av stolthet knyttet til egen identitet som same kan ha gjort det enklere å snakke om tabubelagte temaer. Det har vokst frem en erkjennelse i samiske samfunn av at vold og overgrep er en menneskerettslig utfordring som det må tas tak i.

Også internasjonalt har det vært oppmerksomhet rundt vold og overgrep i samiske samfunn, og flere ulike FN-komiteer har bedt Norge om å utarbeide særskilte tiltak for å bekjempe denne volden.⁴⁴

Regjeringen jobber for å sikre gode forebyggende tiltak og likeverdige hjelpetjenester for alle som

utsettes for vold og overgrep, uavhengig av hvem man er og hvor man bor. Sametinget har løftet fram behovet for særskilte tiltak for å forebygge og bekjempe vold og overgrep i samiske samfunn. Politiets og hjelpeapparatets mangelfulle kompetanse i samisk språk og kultur skaper særlige utfordringer. For å sikre et likeverdig hjelpetilbud, er det behov for å innarbeide samisk språk- og kulturkompetanse, i alle sektorer og på alle nivåer, i det allerede eksisterende hjelpetilbudet. Vold og overgrep er en utfordring som må løses i fellesskap mellom det samiske samfunnet og norske myndigheter.

Samiske samfunn

Samenes tradisjonelle bosetningsområde, Sápmi, omfatter landområder i Norge, Sverige, Finland og Russland. I Norge strekker dette området seg fra grensen mot Russland i nord og inn i Hedmark i sør. I dag snakkes det i hovedsak tre samiske språk i Norge: nordsamisk, lulesamisk og sørsamisk.

Som urfolk har samene særskilte rettigheter. Grunnloven § 108 omhandler det spesielle vernet av språk og kultur som samene har, og pålegger staten

⁴⁴ UN Committee against Torture (2018), UN Human Rights Committee (2018), UN Committee on the Elimination of Discrimination against Women (2017) og UN Committee on the Elimination of Racial Discrimination (2019).

å «legge forholdene til rette for at den samiske folkegruppe kan sikre og utvikle sitt språk, sin kultur og sitt samfunnsliv». Grunnloven § 108 bygger blant annet på FNs konvensjon om sivile og politiske rettigheter artikkel 27, som verner om minoriteters rett til bruk og utvikling av sitt eget språk og kultur. Disse forpliktelsene får følger også for statens arbeid med å forebygge og bekjempe vold og overgrep i samiske samfunn.

Sosioøkonomisk skiller samene seg fra andre urfolk i verden. Den samiske befolkningen har de samme rettighetene og tilgangen til velferdsstatens tjenester som den øvrige befolkningen i Norge. Likeverdige tjenester forutsetter at den samiske befolkningen blir møtt av tjenesteytere med samisk språk- og kulturkompetanse.

Enkelte utviklingstrekk viser at det er noen særegne utfordringer i Sápmi. Stadig flere samer, særlig kvinner og unge, velger å flytte fra små samiske distriktskommuner til byer. Dette er et utviklingstrekk som ikke skiller seg vesentlig fra den generelle utviklingen i Norge. Tilflytningen av samer til byene kan imidlertid by på utfordringer for bykommunene, som har et ansvar for å tilrettelegge for et tjenestetilbud som tar hensyn til den enkeltes samiskspråklige og kulturelle bakgrunn. Trenden med fraflytting fra distriktene vil i årene som kommer også bli utfordrende for små samiske lokalsamfunn. Konkurransen om kvalifisert arbeidskraft, og da særlig fagpersoner med samisk språk- og kulturkompetanse, kan bli krevende.

Vold og overgrep i samiske samfunn

Saminor II-undersøkelsen, som ble gjennomført mellom 2012 og 2014, viser en høyere forekomst av voldsutsatthet blant samer enn ikke-samer i samme geografiske område. Dette gjelder særlig for samiske kvinner. Tallene indikerer at det å være same er en risikofaktor for å utsettes for vold. Vi vet ikke nok om årsakene til den høyere forekomsten, men forskning peker på enkelte faktorer som kan være medvirkende.

En av årsakene det pekes på er fornorskingspolitikken den samiske befolkningen var utsatt for fra og med midten av 1800-tallet til langt ut i etterkrigstiden. Som en del av det norske

nasjonsbyggingsprosjektet var den offentlige politikken i denne perioden å assimilere samene, det vil si å erstatte samenes kulturelle kjennetegn og språk med tilsvarende fra majoritetsbefolkningen.⁴⁵

Forskning viser at kolonialisering av urfolk kan gi kollektive traumer som gir individuelle utslag i flere generasjoner, i form av dårlig helse, rusmisbruk og fattigdom. Slike traumer kan være en medvirkende årsak til den høye forekomsten av vold, også blant samer.⁴⁶

Ettervirkningene av fornorskingspolitikken preger fortsatt samiske samfunn og individer. Samer opplever langt oftere hatytringer, hverdagsrasisme, diskriminering og mobbing enn majoritetsbefolkningen.⁴⁷ Å bli utsatt for diskriminering og fordommer fordi man er same kan være både skremmende og nedverdiggende. Det kan også føre til angst, depresjon, fysiske symptomer, selvforakt, søvnproblemer, konsentrasjonsproblemer og selvmordstanker. Det er imidlertid lite forskning på sammenhengen mellom opplevelse av etnisk diskriminering og vold i samiske samfunn.

Fornorskingspolitikken kan også ha medvirket til at mange samer har lav tillit til storsamfunnet og til offentlige tjenester, og til taushet og tabu rundt temaene vold og overgrep. Mange opplever diskriminering, marginalisering og maktesløshet i møte med offentlige tjenester. Slike opplevelser kan bidra til å forsterke den lave tilliten til tjenestene, og vil også kunne føre til at mange samer ikke melder fra om vold og overgrep til politi eller hjelpeapparat. Det har vært en rådende oppfatning blant mange samer at voldsproblematikk best «ordnes internt», uten innblanding fra politi og hjelpeapparat.⁴⁸ Samtidig viser politiets rapport fra 2017 om overgrepssakene i Tysfjord at politiets og hjelpeapparatets manglende forståelse og vilje til å ta problemene på alvor kan ha medvirket til at volden har kunnet fortsette.⁴⁹

45 Øverli, T., Bergman, S. & Finstad, A.-K. (2017), Hansen, K. L. (2012) og NOU 2016: 18 «Hjertespråket».

46 Eriksen, A. M. A. (2019).

47 Hansen, K. L. & Skaar, S. W. (2021).

48 Øverli, I. T., Bergman S. & Finstad, A.-K (2017).

49 Nordland politidistrikt (2017).

Slekten har tradisjonelt hatt – og har fremdeles – stor betydning for mange samer. Storfamilien gir felles goder og felles forpliktelser⁵⁰, men forholdet til slekten kan også være med på å vanskeliggjøre åpenhet rundt vold og seksuelle overgrep. Selv om slektskapets betydning er i endring mange steder, er slekten fremdeles viktig for sosial status og sosiale roller i samiske samfunn.⁵¹ Det å fortelle om vold og overgrep kan få konsekvenser for slektskaps- og familierelasjoner. Det å fortelle kan også få praktiske konsekvenser dersom familie og slekt samarbeider om arbeidsoppgaver og er avhengige av hverandres arbeidskraft.

Mange utsatte opplever mye skam i forbindelse med vold og overgrep. Frykten for å stigmatisere den samiske befolkningen og særlig den samiske mannen, kan også bidra til at utsatte tier om vold og overgrep. Videre kan idealet om å være en sterk og ansvarlig samisk kvinne eller mann fungere som en barriere mot å søke hjelp.⁵² Overgrep mot menn i samiske samfunn er svært tabubelagt, og barrierene mot å søke hjelp i forbindelse med overgrep, kan være enda større for samiske gutter og menn enn for samiske jenter og kvinner.⁵³

Idealet om å være sterk og tåle alt

Det har tradisjonelt vært et ideal for samiske kvinner og menn å være sterke individer. Deltakerne i Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress (NKVTS) sin studie om vold i nære relasjoner i samiske samfunn fremhever at det å klare seg selv og helst ikke bry andre, anses som viktig i samisk kultur. Særlig samiske kvinner forventes å leve opp til idealet om å være sterke, tåle mye og ikke vise svakhet. Også det samiske mannsidealet er forbundet med forventninger om at menn skal være sterke og takle utfordringer. Det å være «ekte same» innebærer at man skal være sterk og «tåle alt».⁵⁴

Læstadianismen har holdt seg som et sterkt innslag i nordnorsk kirkeliv.⁵⁵ Bevegelsen oppsto i en samisk kontekst og har virket som en styrkende faktor i utviklingen av samisk identitet.⁵⁶ Det er betydelig overlapp mellom læstadianismen og samiske tradisjoner, som for eksempel slektens sterke betydning, det indre samholdet og lojaliteten og tradisjonen for å «ordne opp» internt.⁵⁷ Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress (NKVTS) peker i sin rapport om vold i nære relasjoner i samiske samfunn på at enkelte skikker og levereregler innen læstadianismen kan forsterke barrierene for å søke hjelp. De tette forholdene innad i forsamlingen, predikantenes makt over medlemmene og den sterkt hierarkiske strukturen blir trukket frem som årsaker til at vold og overgrep blir holdt skjult. Samtidig pekes det på at det læstadianske samfunnet er i ferd med å gi rom for større åpenhet om seksuelle overgrep.⁵⁸

Flere aktører har gitt innspill om at ganning må anses som en form for psykisk vold. Ganning kan brukes til «å sette vondt på noen», eller framskaffe ulykker, men også til å helbrede eller til å løse opp i konflikter. Troen på ganning kan også innebære tro på at psykisk lidelse er noe som er påført deg av andre som ikke ønsker deg vel, og man har også tradisjoner for renselse eller helbredelse hvis man har blitt gannet. Ganning er et tabubelagt tema, og få vil fortelle åpent at de tror på gann. I konteksten av vold og overgrep kan ganning eller trusler om ganning, benyttes både til å skremme voldsutsatte til å gjøre som voldsutøver vil og til å skremme voldsutsatte fra å fortelle om overgrepene til noen.

Det finnes lite kunnskap om sammenhengene mellom rus og vold i samiske miljøer, men det er grunn til å tro at liknende sammenhenger gjør seg gjeldende i samiske samfunn som i befolkningen generelt, der rus utgjør en av risikofaktorene for vold og overgrep. Studier tyder imidlertid på at bruk av alkohol og andre rusmidler er mindre utbredt blant samer enn i den øvrige befolkningen.⁵⁹

50 Eriksen, A. M.A (2020).

51 Øverli, I. T., Bergman, S. H. & Finstad, A. K. (2017).

52 Øverli, I. T., Bergman, S. H., & Finstad, A. K. (2017).

53 Øverli, I. T., Bergman, S. H., & Finstad, A. K. (2017).

54 Nystad, I. M. K. (2003).

55 Læstadianismen er en luthersk kirkelig vekkelsesbevegelse som ble startet av den svenske presten Lars Levi Læstadius midt på 1800-tallet. Bevegelsen spredte seg til Nord-Norge og Finland og er splittet i flere retninger.

56 Norbakken, E. (2012).

57 Norbakken, E. (2012).

58 Øverli, I. T., Bergman, S. H., & Finstad, A. K. (2017).

59 Spein, A. R., Steen, R. og Hoxmark, E. (2012).

De samiske primærnæringene opplever økt press fra storsamfunnet og utfordringer i næringene, som igjen kan føre til økt psykisk stress og sykdom. Fra forskningen vet vi at økt stress, økonomiske problemer og helseutfordringer øker risikoen for vold i familien.

Innsatsen mot vold og overgrep i samiske samfunn

Norske myndigheter har iverksatt flere tiltak med formål om å styrke arbeidet mot vold og overgrep i samiske samfunn. Tiltakene omfatter blant annet særskilte midler til oppfølging av overgrepssakene i Tysfjord gjennom prosjektet Jasska/Trygg, forskning om vold i nære relasjoner i samiske samfunn, midler til forebyggende tiltak og tilrettelegging av hjelpetilbud som krisesentertilbud, barnehus og Alternativ til Vold.

Sametinget på sin side arbeider kontinuerlig for en holdningsendring i det samiske samfunnet ved å løfte temaene vold og overgrep gjennom fagdager og seminarer i Sápmi. Målet er å øke bevisstheten og kunnskapen om vold og overgrep i tjenestene og i befolkningen generelt. Språklig og kulturelt tilpassede læremidler er nødvendig for å kunne drive forebyggende arbeid opp mot samiske barn og unge. Ved å prioritere utvikling av samiske læremidler om temaene vold og overgrep bidrar Sametinget til å øke kunnskapen i barnehage og skole.

Arbeidet for å forebygge og bekjempe vold og overgrep i samiske samfunn må ses i sammenheng med det generelle arbeidet mot vold og overgrep, men også i lys av pågående initiativer for å fremme samisk språk og kultur og med øvrig arbeid som skal bidra til å styrke den gjensidige tilliten mellom norske myndigheter og den samiske befolkningen.

Erfaringer fra prosjektet Jasska/Trygg

I etterkant av at 11 personer fra Tysfjord kommune i 2016 fortalte om seksuelle overgrep i VG, startet Nordland politidistrikt en bred etterforskning av sakene. En oversikt fra politidistriktet fra november 2017 viste at det var opprettet totalt 161 straffesaker. 82 personer i alderen 4 til 75 år hadde status som fornærmet. Mange av sakene lå langt tilbake i tid og var foreldet, men det ble tatt ut tiltale i flere saker.

Med midler fra Kommunal- og moderniseringsdepartementet ble det iverksatt et oppfølgingsprosjekt i Tysfjord i perioden 2017-2019. Prosjektet Jasska/Trygg bestod av fem delprosjekter som omfattet både håndtering av overgrepssakene og forebyggende tiltak. Tiltakene hadde også som mål å bygge tillit mellom den samiske befolkningen og offentlige myndigheter.

Fylkesmannen i Nordland koordinerte prosjektet, og det ble etablert en styringsgruppe med Tysfjord og Hamarøy kommuner, Árran - lulesamisk senter og Nordland politidistrikt. Prosjektet samarbeidet med flere regionale og nasjonale myndigheter og kompetansemiljøer.⁶⁰

Kommunal- og moderniseringsdepartementet ga i 2020 tilsagn om ytterligere midler til Hamarøy og Narvik kommuner, med hovedvekt på implementering av resultater fra Jasska/Trygg i kommunene. Midlene skal gå til tiltak for å styrke kompetansen om avdekking av vold og overgrep, opplæring, tillitsbygging og formidling av erfaringer fra Jasska/Trygg til andre kommuner, samt til å utarbeide en helhetlig oppvekstplan i kommunene. Det er også gitt tilsagn på midler til Árran - lulesamisk senter for å videreføre tiltak knyttet til kultur og tillit.

⁶⁰ Les mer om Jasska/Trygg og erfaringene her: [Sammen for et trygt og godt oppvekstmiljø | Statsforvalteren i Nordland \(fylkesmannen.no\)](#)

.....

I 2018 nedsatte Stortinget en sannhets- og forsoningskommisjon som skal gjøre en historisk kartlegging som beskriver norske myndigheters politikk og virksomhet overfor samer og kvener/norskfinner⁶¹ både lokalt, regionalt og nasjonalt. Kommisjonen vil bidra til ny kunnskap om virkningene av fornorskingspolitikken, og deres arbeid vil gi viktig innsikt som også vil kunne bidra til å forstå og forebygge vold og overgrep i samiske samfunn. Kommisjonen skal levere sin innstilling 1. september 2022.

Også oppfølgingen av samisk språkutvalgs utredning NOU 2016: 18 «Hjertespråket»⁶² vil ha betydning for arbeidet mot vold og overgrep i samiske samfunn. Utvalget har gjennomgått lovverk, tiltak og ordninger for sørsamisk, lulesamisk og nordsamisk språk i Norge, og har foreslått tiltak for å sikre funksjonelle og likeverdige offentlige tjenester på samisk. Utredningen viser at det er behov for flere ansatte med samiskspråklig kompetanse i offentlig tjenesteyting. På grunn av mangel på fagpersoner med samisk språkkompetanse må tjenestene i større grad tilrettelegges gjennom tilleggstjenester som fjernundervisning i skolen, fjernkonsultasjoner i helse- og omsorgssektoren, tolking og oversetting. Utredningen har vært på høring. Departementene vurderer forslagene i «Hjertespråket» i samarbeid med Sametinget. Kommunal- og moderniseringsdepartementet arbeider med et lovforslag om endringer i samelovens språkregler. Sametinget konsulteres om forslagene.

Styrket innsats

Det er særlig noen områder som krever en styrket innsats for å sikre bedre forebygging og bekjempelse av vold og overgrep i samiske samfunn og som omhandles i denne handlingsplanen. Det gjelder områdene forskning, tjenesteapparatets kompetanse i samisk språk, kultur og samfunnsforhold samt tjenestenes kapasitet og tilgjengelighet. Det gjelder også forebygging, herunder holdningsskapende og tillitsbyggende arbeid.

Studier viser at mange samer opplever kulturelle utfordringer og språklige barrierer i møte med tjenesteapparatet. Ansatte i politi og hjelpeapparat har i varierende grad den nødvendige kompetansen i samisk språk og kultur og samfunnsforhold. Dette omfatter blant annet kunnskap om konsekvensene av fornorskingsprosessen, slektens betydning i samiske samfunn og tradisjonen for å «ordne opp internt», arbeidsfellesskap og kjønnsroller og læstadianismens betydning for samisk identitet.

Uten den nødvendige språk- og kulturkompetansen kan det være vanskelig for ansatte i tjenesteapparatet å tilby god og riktig hjelp. I tillegg til god fagkompetanse om vold og overgrep, kreves det tilstrekkelig kompetanse om samisk språk, kultur og tradisjoner for å gi samiske voldsutsatte den hjelpen hun har behov for. Hjelpeapparatet må ta hensyn til den samiske voldsutsattes behov for tjenester som er kulturelt og språklig tilrettelagt for vedkommende.

Manglende tillit til storsamfunnet, som følge av den tidligere fornorskingspolitikken, forsterker barrierene. Dette innebærer at det kan være vanskelig for samiske voldsutsatte å søke hjelp.

Avdekkingen av flere volds- og overgrepssaker de siste årene viser at det er nødvendig med gjensidig tillitsbygging mellom det samiske samfunnet og norske myndigheter. Tillit mellom den samiske befolkningen og politi og hjelpeapparat er avgjørende både når det gjelder avdekking, forebygging, bistand og beskyttelse og straffeforfølgning.

61 Kvener/norskfinner har status som nasjonal minoritet i Norge.

62 NOU 2016: 18 «Hjertespråket – Forslag til lovverk, tiltak og ordninger for samiske språk».

Etterforskning av overgrepssakene i Tysfjord

Under etterforskningen av overgrepssakene som ble avdekket i Tysfjord kommune i 2016 og 2017, måtte Nordland politidistrikt arbeide på nye måter for å skape tillit og forståelse, både når det gjaldt forebyggende politiarbeid og etterforskning av straffesakene. For å overkomme manglende språk- og kulturkompetanse innhentet politiet råd og veiledning fra ulike kompetansemiljøer som Árran – lulesamisk senter og Samisk nasjonal kompetansetjeneste – psykisk helsevern og rus (SANKS).⁶³ Læstadianismens betydning for enkelte av de involverte i overgrepssakene i Tysfjord, blir også beskrevet av politiet. Politiet viser til en praksis der gjerningspersonen blir tilgitt for sine overgrep av menigheten. Gjennom tilgivelsen er saken ansett som avgjort og dermed ikke mulig for politiet å innhente/få opplysninger om.

Tabuer rundt det å snakke om kropp, grenser og seksualitet kan medføre mangelfullt språk om vold og seksuelle overgrep. Dette kan gjøre det vanskeligere for tjenestene å oppdage og avverge volden. Det å kunne kommunisere på eget morsmål kan være tillitsskapende for den voldsutsatte. Samtidig er det viktig at ansatte i tjenesteapparatet uten samisk bakgrunn, er seg bevisste sin egen posisjon som representanter for «storsamfunnet» – noe som igjen kan påvirke tilliten. Det er viktig at tjenesteyteren er klar over hvordan fornorskningstiden fremdeles i dag kan prege møtet med den samiske voldsutsatte, slik at det ikke blir til hinder for den hjelpen som skal ytes.

I tillegg til språklig og kulturell tilpasning innebærer tilrettelegging for samiske brukere også geografisk tilgjengelighet og tilstrekkelig kapasitet i tilbudet. Flere tjenester styrker nå sin tilstedeværelse i

samiske områder og sørger for økt kapasitet i tilbudet. En bedre tilrettelegging innebærer også styrket samordning mellom tjenestene, utveksling av erfaringer og et tettere samarbeid mellom norske myndigheter, Sametinget og frivillige organisasjoner.

Det forebyggende arbeidet mot vold og overgrep må i større grad tilpasses samiske forhold. Det innebærer at holdningsskapende arbeid og informasjon om vold og overgrep og hvor man kan få hjelp, må tilrettelegges for den samiske befolkningen, språklig og kulturelt. Det må videre tilrettelegges for at barn og unge får alderstilpasset opplæring om kropp, grenser og seksualitet. Det er viktig at barn og unge kan tilegne seg denne kunnskapen på sitt eget språk.

Både forskning og erfaringer fra praksisfeltet viser at det å åpne for å snakke om vold og utsatthet på alle relevante arenaer, som i barnehagen, på skolen, hos fastlegen, i helsestasjons- og skolehelsetjenesten, hos psykologen og i hjemmetjenesten, styrker mulighetene for at voldsutsatte melder fra om sine opplevelser og erfaringer. Samisk språk og kulturkompetanse er avgjørende her. Det innebærer både at informasjons- og kampanjemateriell bør være tilgjengelig på samisk og at tjenesteyterne kjenner samisk språk og kultur.

Tilnærmingen til voldsproblematikken skal være kunnskapsbasert. Satsing på forskningsbasert kunnskap kan bidra til å styrke hjelpetiltak rettet både mot utsatte og utøvere av volden, og gi et mer effektivt voldsforebyggende arbeid. Løpende statistikk og forskning vil også gi grunnlag for å forstå om tiltakene som settes inn, faktisk virker over tid.

Vi har for lite kunnskap om omfanget av, årsakene til og konsekvensene av vold og overgrep mot samer/i det samiske samfunnet. De siste årene er det gjennomført forskning blant annet om omfang og om politiets og hjelpeapparatets håndtering av vold i nære relasjoner i samiske samfunn. Nye forskningsprosjekter er under gjennomføring ved Nasjonalt kunnskapscenter om vold og traumatisk stress (NKVTS) og Samisk nasjonal kompetansetjeneste – psykisk helsevern og rus (SANKS). Imidlertid er det behov for ytterligere forskning, blant annet knyttet til årsakssammenhenger, fornorskingspolitikkenes betydning og hvordan hjelpetiltakene bedre kan

63 Nordland politidistrikt (2017).

tilpasses samiske voldsutsatte. Studier om vold og seksuelle overgrep i samiske samfunn må også ta høyde for eventuelle forskjeller mellom samiske samfunn i ulike deler av landet. Det er fortsatt behov for å innhente statistikk og omfangstall både når det gjelder hvem som er utsatt og hvem som er voldsutøver og om ulike former for vold i samiske samfunn. Spørsmål om vold og overgrep vil inngå i den nye SAMINOR-undersøkelsen, SAMINOR 3, som er planlagt gjennomført i 2022–2023.

Det er også behov for forskning på vold og overgrep i det reindriftssamiske samfunnet og hvordan voldsutsatte i reindriften sitt rettsvern blir ivaretatt. Forskningsprosjektet «Reindriften hverdag – interne og eksterne forhold som påvirker reindriftens» er et samarbeidsprosjekt mellom Norske Reindriftsamers Landsforbund (NRL) og SANKS. Forskningsprosjektet har kartlagt faktorer i reindriftshverdagen som kan ha betydning for livskvalitet og psykisk helse for dagens samiske reindriftsbefolkning. Reindriftsbefolkningen rapporterer om stort ytre og indre press som gir negative påkjenninger og stress. I første delrapport fra prosjektet fremkommer det blant annet at reindriftsutøvernes engstelse for krenkelser og erfaringer med krenkelser, diskriminering, skadeverk og vold fra omgivelsene er svært høy. To av tre har opplevd trakassering på grunn av sin tilhørighet til reindriften, og nesten halvparten har erfaring med trusler, skadeverk eller vold fra personer utenfor reindriften. Også innad i næringen opplever folk konflikter. Nærmere halvparten av personene angir at det finnes truende opptreden i eget distrikt.⁶⁴

Reindriften baserer seg på siidasystemet, hvor familiemedlemmer og/eller flere familier jobber sammen for å ivareta siidaens reinflokk. Reindriftsnæringen er en tradisjonell samisk næring, med tette familierelasjoner og tette relasjoner innad i en siida. Vold i nære relasjoner vil fra et reindriftsperspektiv også kunne omfatte vold innenfor en siida. Det finnes lite forskning på hvordan voldsutsattes rettsvern i reindriften er ivaretatt. Å bryte ut av et voldelig forhold kan for den voldsutsatte også innebære at man mister sin tilknytning til reindriften. Et samlivsbrudd kan føre til at den ene parten, ofte kvinnen, kan tape tilhørighet til siidaen og dermed sin samiske identitet.

Forskning om vold og overgrep i samiske samfunn ved NKVTS

Forskning om vold i nære relasjoner i samiske samfunn er en del av Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress (NKVTS) sine prosjekter i den andre perioden av forskningsprogram om vold i nære relasjoner (2019-2024). Følgende tema er aktuelle:

- 1) Fortellinger om opplevelser og erfaringer med vold og overgrep i samiske samfunn
- 2) Kunnskap om voldsutøvere og overgripere, blant annet i konteksten av kjønnskulturer og kjønnete omgangsformer
- 3) Data om voldsutsattes tilgang på tjenester og rettferdighet

NKVTS vil blant annet se på om fornorskings- og assimileringspolitikken har påvirket vold og overgrep i samiske samfunn og om volden har særlige kjennetegn i samiske samfunn. NKVTS vil også studere hvordan sosiokulturell og religiøs kontekst i samiske samfunn virker inn på hvordan vold forstås og håndteres, hvordan voldsutsatte blir møtt av lokalsamfunnet og hvordan vold kan forebygges.

64 Møllersen, S., Stordahl, V., Eira-Åhren, I. M. & Tørres, G. (2016).

Forskning om verdier og vold i samiske samfunn ved SANKS

Samisk nasjonal kompetansetjeneste – psykisk helsevern og rus (SANKS) har initiert et treårig prosjekt med tittelen «Vold og overgrep i samiske samfunn». SANKS vil undersøke hvordan, og på hvilken måte, kulturelle verdier og holdninger kan påvirke atferdsmønstre i både positiv og negativ retning. Prosjektet er tredelt med følgende hovedspørsmål:

- 1) Mulige utfordringer i å snakke åpent om vold og overgrep i samiske samfunn – hvilke funksjoner, betydninger og konsekvenser har eventuelt slike utfordringer?
- 2) Hvilke sosiale og samfunnsmessige forskjeller er det mellom rurale og urbane samiske bosettinger/lokalsamfunn og som kan få konsekvenser for legitimering av vold og overgrep.
- 3) På hvilke måter tar kommuner i forvaltningsområdet for samisk språk ansvar for å utvikle og implementere tilpassede handlingsplaner mot vold og overgrep.

Tiltak 54: Kartlegge kompetansesituasjonen og behovet for kunnskap og kompetanse på samisk og om samisk språk og kultur

Tilstrekkelig kunnskap og kompetanse på samisk og om samisk språk og kultur blant ansatte i de offentlige hjelpetjenestene, er avgjørende for å avdekke vold i nære relasjoner og tilrettelegge for gode hjelpetiltak. Språk- og kultursensitive hjelpetilbud bidrar til å skape gjensidig tillit mellom den voldsutsatte same og tjenesteyter. Mangelen på samiskspråklig personell i offentlig sektor er en utfordring. Kommunal- og moderniseringsdepartementet vil sammen med relevante fagdepartementer igangsette

konsultasjoner med Sametinget hvor målsetningen er å kartlegge kompetansesituasjonen og behovet for kunnskap og kompetanse om samisk språk og kultur.

Ansvarlig departement: KMD

Tiltak 55: Lansere e-læringsprogram om same og nasjonale minoriteter

Kommunal- og moderniseringsdepartementet vil lansere et nytt e-læringsprogram om same og nasjonale minoriteter våren 2021. Målgruppen for programmet er offentlig ansatte i stat og kommune. Formålet med e-læringsprogrammet er å gi kunnskap om hva som kjennetegner minoritetene, historiske forhold, deres kultur i dag og hvilke forpliktelser myndighetene har ifølge nasjonale og internasjonale menneskerettighetskonvensjoner.

Ansvarlig departement: KMD

Tiltak 56: Styrke innsatsen mot vold og overgrep i reindriftssamiske samfunn gjennom å:

- a) **Styrke kompetansen om reindriftsnæringen i det offentlige tjenesteapparatet**
For å sikre et likeverdig tilbud skal kompetansen om reindriftsnæringen, herunder næringens driftsform og tradisjoner, styrkes i det offentlige tjenestetilbudet i områder med samisk reindrift.

Ansvarlige departementer: JD, KMD, LMD

- b) **Utarbeide informasjon til reindriftsnæringen om hjelpetilbud for voldsutsatte og voldsutøvere**
Terskelen for å søke om hjelp er høy i den samiske befolkningen, også blant personer i reindriften. Det skal utarbeides informasjon om hjelpetilbud for voldsutsatte og voldsutøvere tilpasset reindriftsnæringen.

Ansvarlige departementer: JD, KMD, LMD

.....

Tiltak 57:
Styrke de regionale ressursentrene om vold, traumatisk stress og selvmordsforebygging (RVTS) sitt arbeid med vold og overgrep i samiske områder

RVTS Nord og RVTS Midt har særlig oppmerksomhet om samers særskilte behov for språklig og kulturelt tilrettelagte tjenester og samarbeider med Samisk nasjonal kompetansetjeneste – psykisk helsevern og rus (SANKS), Samerådet og Sametinget om forebygging av vold i nære relasjoner.

Ansvarlig departement: HOD

Tiltak 58:
Etablere et nasjonalt samisk kompetansesenter for familievern, barnevern og krisesentertilbud

I familievernet, barnevernet og krisesentertilbudet er det behov for mer kompetanse om samisk språk og kultur. Det er behov for å gi veiledning til tjenestene og å utvikle kunnskapsbasert metodikk og verktøy tilpasset samiske barn og familier. Regionalt samisk kompetansesenter (RESAK) har hatt ansvar for å styrke og utvikle et likeverdig behandlingstilbud til den samiske befolkningen innen det statlige barne- og familievernet i Bufetat, region nord. Regjeringen har i statsbudsjettet for 2021 økt bevilgningen for å videreutvikle RESAK til et nasjonalt samisk kompetansesenter som får i oppgave å drive veiledning til både kommunalt og statlig barnevern, familievern og krisesentertilbud i hele landet. Styrkingen legger til rette for et mer likeverdig tjenestetilbud til samiske barn og familier og å styrke tilliten til hjelpeapparatet i den samiske befolkningen.

Ansvarlig departement: BFD

Nasjonale retningslinjer for helse- og sosialfagutdanningene (RETHOS)

Som en del av styringssystemet for de helse- og sosialfaglige utdanningene, er det fastsatt en forskrift som regulerer felles læringsutbyttebeskrivelser for alle helse- og sosialfaglige grunnutdanninger. Her heter det blant annet at kandidaten skal kjenne til samers rettigheter, og ha kunnskap om og forståelse for samenes status som urfolk. Videre skal alle de helse- og sosialfaglige utdanningene tematisere både vold, overgrep og omsorgssvikt. For å møte de særlige utfordringene i den samiske befolkningen utvikles det en egen nasjonal retningslinje for samisk sykepleieutdanning. Både Sametinget, Nord universitet, Samisk høgskole og Universitetet i Tromsø er involvert i planleggingen av utdanningen.

Tiltak 59:
Heve kunnskap og kompetanse om samisk språk og kultur i politiet

Politidirektoratet skal i 2021 utarbeide en særskilt plan med formål om å styrke politiets arbeid med mangfold, dialog og tillitsbygging for perioden 2021–2025. Planen skal videreutvikle politiets arbeid med mangfold.

Målet om å heve kunnskap og kompetanse om samisk språk og kultur i politiet tas inn som en egen bestanddel i arbeidet med planen.

Ansvarlig departement: JD

.....

Tiltak 60: Sørge for at reinpolitiet har kompetanse til å bidra til forebygging og oppfølging av saker om vold i nære relasjoner i samiske områder

Spesialtjenesten reinpolitiet, med 14 tjenestemenn, har ansvar for å opprettholde lov og orden i den samiske reindriften i Finnmark og Nord-Troms. Reinpolitiets oppgaver er særlig knyttet til forebygging og løsning av konflikter i reindriften. Reindriftsutøvere som utsettes for vold eller andre integritetskrenkninger fra partner kan oppleve seg ubeskyttet både hjemme og i fjellet/på vidda. Det samme gjelder reindriftsutøvere som har opplevd vold og overgrep fra andre i reindriften.

Reinpolitiet skal kunne håndtere saker om vold og overgrep, også i nær relasjon. Reinpolitiet skal i sitt arbeid ivareta og håndheve kvinners og barns rett til beskyttelse mot vold og overgrep.

Ansvarlig departement: JD

Vold og overgrep er en utfordring som må løses i fellesskap mellom det samiske samfunnet og norske myndigheter.

Tolking på samisk

Sameloven gir rettigheter til å bruke samiske språk i møte med offentlige organer, i hovedsak innen forvaltningsområdet for samisk språk. Dette innebærer også en rett til tolk, uavhengig av norskkunnskaper. Behovet for tolk gjør seg særlig gjeldende for voldsutsatte eldre. Mange samiske eldre har samisk som sitt førstespråk, og kan miste det norske språket ved sykdom eller demens. Dette kan skape utfordringer i møte med norsktalende i hjelpeapparatet og den samiske eldre kan bli isolert på grunn av manglende felles språk. Når institusjoner ikke er tilrettelagt språklig eller kulturelt for eldre samer som har levd sitt liv i en samisk kontekst, blir isolasjonen forsterket og kan føre til en raskere utvikling av demens, depresjon og psykisk stress. Det er i dag mangel på tolker, særlig på sør- og lulesamisk, noe som gjør det vanskelig for den samiske befolkningen å snakke samisk i sitt møte med politi og hjelpeapparat.

Samisk høgskole og Nord universitet tilbyr utdanning i samiske språk. Etter avtale med Samisk høgskole og Nord universitet fra 2011, har OsloMet inntil videre ansvar for tolkeutdanning på de tre samiske språkene. OsloMet har ikke selv kompetanse i samisk. OsloMet utlyser jevnlig samisk tolkeutdanning, men få språkbrukere i lule- og sørsamisk har søkt seg til kvalifiseringsordningene for tolker. Samisk høgskole har nylig tatt initiativ til et tettere samarbeid med OsloMet om tolkeutdanning på nordsamisk. Se også boks om ny tolkelov side 49.⁶⁵

65 Prop. 156 L (2020-2021) *Lov om offentlige organers ansvar for bruk av tolk mv.* (tolkeloven).

Tiltak 61: Tilpasse «Jeg Vet» og «Snakke sammen» til samiske forhold og sikre implementering i samiske områder

Det er viktig at barn får opplæring om kropp, grenser og overgrep på en måte som er tilpasset barnas ulike bakgrunn og et mangfold i befolkningsgruppen. Innhold i læringsressursen «Jeg Vet» (jegvet.no) for barnehager og 1. til 4. trinn er oversatt til nordsamisk og tilgjengeliggjort i 2020. Innholdet i «Jeg Vet» skal revideres i perioden 2020-2022. Etter revidering vil flere læringsopplegg oversettes til nordsamisk, sørsamisk og lulesamisk.

Utvikling av kompetanse i tjenestene innebærer opplæring av ansatte i tjenestene og omfatter øving i praksis. De regionale ressursentrene om vold, traumatisk stress og selvmordsforebygging (RVTS) har igangsatt et arbeid med å sikre at kunnskaps- og øvingsportalen «Snakke sammen» er relevant for den samiske befolkningen. Et utvalg av innholdet i «Snakke sammen» skal tilpasses og oversettes til nordsamisk, sørsamisk og lulesamisk. Dette vil følges opp og utvides fremover. «Snakke sammen»-portalen med artikler, filmer og opplæringsprogram skal også gjøres tilgjengelig på nordsamisk, sørsamisk og lulesamisk.

Ansvarlig departement: BFD

Tiltak 62: Oversette nettstedet plikt.no til samiske språk

Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress (NVKTS) har opprettet nettstedet plikt.no. Nettstedet opplyser om plikten vi alle har til å søke å avverge visse alvorlige straffbare forhold, herunder vold i nære relasjoner, jf. straffeloven § 196. Nettsiden skal oversettes til nordsamisk, sørsamisk og lulesamisk.

Ansvarlig departement: JD

Samiske læremidler

Sametinget er ansvarlig for utvikling av samiske læremidler og finansierer samiske læremiddelprosjekter. Sametinget gir blant annet tilskudd til læremiddelprosjekt for grunnopplæringen som dekker ett eller flere av temaene kropp, seksualitet og grensesetting, forebygging av rus, vold og overgrep og forebygging av trakassering, krenkelser og diskriminering.

Tiltak 63: Ta i bruk nettstedet ovttas.no for å spre læringsressurser knyttet til vold og overgrep

På nettsiden ovttas.no er samiske læringsressurser på nett samlet. Her finner man informasjon om, og kan låne, samiske læremidler. Det skal opprettes en egen emneknagg på ovttas.no om vold og overgrep i samiske samfunn.

Ansvarlig departement: KD

Tiltak 64: Ivareta det samiske perspektivet i arbeidet med å utvikle tilbudet til voldsutøvere og overgripere

Det er bevilget midler til et overordnet strategiarbeid for helhetlig og planmessig utvikling av arbeidet rettet mot voldsutøvere og overgripere, jf. tiltak 7. Det samiske perspektivet skal ivaretas i strategiarbeidet. Det skal også legges til rette for at nasjonale forebyggings- og behandlingstiltak rettet mot personer som har begått eller er bekymret for å begå seksuelle overgrep mot barn, tilpasses behovene i den samiske befolkningen.

Ansvarlig departement: HOD

Helse- og omsorgstjenester i samiske områder

Sámi Klinihkka i Karasjok åpnet i januar 2020 og er en egen klinikk under Finnmarkssykehuset HF. Tjenester som inngår i klinikken er somatikk, psykisk helsevern og rus, tolketjenesten, lærings- og mestringssenter (LMS) og Samisk nasjonal kompetansetjeneste – psykisk helsevern og rus (SANKS).

Helse- og omsorgsdepartementet har gitt Helse Nord RHF i oppdrag å ivareta strategisk videreutvikling av spesialisthelsetjenester til den samiske befolkningen.

I 2019 etablerte Helsedirektoratet i samarbeid med Sametinget et samisk pasient- og brukerombud som en toårig pilot. Ombudet er geografisk plassert i Finnmark, men skal være tilgjengelig for hele Norge.

Sørsamisk helsenettverk/Åarjesaemien healsoviermie ble etablert i 2019. Nettverket består av helsepersonell i sørsamisk område og har som formål å jobbe for likeverdige tjenester til den sørsamiske befolkningen gjennom kunnskapsformidling, prosjektarbeid og forskning. Nettverket samarbeider på tvers av etater, kommuner, fylker og landegrenser. Nettverket skal nå prøve ut et samisk helseteam som skal bestå av samiske helsearbeidere i kommuner og helseforetak. Helseteamet skal ivareta samiske pasienter. Sametinget bidrar med tilskudd til nettverket.

Helsestasjons- og skolehelsetjenestene har et bredt nedslagsfelt i befolkningen og derfor også et stort potensial som første kontaktpunkt for mange helseutfordringer, inkludert voldsproblematikk. Helsedirektoratet har mottatt henvendelser fra samiske miljøer i Norge som peker på at den samiske språk- og kulturkompetansen i disse tjenestene ikke er tilfredsstillende.

Etter råd fra blant annet Samisk legeforening har Helsedirektoratet tatt initiativ til et nordisk samarbeid om denne problemstillingen, i første omgang for å utveksle erfaringer.

Det har lenge vært pekt på at tjenestene i for liten grad ser rus- og voldsproblematikk i sammenheng. Kompetansesentrene på rusfeltet (KoRus) og Ressurssentrene om vold, traumatisk stress og selvmordsforebygging (RVTS) har derfor fått i oppdrag fra Helsedirektoratet å utvikle og implementere kunnskapsmoduler på området («Kompetanseutvikling rus og vold»). SANKS er representert i prosjektets referansegruppe, og det kan være aktuelt å vurdere om det bør gjøres særskilte tilpasninger av modulene med tanke på samiske brukere.

SANKS har utviklet en samisk versjon av kulturformuleringsintervjuet, som er et verktøy som legger vekt på pasientens språklige og kulturelle bakgrunn i forbindelse med utredning og behandling i psykisk helsevern.

Alternativ til Vold Finnmark

I 2020 etablerte Alternativ til Vold (ATV) et nytt kontor i Alta for hele befolkningen i Finnmark. ATV Finnmark har utekontorfunksjon, foreløpig etablert i Karasjok og Kirkenes. ATV Finnmark har et familiemandat som vil si at det gis et behandlingstilbud til utøvere av vold og deres familier, men også til utsatte (voksne og barn), uavhengig av om utøveren har søkt om hjelp. ATV vil ha fokus på samarbeid med andre relevante instanser i landsdelen. ATV Finnmark har etablert et prosjekt om samisk kulturell kompetanse med mål om å utvikle et likeverdig og relevant behandlingstilbud til den samiske befolkningen i Finnmark og resten av region Nord (Bodø og Tromsø). Prosjektet vil på sikt bidra til å øke kompetansen om samisk språk og kultur ved alle ATV kontor, for slik å nå hele den samiske befolkningen i Norge, uavhengig av bosted.

Tiltak 65: Styrke krisesentertilbudet til den samiske befolkningen

Ifølge lov om kommunale krisesentertilbud (krisesenterlova) skal kommunene sørge for god kvalitet på tilbudet, blant annet ved at de ansatte har kompetanse til å ta vare på brukernes særskilte behov (§ 2) og at tilbudet er individuelt tilrettelagt (§ 3).

Det er liten oppmerksomhet ved krisesentrene om utfordringer og behov for tilrettelegging av tilbudet for den samiske befolkningen.⁶⁶ Krisesentertilbudene bør tilby informasjon på samiske språk i hele landet og særlig i forvaltningsområdet for samisk språk. Det er også behov for kompetanseutvikling om hvordan krisesentertilbudene kan møte voldsutsatte med samisk bakgrunn.

Ansvarlig departement: BFD

Krisesentertilbudet og samiske brukere

Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet (Bufdir) har gitt de regionale ressursentrene om vold, traumatisk stress og selvmordsforebygging (RVTS) i oppgave å bidra til kompetanseheving for å styrke krisesentertilbudet for særlig sårbare grupper og for den samiske befolkningen. Bufdir har videre gitt støtte til flere utviklingsprosjekter for å styrke krisesentertilbudet til særlige utsatte grupper.

Det er gjennomført et forprosjekt for å gjenopprette og styrke krise- og incestsentertilbudet i Indre Finnmark i samarbeid med Karasjok kommune. Tiltaket fortsetter i 2021 og knyttes til Nasjonalt samisk kompetansesenter for familievern, barnevern og krisesentertilbud. Krisesenteret i Alta jobber særskilt for å tilrettelegge tilbudet for den samiske befolkningen og flere krisesentertilbud i landsdelen har fått midler til oversettelse av informasjonsmateriell til de ulike samiske språkene.

Fra 2020 er det lagt til spørsmål i den årlige krisesenterstatistikken om (individuell) tilrettelegging for samiske brukere. Hensikten er å få en oversikt over hvor mange krisesentre som har slik tilrettelegging.

Bufdirs tilskuddsordning til tiltak mot vold og overgrep ble i 2020 utvidet slik at krisesentrene kan søke om ekstra midler til prosjekter som skal bidra til et styrket og tilrettelagt tilbud for blant annet den samiske befolkningen.

⁶⁶ Bliksvær, T., Skogøy, B. E., Sloan, L., Bakar, N., Johnson, R. & Kosuta, M. (2019).

.....

Tiltak 66: Vurdere å etablere et eget barneustilbud særlig tilrettelagt for barn i samisk kjerneområde

Det gjøres et arbeid for å styrke samisk språk ved behandling av saker der samiske barn har vært utsatt for vold eller overgrep. Statens barnehus Tromsø er i den forbindelse gitt et ansvar. Det er også tilgang på nordsamiske politiavhørere i Finnmark. I 2018 ble det etablert en underavdeling av Statens barnehus Tromsø i Kirkenes. NOVA skal i sin pågående evaluering av kapasitet og kompetanse ved Statens barnehus, også inkludere et urfolksperspektiv. NOVAs rapport vil danne grunnlag for en vurdering av tilbudet til samiske barn.

Ansvarlige departementer: JD, BFD, HOD

Tiltak 67: Videreutvikle og implementere opplæringsprogram om barnevernets møte med urfolk og minoriteter

Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet har anskaffet et opplæringsprogram om barnevernets møte med minoriteter, som inkluderer urfolk og nasjonale minoriteter. Programmet ble pilotert i 2020 med deltagere fra fosterhjemtjeneste og kommunalt barnevern i region sør. Det vil være aktuelt å invitere barnevernstjenester og representanter fra statlig barnevern fra samiske områder inn i programmet i 2021.

Ansvarlig departement: BFD

Tiltak 68: Vurdere behovet for særskilt informasjon og egne tiltak overfor samer som et eget punkt i veilederen for NAV-ansatte

Arbeids- og velferdsdirektoratet har utarbeidet en egen veileder for NAV-ansatte om vold og overgrep. Direktoratet skal vurdere behovet for særskilt informasjon og eventuelt egne tiltak overfor samer,

som et eget punkt i denne veilederen. Formålet er å sikre at ansatte/veiledere i NAV har kompetanse til å forstå og kunne håndtere de utfordringene som måtte være særskilte for den samiske befolkningen. Det skal også sikres at den samiske befolkningen får hjelp og informasjon fra NAV på eget morsmål.

Ansvarlig departement: ASD

Tiltak 69: Oppfordre til utvikling av kommunale handlingsplaner i forvaltningsområdet for samisk språk/kommuner med samisk befolkning

Kun tre av de elleve kommunene i samisk forvaltningsområde har kommunale handlingsplaner mot vold i nære relasjoner, og alle tre nevner urfolk spesifikt. Også kommuner utenfor forvaltningsområdet for samisk språk må ta hensyn til samisk befolkning i utviklingen av kommunale handlingsplaner, jf. tiltak 21.

Ansvarlige departementer: JD, ASD, BFD, HOD, KD, KMD, KUD, LMD

Tiltak 70: Etablere forum for utvikling av arbeidet mot vold og overgrep i samiske områder og utveksling av erfaringer og kompetanse mellom deltakerne

Flere fagmiljøer, organisasjoner og enkeltpersoner besitter viktig kunnskap og kompetanse om vold og overgrep i samiske samfunn. Både på kommunalt og regionalt plan arbeides det med å finne bedre løsninger for å forebygge og avdekke vold og overgrep. Samarbeid og nettverksarbeid kan ha stor betydning. Den samiske befolkningen bor spredt, og hjelpeapparat og politi kan ha nytte av å tilegne seg gode erfaringer som andre deler av tjenestene i andre geografiske områder har opparbeidet seg, herunder erfaringene fra prosjektet Jasska/Trygg.

Ansvarlige departementer: JD, ASD, BFD, HOD, KD, KMD, KUD, LMD

.....

Tiltak 71:
Styrke samarbeidet mellom norske myndigheter, Sametinget og samiske frivillige organisasjoner i arbeidet mot vold og overgrep i samiske samfunn

Frivillige organisasjoner er viktige samarbeidspartnere for myndighetene i arbeidet mot vold og overgrep. Samiske frivillige organisasjoner – særlig kvinneorganisasjoner – og sivilsamfunnet i samiske områder for øvrig kan bidra med viktig kunnskap og kompetanse og vil være sentrale aktører i det helhetlige arbeidet.

Ansvarlige departementer: JD, ASD, BFD, HOD, KD, KMD, KUD, LMD

Støtte til tiltak for å forebygge vold i nære relasjoner i samiske samfunn

I samarbeid med Sametinget har Justis- og beredskapsdepartementet avsatt midler til forebygging av vold i nære relasjoner i samiske samfunn. Blant annet har Norske reindriftssamers landsforbund (NRL) fått støtte til å utarbeide informasjonspakken «Mot til handling» som inneholder podcastserien «Perspektiv» og en digital informasjonsbrosjyre fra SANKS. Støtten videreføres i denne handlingsplanperioden.

Tiltak 72:
Utarbeide oversikt over forskning og forskningsbehov knyttet til vold og overgrep i samiske samfunn

Vold og overgrep i samiske samfunn er et underutforsket felt, både i Norge og de øvrige nordiske landene. Det er behov for å styrke forskningen på vold og overgrep i samiske samfunn blant annet knyttet til årsakssammenhenger, fornorskingspolitikkenes betydning og hvordan hjelpetiltakene bedre kan tilpasses samiske voldsutsatte. Studier om vold og seksuelle overgrep i samiske samfunn må også ta høyde for eventuelle forskjeller mellom samiske samfunn i ulike deler av landet.

Ansvarlig departement: JD

Tiltak 73:
Styrke forskningen på vold og overgrep i reindriftssamiske samfunn

Det er behov for forskning på vold og overgrep i det reindriftssamiske samfunnet. Forskningen bør blant annet se på forekomst, årsakssammenhenger og hvem som er voldsutsatt og voldsutøver. Det er også behov for å se på hvilke hjelpetiltak som er nødvendige.

Ansvarlige departementer: JD, LMD

INNSATSOMRÅDE 5:

Helhetlig kriseberedskap

Koronapandemien traff det norske samfunnet med stor kraft i mars 2020. Smitteverntiltakene som ble iverksatt førte til stengte eller sterkt reduserte tjenester i en periode. Mange uttrykte raskt bekymring for konsekvensene karantene- og isolasjonsbestemmelsene kunne ha for sårbare grupper, herunder utsatte for vold i nære relasjoner, både på kort og lang sikt.

Erfaringer med koronapandemien har vist at beredskapen for å ivareta utsatte for vold i nære relasjoner i krisesituasjoner kan bli bedre. Målet med tiltakene i dette kapittelet er å bidra til at politikk og tiltak i kriser i minst mulig grad får negative konsekvenser for personer i sårbare situasjoner ved å integrere hensynet til vold i nære relasjoner i kriseberedskapen. Det innebærer å bruke erfaringene fra koronapandemien til å sette myndighetene bedre i stand til å håndtere fremtidige krisesituasjoner. Også i krisetider skal volds- og overgrepssatte fanges opp og få nødvendig bistand og beskyttelse.

Internasjonal forskning viser at tidligere økonomiske og sosiale kriser fører til økt risiko for vold i familien.⁶⁷ Årsakene til at risikoen øker kan være økonomisk usikkerhet og stress, bekymringer knyttet til sykdom og helse, redusert tilgang til tjenesteapparatet mv.

Også under koronapandemien opplever mange store bekymringer og usikkerhet på grunn av økonomi, sykdom og helse. I sin rapport fra 2020 peker Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress (NKVTS) på at koronapandemien og smitteverntiltakene kan skape økt stress og føre til at

forekomsten av vold og konflikter i hjemmet øker.⁶⁸ I likhet med funnene fra tidligere studier viser også NKVTS at bekymringer for økonomi og helse, bruk av alkohol- og rusmidler, og bortfall av viktig sosialt nettverk og støtte for familien, kan bidra til å forverre situasjonen. Samtidig fører hjemmekarantene og isolasjon og reduserte tilbud i barnehager, skoler og tjenester til at det blir vanskeligere å komme i kontakt med og beskytte utsatte.

Når volden kommer i tillegg til andre forhold som kan være med på å gjøre livssituasjonen vanskelig, blir enkelte grupper ekstra sårbare. Under en krise kan kjønn, alder, funksjonsevne, seksuell orientering, kjønnsidentitet og kjønnsuttrykk, sosioøkonomisk bakgrunn, graviditet, psykisk helse og rus påvirke voldsutsatthet og sårbarhet, både hver for seg og samtidig.

Situasjonen under koronapandemien – hva har vi lært?

Det finnes lite forskningsbasert kunnskap om omfanget av vold i nære relasjoner under koronapandemien. Hvordan volden har rammet ulike grupper i befolkningen, er foreløpig

67 Nøklebye m. fl. (2020).

68 NKVTS (2020).

også dokumentert i svært begrenset grad. En kunnskapsoppsummering gjennomført av Folkehelseinstituttet (FHI) over eksisterende studier i OECD-land, bekrefter imidlertid funn fra forskning under tidligere kriser. Gjennomgangen viste blant annet en betydelig nedgang i innmeldte saker om mishandling av barn i flere land. Dette tyder på at mange barn og unge ikke ble fanget opp av tjenestene og ikke mottok nødvendig hjelp.⁶⁹

NKVTS gjennomførte i juni 2020 en skolebasert studie blant unge i Norge (13-16 år).⁷⁰ Studien viser at ungdom generelt har klart seg bra under første fase av koronapandemien. På noen områder har de hatt det bedre enn tidligere. Redusert tempo i hverdagen og mer samvær med familien kan være en mulig forklaring. Imidlertid oppga 1 av 6 at de hadde vært utsatt for minst én form for vold eller overgrep i løpet av de åtte ukene skolen var stengt våren 2020. 20 prosent av disse opplevde psykisk eller fysisk vold for første gang under nedstengningen.

NKVTS trekker særlig frem to bekymringsfulle tendenser: en del ungdommer opplevde uønsket seksuell interaksjon på nett for første gang under nedstengningen. Videre hadde unge i familier med lav inntekt og unge med ulike typer funksjonsnedsettelse en høyere risiko for å oppleve vold under nedstengningen.

NOVA gjennomførte i mai-juni 2020 en studie av familievern under covid-19-pandemien.⁷¹ Undersøkelsen viste at i familier med store utfordringer ble situasjonen forverret av de inngripende smitteverntiltakene. Det ble meldt om eskalering og ytterligere press i en allerede vanskelig situasjon. Dette ble særlig tydelig i familier der det utøves sterk kontroll og/eller vold, der fysisk avstand er viktig for at konflikter ikke skal eskalere.

NOVA har også gjennomført en studie av barnevernets arbeid under koronapandemien. Studien tok utgangspunkt i intervjuer med ledere ved 20 barneverntjenester. Forskeren undersøkte hvilke følger koronapandemien fikk for barneverntjenestens generelle drift og organisering, og fant at tjenestene var proaktive. Den første tiden ble det gjort et betydelig planarbeid for å ivareta driften. Saksporteføljen ble risiko- og sårbarhetsanalysert for å avklare hvilke familier som måtte prioriteres i en tid med redusert drift. Saker om vold og overgrep ble gjennomgående prioritert og fikk, slik lederne så det, tettere og raskere oppfølging enn i en normalsituasjon.⁷²

69 Nøkleby m. fl. (2020).

70 Hafstad, G. S., & Augusti, E. M. (2020).

71 Øverlien, I. T. og Gundersen, T. (2020).

72 Tveito, S. B. (2021).

Koronakommisjonen

Koronakommisjonen leverte sin rapport, NOU 2021: 6 «Myndighetenes håndtering av koronapandemien» i april 2021.

Kommisjonen skriver flere steder i rapporten om hvilke konsekvenser pandemien og smitteverntiltakene har hatt for barn, unge og andre sårbare grupper. Kommisjonen har blant annet sett på hvordan politiet og samfunnet for øvrig har greid å forebygge/ forhindre, avdekke og etterforske vold i nære relasjoner og spesielt vold og overgrep mot barn og unge. Kommisjonens dokumentgjennomgang viser at dette var risikoområder som nærmest umiddelbart ble identifisert etter at smitteverntiltakene ble iverksatt 12. mars 2020. Kommisjonen skriver: «At dette var saker som skulle prioriteres både i politiet og hos andre deler av tjenesteapparatet er det liten tvil om.» Samtidig skriver kommisjonen at selv om de involverte etatene rettet oppmerksomheten sin mot kriminalitetsområdet, er det ikke dermed sagt at de var i stand til å forebygge, avdekke og etterforske denne typen saker med de endrede samfunnsforholdene som oppsto etter 12. mars 2020.

Etter sin gjennomgang anbefaler kommisjonen følgende på dette området:

- at regjeringen utreder nærmere hvilke kompensierende tiltak de aktuelle tjenestene må iverksette, både enkeltvis og sammen, for å forebygge og fange opp vold og overgrep mot barn og unge når de er avskåret fra å møte de unge fysisk som i en normalsituasjon. Det samme gjelder for vold i nære relasjoner.
- at regjeringen sørger for at det utarbeides retningslinjer for alternativ gjennomføring av tilrettelagte avhør i krisesituasjoner som politiet og barnehusene kan innarbeide i beredskapsplanverket sitt.

Kommisjonen understreker at koronapandemien på kort sikt har ført til negative konsekvenser for en del sårbare barn og unge. Dette bør følges tett opp, slik at de langsiktige konsekvensene blir så små som overhodet mulig.

Når volden kommer i tillegg til andre forhold som kan være med på å gjøre livssituasjonen vanskelig, blir enkelte grupper ekstra sårbare.

Koordineringsgruppen for tjenestetilbudet til sårbare barn og unge

Regjeringen besluttet 2. april 2020 å nedsette en koordineringsgruppe på direktoratsnivå for å sikre at sårbare barn og unge blir ivaretatt under covid-19-pandemien og at det eksisterer et helhetlig kunnskapsgrunnlag for konsekvenser av pandemien og iverksatte smitteverntiltak for denne gruppen. Gruppen koordineres av Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet og består ellers av representanter fra Integrerings- og mangfoldsdirektoratet, Utdanningsdirektoratet, Helsedirektoratet, Politidirektoratet, Arbeids- og velferdsdirektoratet, Sekretariatet for konfliktrådene og Folkehelseinstituttet. Koordineringsgruppen har hatt som premiss for arbeidet at normal drift i tjenestene skal tilstrebes så raskt som det er forsvarlig ut fra gjeldende smittevernråd. Gruppen har under pandemien utarbeidet jevnlig statusrapporter til barne- og familieministeren.⁷³

Under pandemien har flere tjenester som yter bistand til volds- og overgrepssutsatte hatt redusert kapasitet i perioder. Særlig i den første tiden etter at smitteverntiltakene ble innført, var mange tjenester sterkt redusert. Dette kan ha hatt konsekvenser for voldsutsatte ettersom nedstengningen kan ha gjort det vanskeligere å ta kontakt med hjelpeapparatet. Ansatte i barnevern og krisesentre ble tidlig definert som personell med en kritisk samfunnsfunksjon, for blant annet å sikre at voldsutsatte får nødvendig beskyttelse og oppfølging. Det ble også tidlig gitt føringer om at helsepsykiatere som jobber i helsestasjon og skolehelsetjeneste ikke må omdisponeres til arbeid med TISK (testing,

isolering, smittesporing og karantene). Det har etter den første perioden med nedstengning våren 2020, blitt arbeidet aktivt med å sikre så normalt drift i tjenestene som mulig utfra gjeldende smittesituasjon.

Utsatte for vold i nære relasjoner har også under normale omstendigheter en høy terskel for å kontakte helsevesenet og andre deler av hjelpeapparatet. En undersøkelse fra NKVTS fra 2014 viste at kun 25 prosent av voldsutsatte hadde tatt kontakt med politiet.⁷⁴ Smitteverntiltak som oppfordrer innbyggerne til å holde seg hjemme, frykt for smitte, og vansker med å komme bort fra overgriper kan ha bidratt til at terskelen for å oppsøke hjelp har blitt enda høyere for denne gruppen.

NKVTS' kartlegging fra 2020 viser at situasjonen rundt covid-19 også utnyttes av voldsutøver som en del av voldsbildet, ved at viruset/pandemien blir brukt til å utøve kontroll og begrense utsattes bevegelsesfrihet.⁷⁵ En tredjedel av krisesentrene har erfaringer med at voldsutøver benytter koronakrisen og smitteverntiltakene som en del av voldsutøvelsen.⁷⁶

På bakgrunn av tilgjengelig forskning kan det ikke trekkes ensidige og solide konklusjoner om at omfanget av vold og overgrep har økt under pandemien.⁷⁷ Erfaringer og foreløpige tall fra barnevern, barneavdelinger på sykehus, overgrepsmottak, krisesentre og politi viser en nedgang i antall henvendelser i perioden med de strengeste tiltakene i starten av pandemien, men en økning i perioder med lettelse i smitteverntiltakene. Det er rapportert om et økt trykk på en rekke hjelpetelefoner, som kan indikere at flere har det vanskelig.

Politiets statistikk viser at tallet på anmeldte saker om mishandling i nære relasjoner (§§ 282 og 283) ble redusert med 2,2 prosent fra 2019 til 2020. Lovbrudd knyttet til trusler ble også redusert med

73 Koordineringsgruppens mandat og rapporter ligger på koordineringsgruppens nettside: https://www.bufdir.no/aktuelt/temaside_koronavirus/tjenestetilbudet_til_barn_og_unge_under_covid_19_pandemien/

74 Thoresen, S. & Hjemdal, O. K. (2014).

75 Bergman, S., Bjørnholt, M., Helseth, H., Kruse, A. E., Øverlien, C., & Vold, M. (2020).

76 Innspill fra Krisesentersekretariatet, desember 2020.

77 Skrove, G., Lichtwarck, W., Moufack, M. F., Røkkum, N. H. A., Ulfseth, L. A. & Kojaet, B. H. (2021).

2,2 prosent i samme periode. Nedgangen i antallet anmeldelser kan både skyldes naturlig variasjon, at utsatte selv i mindre grad anmelder og at andre tjenester ikke avdekker og melder til politiet. Antall anmeldelser i kategorien seksuallovbrudd mot barn under 16 år har økt med 4,8 prosent fra 2019 til 2020.

Koordineringsgruppen for tjenestetilbudet for sårbare barn og unge rapporterer per 30. april 2021 at flere barneverntjenester har større arbeidsbelastning nå, og flere tjenester sier at de har mer volds- og akuttsaker enn normalt. Krisesentrene melder at antallet henvendelser er på samme nivå eller noe høyere enn normalt. Dette i motsetning til den første fasen av pandemien hvor mange sentre meldte om en nedgang i antallet henvendelser.⁷⁸

Siden 12. mars 2020, da landet først ble nedstengt, har andelen brukere med innvandrerbakgrunn sunket på krisesentrene. MiRA Ressurscenter for kvinner med minoritetsbakgrunn informerer om erfaringer med at enkelte isolerer seg og sine barn mer enn myndighetene anbefaler på grunn av frykt for smitte og mangel på informasjon.⁷⁹ Dette gir grunn til bekymring for om pandemien har ført til at flere i denne gruppen lever lengre med vold i familien. Også tall fra kommuner som er en del av TryggEst-samarbeidet, nærmere omtalt på side 47, viser at det var et betydelig fall i antall saker om sårbare voksne etter innføringen av de strenge smittevernstiltakene i mars 2020.

Digitaliseringen av tjenester på grunn av nedstengningen har gjort situasjonen til sårbare grupper vanskeligere. Krisesentersekretariatet viser for eksempel til at det relasjonsbyggende aspektet ikke er like enkelt å få til over telefon som ved et fysisk møte. Svake digitale ferdigheter og vansker med å ta i bruk digitale tjenester fører til at mange i enda større grad blir prisgitt hjelp fra partner eller andre familiemedlemmer for å komme i kontakt med viktige institusjoner. Dette kan bidra til å forsterke avhengighetssituasjonen og øker sårbarheten for utnyttelse, negativ sosial kontroll, psykisk og økonomisk vold.

Sett i sammenheng med at volden normalt øker i krisesituasjoner, kan nedgangen i registrerte saker tyde på at volden i perioden med de strengeste tiltakene i mindre grad har blitt avdekket og at færre har fått nødvendig bistand og beskyttelse. I tillegg har både Oslo krisesenter og Oslo-politiet meldt om grovere vold. Det kan tyde på at utsatte har ventet lengre med å ta kontakt med politi og krisesenter enn de ellers ville gjort.

Flere frivillige organisasjoner har opplevd en generell økning i henvendelser fra personer som har fått ekstra utfordringer under pandemien, og en del av organisasjonene melder også om en økning i antallet henvendelser om vold. I krisesituasjoner er det særlig behov for god informasjon om tjenestetilbudene, og kommunikasjon og informasjon om tjenestene må derfor være målrettet mot ulike grupper i befolkningen. Under pandemien er flere av hjelpetelefonene styrket. I tillegg er det gjennomført en rekke informasjonskampanjer, blant annet i regi av Helsedirektoratet og Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet.

Hva skal til for at tjenestene fungerer optimalt under en krise?

Det er av avgjørende betydning at hjelpetilbudene så langt som mulig holdes åpne under kriser, og at rådene om å holde seg hjemme ikke gjelder for personer som har behov for beskyttelse og hjelp. Det er viktig at de eksisterende tjenestene på voldsfeltet har beredskapskompetanse og ressurser til å tilpasse ordinære tiltak til en ekstraordinær situasjon. Under en krisesituasjon, og en eventuell nedstengning av samfunnet, er det nødvendig å opprettholde de ordinære tjenestene i størst mulig grad og utøve tjenestene mer proaktivt overfor de mest sårbare. Tilbudet til voldsutsatte må tilpasses ulike tilleggsutfordringer – også i krisetider. Disse tjenestene bør derfor lage beredskaps- og kontinuitetsplaner for å håndtere ulike typer kriser, også langvarige krisesituasjoner. Det innebærer å prioritere visse ressurser og personer og sørge for at nøkkelpersonell fortsatt kan holde de kritiske funksjonene i gang. Kommunene bør inkludere tjenestene til barn og unge i sine overordnede beredskaps- og kontinuitetsplaner. Regjeringens mål er at barn og unge skal ha lavest mulig tiltaksbyrde under kriser.

78 Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet (2021b). Rapporten er utarbeidet av koordineringsgruppen for tjenestetilbudet til sårbare barn og unge.

79 Innspill fra MiRA-senteret, desember 2020.

Tiltak 74: Følge opp Stortingets vedtak 728 om beskyttelse mot vold og overgrep i hjemmene

I forbindelse med behandlingen av samfunns-sikkerhetsmeldingen⁸⁰ våren 2021 gjorde Stortinget følgende vedtak: «Stortinget ber regjeringen om å utarbeide en handlingsplan for beskyttelse mot vold og overgrep i hjemmene som følge av smitteverntiltak som nedstengte sosiale arenaer, skoler og barnehager» (anmodningsvedtak 728, 9. mars 2021). I sammenheng med oppfølgingen av dette vedtaket skal det vurderes nærmere hvilke kompenserende tiltak politiet og de andre relevante tjenestene må iverksette, både enkeltvis og sammen, for å forebygge og fange opp vold i nære relasjoner og vold og overgrep mot barn og unge når de er avskåret fra å møte personer fysisk som i en normalsituasjon.

Ansvarlige departementer: JD, ASD, BFD, HOD, KD, KMD, KUD, LMD

Tiltak 75: Inkludere arbeidet mot vold i nære relasjoner i beredskapsplaner, handlingsplaner og kommunikasjonsplaner i krisesituasjoner

Når kriser oppstår bør arbeidet mot vold i nære relasjoner være inkludert i beredskapsplaner, handlingsplaner og kommunikasjonsplaner på lokalt og nasjonalt nivå. Ansatte i tjenester som ivaretar og bistår voldsutsatte bør defineres/opprettholdes som personell i kritisk samfunnsfunksjon. Hvilken rolle sivilsamfunnet skal ha i arbeidet mot vold i nære relasjoner i krisesituasjoner bør også inngå i planverket. Særskilte risikofaktorer og mulige tiltak bør beskrives. Når en krisesituasjon nødvendiggjør en eventuell nedstengning av tjenester, skal det stilles krav om at konsekvenser for voldsutsatte også vurderes. I tilknytning til dette kravet skal det utarbeides retningslinjer/veileder for en enkel ROS-metodikk på dette området.

Ansvarlige departementer: JD, BFD, ASD, HOD, KD, KMD, KUD, LMD

Tiltak 76: Sørge for at informasjon om hjelpetjenestene når ut til alle som har behov for tjenestene i krisesituasjoner

Informasjonen om hjelpetilbud må gjøres tilgjengelig muntlig og skriftlig på flere språk og distribueres gjennom relevante kanaler, slik at informasjonen når hele befolkningen. Myndighetene bør samarbeide med aktører i sivilsamfunnet om formidlingen av informasjon.

Ansvarlige departementer: JD, ASD, BFD, HOD, KD, KMD, KUD, LMD

Tiltak 77: Utarbeide nasjonal strategi for kortsiktig og langsiktig psykososial oppfølging ved pandemi

Helsedirektoratet er i gang med å utarbeide forslag til en helhetlig nasjonal strategi for kortsiktig og langsiktig psykososial oppfølging ved pandemi. Som ledd i dette arbeidet har Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress (NKVTS) gjort en kunnskapsoppsummering om psykososiale konsekvenser for grupper med økt risiko i en krise forårsaket av pandemi. Utsatte for vold, overgrep og omsorgssvikt er blant grupper i særlig risiko.

Ansvarlig departement: HOD

Tiltak 78: Utarbeide retningslinjer for alternativ gjennomføring av tilrettelagte avhør i krisesituasjoner

Koronakommisjonen anbefaler at regjeringen sørger for at det utarbeides retningslinjer for alternativ gjennomføring av tilrettelagte avhør i krisesituasjoner som politiet og barnehusene kan innarbeide i sitt beredskapsplanverk.

Ansvarlig departement: JD

80 Meld. St. 5 (2020–2021) «Samfunnssikkerhet i en usikker verden».

Foto: AdobeStock

Det er viktig at de eksisterende tjenestene på voldsfeltet har beredskapskompetanse og ressurser til å tilpasse ordinære tiltak til en ekstraordinær situasjon.

INNSATSOMRÅDE 6:

Styrket internasjonalt samarbeid

For å nå både nasjonale og internasjonale mål om frihet fra vold, vil Norge styrke det internasjonale samarbeidet mot vold mot kvinner og vold i nære relasjoner. Arbeidet skal være en sentral del av innsatsen for å fremme rettsstatsprinsipper, demokrati og menneskerettigheter.

Alle skal kunne føle seg trygge og ha frihet fra vold overalt i verden. Likevel er mer enn hver tredje kvinne utsatt for seksuelle overgrep og fysisk vold globalt. Norge har lenge hatt et sterkt internasjonalt engasjement for styrking av jenters og kvinners stilling og rettigheter. Frihet fra vold er en grunnleggende menneskerettighet og et prioritert innsatsområde for Norge i internasjonalt samarbeid - i likhet med områder som seksuell og reproduktiv helse og rettigheter, jenters utdanning og kvinners politiske og økonomiske deltakelse.

Regjeringen har bestemt at FNs 2030-agenda for en bærekraftig utvikling utgjør det politiske hovedsporet for å ta tak i vår tids største nasjonale og globale utfordringer. Å redusere omfanget av vold mot kvinner muliggjør at kvinner kan delta i, og bidra til, en bærekraftig utvikling. De fleste bærekraftsmålene vil ha betydning for å styrke kvinner og jenters stilling. Bærekraftsmål 5 om likestilling og mål 16 om fred, rettferdighet og velfungerende institusjoner, er særlig viktige for arbeidet med å redusere drap og former for vold som rammer kvinner uforholdsmessig. Norge er en stor og viktig partner for FN og utviklingslandene i arbeidet med å gjennomføre bærekraftsmålene. Likestilling og kvinners rettigheter er en av Norges hovedprioriteringer. Disse ble lagt frem på FNs 75 generalforsamling i september 2020. Norge støtter viktige tiltak for gjennomføring av bærekraftsmålene som vil bidra til frihet fra vold.

Med bistandsmidler støtter Norge flere aktører i arbeidet mot vold. Norge har lenge vært en av de største giverne til FNs befolkningsfond (UNFPA) som har arbeidet mot kjønnsbasert vold som en av tre prioriterte innsatsområder. Arbeidet mot vold i nære relasjoner utgjør en stor del av denne innsatsen.

Norge er også en betydelig bidragsyter til UN Women. Arbeidet med å avskaffe vold mot kvinner er en av deres hovedprioriteringer. UN Women står blant annet bak en årlig global kampanje som retter søkelyset mot kjønnsbasert vold. Norge har i en årrekke støttet «*UN Trust Fund to End Violence against Women*». Fondet, som administreres av UN Women, støtter grasrotorganisasjoners arbeid for å bekjempe vold mot kvinner.

Covid-19-pandemien har ført til en økning i omfanget av vold mot kvinner flere steder i verden. UN Women og UNFPA har bidratt til å dokumentere konsekvensene av pandemien for kvinner og jenter og til å sette temaet høyt på dagsorden i FN.

Gjennom FNs bærekraftsmål har verdenssamfunnet forpliktet seg til å avskaffe skadelige skikker innen 2030. Norges internasjonale strategi mot skadelige skikker (2019-2023) styrker norsk innsats og pådriverrolle globalt mot kjønnslemlestelse, barneekteskap og mot preferanse for sønner.

Kampen mot seksuell og kjønnsbasert vold (*Sexual and Gender-Based Violence/SGBV*) i humanitære kriser er en prioritet i Strategi for norsk humanitær politikk. Norge har tatt internasjonalt lederskap i arbeidet mot SGBV, både politisk og finansielt. Norge mener at det er viktig å styrke det operasjonelle fokuset og bidra til beskyttelse mot SGBV og tilgang til seksuelle og reproduktive helsetjenester prioriteres høyere i den humanitære responsen i væpnet konflikt.

Norge har inngått flere strategiske partnerskap med norske humanitære organisasjoner for perioden 2020-2023. Spesielt er partnerskapet med Kirkens Nødhjelp sentralt i arbeidet mot SGBV. Den Internasjonale Røde Kors-Komiteen (ICRC) og FN-organisasjonene med UNFPA i spissen er også viktige partnere i kampen mot SGBV.

Kvinner, fred og sikkerhet vil være en av hovedprioriteringene under Norges medlemskap i FNs sikkerhetsråd. Norge arbeider videre for å styrke rådets arbeid med forebygging av, og respons på, SGBV. Dette er en sentral del av satsingen på beskyttelse av sivile.

Norge deltar også aktivt i internasjonalt samarbeid mot kjønnsbasert vold i regi av organisasjonen for økonomisk samarbeid og utvikling (OECD). Samarbeidet har som mål å bidra til en helhetlig og samordnet statlig styring av politikken med voldutsattes rettigheter i sentrum («*a whole-of-government approach*»).

Norge deltar i partskomiteén som overvåker gjennomføringen av Europarådets konvensjon om beskyttelse av barn mot seksuell utnyttning og seksuelt misbruk (Lanzarotekonvensjonen). Lanzarotekomiteén legger til rette for innhenting, analyse og utveksling av opplysninger, erfaringer og god praksis mellom statene.

I 2017 ratifiserte Norge den første og eneste rettslig bindende traktaten om forebygging og bekjempelse av vold mot kvinner og vold i nære relasjoner i Europa. Istanbulkonvensjonen er et viktig verktøy for gjennomføring av målsettingene i norsk og internasjonal politikk. Norge deltar i statpartskomiteén for Istanbulkonvensjonen i Europarådet. 34 av de 47 medlemslandene i Europarådet har per mai 2021 ratifisert konvensjonen.

Norge bruker EØS-midlene strategisk for å bidra til at kvinner og jenter i Europa opplever frihet fra vold. EØS-midlene er pengestøtte fra Norge til utvalgte EU-land for å bidra til sosial og økonomisk utjevning i Europa. Norge støtter og samarbeider blant annet om utvikling av kriesentertilbud, behandlingstilbud til utøvere, styrking av politi og hjelpeapparat, samt en rekke andre tiltak for å skape trygghet og rettsvern. Med i samarbeidet er ulike lands representanter fra departementer, direktorater, politiet, domstolen, kriminalomsorgen, helsevesenet, menneskerettighetsinstitusjoner, ombud, sivilt samfunnsorganisasjoner og forskningsmiljøer. For å oppnå best mulige resultater og styrke båndene mellom samarbeidslandene, koordinerer Norge det multinasjonale, strategiske EØS-nettverket mot kjønnsbasert vold og vold i nære relasjoner – «*SYNERGY Network against Gender-based and Domestic Violence*». Nettverket deler erfaringer om strategier og tiltak for å forebygge og bekjempe denne formen for kriminalitet. Andre lands erfaringer er en vesentlig kilde til utvikling av tiltak på feltet i Norge.

På tross av flere tiår med fremgang i arbeidet for frihet fra vold i Europa, utfordres imidlertid nå arbeidet av en rekke negative utviklingstrekk. I flere land og internasjonale fora mobiliseres det krefter mot kvinners og lhbtqi-personers rettigheter.

I mars 2021 besluttet Tyrkia å trekke seg fra Istanbulkonvensjonen. Også enkelte andre land vurderer å trekke sin tilslutning til konvensjonen. Enhver tilbaketrekking er et stort tilbakeskritt i kampen for å forebygge og bekjempe vold mot kvinner og vold i nære relasjoner i Europa.

I enkelte land svekkes domstolens uavhengighet. Dette kan også gi voldsutsatte et dårligere rettsvern. Flere steder stoppes forskning om kjønn og likestilling og sivile samfunnsorganisasjoner marginaliseres. I tillegg har covid-19-pandemien gjort livet farligere for mange og nedstengningen har gjort det vanskeligere å komme seg ut av volden.

.....

Tiltak 79:
Fremme og hegne om Istanbulkonvensjonen som et viktig verktøy i arbeidet mot vold mot kvinner og vold i nære relasjoner i relevante internasjonale sammenhenger

Norge vil fortsette å fremme og hegne om Istanbulkonvensjonen som et viktig verktøy for å gjennomføre norske og internasjonale mål om forebygging og bekjempelse av vold mot kvinner og vold i nære relasjoner. For å få størst mulig gjennomslag, skal Norge vise tydelig politisk engasjement for Istanbulkonvensjonen. Det skal legges til rette for samspill på norsk side, slik at et omforent norsk budskap kan formidles i flere internasjonale sammenhenger, på tvers av sektorer. Relevant materiale fra Europarådet om Istanbulkonvensjonen skal oversettes til norsk og gjøres tilgjengelig for norske aktører. Norge vil støtte arbeidet mot vold mot urfolkskvinner også gjennom sitt engasjement for Istanbulkonvensjonen.

Ansvarlig departement: JD

Tiltak 80:
Bidra til utvikling av et felles OECD-rammeverk for en helhetlig og samordnet statlig styring av arbeidet mot kjønnsbasert vold

Norge vil fortsette å delta aktivt i utvikling og gjennomføring av et OECD-rammeverk for en helhetlig og samordnet statlig styring av arbeidet mot kjønnsbasert vold.

Ansvarlig departement: JD

Frihet fra vold er en grunnleggende menneskerettighet og et prioritert innsatsområde for Norge i internasjonalt samarbeid.

Tiltak 81:
Videreutvikle EØS-satsingen mot kjønnsbasert vold og vold i nære relasjoner

Norge vil videreutvikle det strategiske Europasamarbeidet mot kjønnsbasert vold og vold i nære relasjoner under EØS-midlene. Det skal sikres at EØS-midlene brukes i tråd med Europarådets konvensjon for å forebygge og bekjempe denne volden – Istanbulkonvensjonen. For å sikre gode resultater av samarbeidet vil Norge koordinere og videreutvikle EØS-nettverket – «*SYNERGY Network against Gender-based and Domestic Violence*». Justis- og beredskapsdepartementet vil blant annet arbeide med å utvikle et konsept med unge ambassadører mot vold mot kvinner og vold i nære relasjoner i mottaker- og giverlandene. I tillegg vil samarbeidet med Kilden kjønnsforskning.no om nettsiden eeagender.org videreutvikles.

Ansvarlig departement: JD

Tiltak 82:
Spre informasjon om Lanzarotekonvensjonen som et verktøy i arbeidet for å beskytte barn mot seksuelle overgrep

Europarådets konvensjon om beskyttelse av barn mot seksuell utnyttning og seksuelt misbruk er ratifisert av Norge og trådte i kraft 1. oktober 2018. Det er behov for å gjøre konvensjonen bedre kjent i Norge.

Ansvarlig departement: BFD

Referanser

Aakvaag, H. F., & Strøm, I. F. (Red.) (2019). *Vold i oppveksten: Varige spor? En longitudinell undersøkelse av reviktimisering, helse, rus og sosiale relasjoner hos unge utsatt for vold i barndommen*. Oslo: Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress. (Rapport 1/2019).

Alternativ til Vold (2011). Sluttrapport for «Bryt voldsarven» 2010-2011.

Anderssen, N. & Malterud, K. (2013). *Seksuell orientering og levekår*. Bergen: Uni Helse 2013.

Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet (2020). Statistikk over krisesentertilbudet i norske kommuner. https://bufdir.no/Statistikk_og_analyse/Vold_og_overgrep_tall_og_statistikk/krisesentertilbudet_i_norske_kommuner/om_beboerne/

Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet (2021a). *Levekårsstatus for personer med nedsatt funksjonsevne. Trygghet og rettssikkerhet*. https://bufdir.no/Statistikk_og_analyse/status_nedsatt_funksjonsevne/Rettssikkerhet/

Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet (2021b). *Utsatte barn og unges tjenestetilbud under covid-19-pandemien*. Statusrapport 13. <https://www.regjeringen.no/contentassets/07a94a46945c43408c50a168e540079d/statusrapport-13-til-bfd.pdf>

Bergman, S., Bjørnholt, M., Helseth, H., Kruse, A. E., Øverlien, C., & Vold, M. (2020). *Krisesentrene og covid-19 – resultat fra en kartlegging i april 2020*. Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress/RVTS Øst.

Bliksvær, T., Skogøy, B. E., Sloan, L., Bakar, N., Johnson, R. & Kosuta, M. (2019). *Kommunenes krisesentertilbud - En kunnskapsoversikt*. Nordlandsforskning og KUN. NF rapport nr.: 13/2019.

Bredal, A. (2020). «Minoritetsnorske og majoritetsnorske kvinners erfaring med partnervold» i Bredal, A., Eggebø H. & Eriksen, A. (Red.). *Vold i nære relasjoner i et mangfoldig Norge* (2020). Oslo: Cappelen Damm Akademisk.

Dullum, J. V. (2017). *Oslo krisesenters prosjekt for voldsutsatte kvinner i fengsel*. Oslo: NOVA Notat 4/17.

Dullum, J. V. (2020) «Omvendt voldsalarm» *En evaluering av kontaktforbud med elektronisk kontroll (straffeloven § 57) i saker om vold i nære relasjoner*. Oslo: NOVA rapport nr. 15/20.

Dyrevernalliansen (2016). *Hjelp når det trengs aller mest – sammenhengen mellom vold mot dyr og vold mot mennesker*. Rapport 2016. https://dyrevern.no/app/uploads/2019/10/Vold_mot_dyrogmennesker_2016.pdf

Egge-Hoveid, K. (2017). Utsatthet for lovbrudd i Vrålstad, S. & Wiggen, K. S. (red.) (2017). *Levekår blant innvandrere i Norge 2016*, SSB rapport 2017/13.

Elgvin, O., Bue, K. & Grønningsæter, A. B. (2013). *Åpne rom, lukkede rom: LHBT i etniske minoritetsgrupper*. Fafo-rapport 2013:36.

Eriksen A. M. A. (2019). «Vold, overgrep og helseplager blant samer i Norge» i *Samiske tall forteller 12. Kommentert samisk statistikk 2019*. Rapport/rapport 1/2019.

Eriksen, A. M. A (2020). «Omfang av vold og seksuelle overgrep blant samer og ikke-samer» i Bredal, A., Eggebø, H. & Eriksen, A. (Red.) *Vold i nære relasjoner i et mangfoldig Norge*. s. 127-144. Cappelen Damm Akademisk.

Fjær, E. G, Gundersen, T. & Mossige, S. (2013). *Lesbiske, homofile, bifile og transpersoners utsatthet for vold i nære relasjoner. En kunnskapsoversikt*. Oslo: NOVA Rapport 5/13.

Gerhardsen, E. (2010) «Hvorfor blir det så vanskelig å fortelle om vold og seksuelle overgrep? – Refleksjoner og kliniske erfaringer» i Silviken, A. & Stordal, V. (Red.) *Nye Landskap kjente steder og skjulte utfordringer*. Karasjok: CallidLagadus.

Grønningsæter, A. B. & Nuland, B. R. (2009). *Lesbiske og homofile i Sápmi. En narrativ levekårsundersøkelse*. Fafo-rapport 2009:26.

Hafstad, G. S., & Augusti, E. M. (Red.) (2019). *Ungdoms erfaringer med vold og overgrep i oppveksten: En nasjonal undersøkelse av ungdom i alderen 12 til 16 år*. Oslo: Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress. Rapport 4/2019.

Hansen, K. L. (2012). *Likestillingsstatus blant samer. En kunnskapsstatus*. Universitetet i Tromsø.

Hansen, K. L. & Skaar, S. W. (2021). *Unge samers psykiske helse. En kvalitativ og kvantitativ studie av unge samers psykososiale helse*. Universitetet i Tromsø.

Kiamanesh, P. & Hauge, M. I. (2018). «We are not weak, we just experience domestic violence"-Immigrant women's experiences of encounters with service providers as a result of domestic violence. *Child & Family Social Work*, 1-8. doi:10.1111/cfs.12615.

Melbøe, L. Johnsen, B-E., Fedreheim, G. E. & Hansen, K. L. (2016). *Situasjonen til samer med funksjonsnedsettelse*. Stockholm: Nordens Välfärdscenter.

Meld. St. 5 (2020–2021) «Samfunnssikkerhet i en usikker verden».

Mossige, S. & Stefansen, K. (red.) (2016). *Vold og overgrep mot barn og unge. Omfang og utviklingstrekk 2007–2015*. Oslo: NOVA rapport nr. 5/16.

Møllersen, S., Stordahl, V., Eira-Åhren, I. M. & Tørres, G. (2016). *Delrapport 1: Reindriftas hverdag – interne og eksterne forhold som påvirker reineiere*.

Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress (NKVTS) (2020) *Korona, smitteverntiltak og voldsutsatte*. <https://www.nkvts.no/aktuelt/korona-smitteverntiltak-og-voldsutsatte>

Norbakken, E. H. (2012). «Når ord mangler. Om seksuelle overgrep i luthersk-læstadianske miljøer». Masteroppgave i diakoni ved Diakonhjemmet Høgskole. Referert i Øverli, I. T., Bergman, S. H., & Finstad, A. K. (2017). *Om du tør å spørre, tør folk å svare: Hjelpemiddelapparatets og politiets erfaringer med vold i nære relasjoner i samiske samfunn*. Oslo: Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress. Rapport 2/2017.

Nordland politidistrikt (2017). *Overgrepene i Tysfjord – erfaringer og funn fra politiets etterforskning*.

NOU 2016: 18 «Hjertespråket – Forslag til lovverk, tiltak og ordninger for samiske språk».

NOU 2019: 5 «Ny forvaltningslov – Lov om saksbehandlingen i offentlig forvaltning (forvaltningsloven)».

NOU 2020: 16 «Levekår i byer – Gode lokalsamfunn for alle».

NOU 2020: 17 «Varslede drap?» Partnerdrapsutvalgets utredning.

NOU 2021: 6 «Myndighetenes håndtering av koronapandemien».

Nystad, I. M. K. (2003) *Mannen mellom myte og modernitet*. Nesbru: Vett og viten. Referert i Øverli, I. T., Bergman, S. H., & Finstad, A. K. (2017). *Om du tør å spørre, tør folk å svare: Hjelpemiddelapparatets og politiets erfaringer med vold i nære relasjoner i samiske samfunn*. Oslo: Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress. Rapport 2/2017.

Nøkleby m. fl. (2020). *Konsekvenser av Covid 19 på barn og unges liv og helse: En hurtigoversikt*. Oslo: Folkehelseinstituttet.

Pedersen, E., Ballo, J. G. & Nilsen, W. (2020) «Familie for første gang»/Norwegian Nurse-Family Partnership (NFP) Pilot. *Final Report on a Four-Year Real-Time Evaluation*. Oslo: AFI report 2020:03

Prop. 100 L (2020–2021). *Endringer i velferdstjenestelovgivningen (samarbeid, samordning og barnekoordinator)*. <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/prop.-100-l-20202021/id2838338/>

Prop. 156 L (2020-2021) *Lov om offentlige organers ansvar for bruk av tolk mv. (tolkeloven)* <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/prop.-156-l-20202021/id2842559/>

Rasmussen, I., Strøm, S., Sverdrup, S. & Vennemo, H. (2012). *Samfunnsøkonomiske kostnader av vold i nære relasjoner*, Oslo: Vista analyse Rapport 2012/41.

Røsdal, T., Madsen, A. Å., Næss, T. & Larsen, E. H. (2019). *Kompetanse om vold og overgrep i nære relasjoner: innledende kartlegging av føringer, opplæringsstrukturer og kompetansebehov*. Oslo: NIFU-rapport 2019:26.

Sandmoe, A. & Nymoene, R. C. (2019). *Kommunale handlingsplaner mot vold i nære relasjoner: Hvordan brukes de og til hvilken nytte?* Oslo: Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress. Rapport 3/2019.

Sandmoe, A., Wentzel-Larsen, T. & Hjemdal, O. K. (2017). *Vold og overgrep mot eldre personer i Norge: En nasjonal forekomststudie*. Oslo: Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress. Rapport 9/2017.

Skrove, G., Lichtwarck, W., Moufack, M. F., Aas Røkkum N. H. A., Ulfset L. A. & Kojaet, B. H. (2021). *Konsekvenser av covid-19 for tjenestetilbudet blant sårbare barn og unge*.

Smette, I., Stefansen, K. & Dullum, J. (2017). *Sentrene mot incest og seksuelle overgrep. En evaluering av sentrenes arbeid og rammevilkår*. NOVA Rapport 16/2017.

Spein, A. R., Steen, R. og Hoxmark, E. (2012). *Rus(mis)bruk blant samer: kulturelle særtrekk og tiltaksutfordringer*. Publisert på forebygging.no

SSB (2019). *Utsatthet og uro for lovbrudd, levekårsundersøkelsen*. <https://www.ssb.no/vold>

Støren K. S., Rønning, E. & Gram, K. H. (2020), *Livskvalitet i Norge 2020*, SSB rapport 2020/35.

Thoresen, S. & Hjemdal, O. K. (Red.) (2014). *Vold og voldtekt i Norge. En nasjonal forekomststudie av vold i et livsløpsperspektiv*. Oslo: Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress.

Tonheim, M., Danielsen, H. og Jakobsen, R. (2019), *Hjelp til å avdekke vold og overgrep mot barn og unge - en evaluering av konsultasjonsteam*, NORCE rapport 16/2019.

Tveito, S. B. (2021). *Barnevern i krisetid. Barneverntjenestens arbeid med vold og overgrep under koronapandemiens første fase*. NOVA Notat 1/2021.

UN Committee against Torture (2018). *Concluding observations of the eight periodic report of Norway*. AT/C/NOR/CO/8, para. 24 (c).

UN Committee on the Elimination of Discrimination against Women (2017). *Concluding observations on the ninth periodic report of Norway*. CEDAW/C/NOR/CO/9, para. 25 (e).

UN Committee on the Elimination of Racial Discrimination (2019). *Concluding observations on the combined twenty-third and twenty-fourth periodic reports of Norway*. CERD/C/NOR/CO/23-24, para. 22 (a).

UN Human Rights Committee (2018). *Concluding observations on the 7th periodic report of Norway*. CCPR/C/NOR/CO/7, para. 15 (a).

Van der Ros, J. (2013). *Alskens Folk. Levekår, livssituasjon og livskvalitet for personer med kjønnsidentitetstematikk*, Likestillingssenteret.

Vrålstad, S. & Wiggen, K. S. (red.) (2017) *Levekår blant innvandrere i Norge 2016*, SSB rapport 2017/13.

Øverli, I. T., Bergman S. & Finstad, A-K (2017) «Om du tør spørre, tør folk å svare» *Hjelpeapparatets og politiets erfaringer med vold i nære relasjoner i samiske samfunn*. NKVTS Rapport 2 2017.

Øverlien, C. (2020). *Young People's Experiences of Violence and Abuse in Same-sex Relationships: Understandings and Challenges*. Nordic Journal of Social Research, 11(1), s. 109–128.

Øverlien, I. T. og Gundersen, T. (2020) *Familievern under Covid 19. Erfaring og læring under nedstegning og i en ny hverdag*, NOVA/OsloMet notat 3/2020.

Utgitt av:
Justis- og beredskapsdepartementet

Bestilling av publikasjoner:
Departementenes sikkerhets- og serviceorganisasjon
www.publikasjoner.dep.no
Telefon: 22 24 00 00
Publikasjoner er også tilgjengelige på:
www.regjeringen.no

Publikasjonskode: G-0449 B
Design og layout: Konsis
Trykk: Departementenes sikkerhets- og serviceorganisasjon
06/2021 – opplag 200

